

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 41 18. oktobra 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice - v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:

DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:

SILVO TERŠEK

Novinarji:

Ziva Drole, Milenko Strašek, Milena Štrajnar, Tone Urbas, Bojana Zokalj-Jesih

Lektor-redaktor:

Katja Hvala

Tehnični urednik:

Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:

Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelk:

Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:

Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:

Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Resnica s priokusom
grenčice

str. 5

Dober je bil kot kruh –
Prežih

str. 6

Bodo imeli vsaj mrtvi
mir...

str. 9

Pred zasedanjem
Mednarodnega komiteja
Ravensbrück

str. 10

Iz predpasnikov smo po
polju raztresale človeški
pepel

str. 11

ŠESTDESET LET SKOJ – Dne 10. oktobra 1919 je bila v Zagrebu ustanovljena revolucionarna organizacija napredne mladine Jugoslavije SKOJ; v teh dneh se spominjamo tudi Pere Popovića-Age, Stjepana Debeljaka, Paje Marganovića, Josipa Kolomba, Mijo Oreškega, Janka Mišića in Zlatka Šnajderja, sedmerice sekretarjev SKOJ, ki jih je v svojem brezobzirnem divjanju pokosil režim šestojanuarske diktature.

...toliko bolj bo
podoben
Prežihovemu
Vorancu

Kakor nekoč sodelovanje Prežihovega Voranca v pripravah na obračun s fašizmom ni bilo brez vpliva na veličino njegovega dela, tako ne bi smelo biti naše današnje življenje in snovanje brez vpliva na umetnike. Poleg tega postaja že smešno, da se del naših umetnikov, med njimi tudi mladih, ne more lotiti čisto novih človeških odnosov in snovi, ki nam jih prinašata naše samoupravljanje in naš socializem. Pri nas se je nagrmadilo bolj kot v katerikoli sodobni družbi na tisoče novih, nenavadnih in za človeštvo privlačnih snovi, a vse čakajo mojstre, ki bi jih oblikovali. Celo bogati čas narodnoosvobodilnega boja, ki so v njem črpali snovi naši najboljši sodobni pisatelji, še kar naprej čaka na vedno nove oblikovalce. Najpomembnejša obdobja naše zgodovine, v katerih se je zgostila energija našega ljudstva, ki jo je s svojo mislijo prežarjal in razsvetljeval Edvard Kardelj, so zakladnica, iz katere preskopo zajemajo naši domači ustvarjalci, saj ves svet pričakuje, da bo tudi naša umetnost na ravni naše politične misli. Malo je dežel na svetu, kjer bi bila umetnost tako resnično svobodna, kjer bi bil pluralizem umetniških zvrsti in hotenj tako razvejan kakor pri nas, kar nam vsi zapovrstjo zavidajo, a vendar moramo priznati, da bi si želeli še več svobode, še več oblikovalnih strasti in še več najrazličnejših poti, ki bi vodile do istega cilja: v stopnjevanje našega življenja in v bogatenje tega življenja z vsemi umetniškimi sredstvi, ki so komu na voljo.

In kolikor bolj živo, resnično in nepotvorjeno življenje bo umetnik znal priklicati v svoja dela, toliko bolj bo šel po poteh ustvarjanja, toliko bolj bo podoben Prežihovemu Vorancu, o katerem je Ivo Brnčič rekel, da je tendenčen zaradi tega, ker je, tendenca pisateljeva želja, da bi pokazal nepotvorjeno, nezmaljeno obličje resnice ter tako na svoj način pripomogel k rojstvu sveta, v katerem človek ne bo več suženj ne sočloveku ne prirodi ne zemlji ne lastnemu delu!«

(Mitja Ribičič na Preškem vrhu v Kotljah, 14. oktobra 1979)

Kosta Nadj:

Nikakršna klevetanja ne morejo omadeževati naše revolucije

Predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, general armade Kosta Nadj 11. oktobra v Titovem Velesu, ko je odkril spominsko kostnico padlih borcev v narodnoosvobodilni vojni in žrtev fašističnega terorja v tem kraju:

Pravica vsakega naroda je imeti tako svobodo, kot si jo je zbral. Pri tem smo sledili Leninovi misli, da je dolžnost pripadnikov naprednih sil nacionalno zatiralskih narodov vedno in ob vsaki priložnosti vztrajati pri pravicah narodov do samoopredelitve, do odcepitve vseh zatiranih narodnosti, in da je dolžnost pripadnikov nacionalno zatiranih narodov oblikovati vsebino svojega boja na demokratičnem in razrednem bistvu, na sodelovanju, solidarnosti, medsebojnem povezovanju in zblizevanju.

Zaradi nesrečnega spleta okoliščin smo danes v situaciji, da imamo tudi v državah, katerih vodstvo prisega na proletarski internacionalizem in razredno zavest, nacionalne manjšine, ki jim ne priznavajo lastnega nacionalnega bistva, niti ne pravice do imena in jezika.

Prav tisti, ki drugim nacionalnim manjšinam, tako tudi makedonski, oporekajo pravico do lastne narodnostne opredelitve, do lastne zgodovine, tradicije in kulture, ne priznavajo tudi našega boja. Tragično je, da to, kot je dejal tovariš Tito na Kadinjači, delajo prav tisti, ko smo jih potegnili iz blata fašističnega hlapčevstva, in jim odpustili zločine proti našim narodom. Nikakršna klevetanja ne morejo zmanjšati ugleda niti omadeževati čistosti naše revolucije. Kako svet spoštuje Jugoslavijo, najbolje dokazujejo tudi priznanja, ki jih je dobil tovariš Tito v Havani.

Dušan Čkrebić:

Še v težjih pogojih smo premagovali težave

Dušan Čkrebić, predsednik skupščine SR Srbije:

–PMnogi v tujini s prstom kažejo na naše gospodarske težave in jih imajo za nerešljive. Samo z večjim delom, dobrim načrtovanjem in kvalitetnejšim gospodarjenjem lahko prekašamo večje težave. Zato sporočamo tistim v tujini, da smo še v težjih pogojih, zahvaljujoč prav samoupravnim smeri razvoja, reševali svoje razvojne težave in tako bomo delali tudi v prihodnje.

Milan Kučan:

Posveti in sestanki ne smejo biti sredstvo za nedelavnost in prevračanje odgovornosti

Milan Kučan, predsednik skupščine SRS, na zasedanju vseh zborov skupščine SRS 10. oktobra 1979:

– Najprej velja opozoriti na institucionalizem, na pojav, ki kaže, da v našem družbenem življenju še vedno delujejo močni viri birokratizma in tehnokratizma. Institucionalizem se razkriva v dolgotrajnem in neplodovitem sestankovanju, razraščeni administraciji, podvajanju dela, nestrokovno utemeljenih predlogih rešitev, dolgotrajnih in zamotanih formalnih postopkih za uveljavljanje pravic delovnih ljudi ter rojevanju številnih novih institucij.

Vse to močno otežuje samoupravno, demokratično, še posebej tudi delegatsko komunikacijo in učinkovito reševanje problemov. Namesto da bi posamezni organi – samoupravni, poslovodni, strokovni in oblastveni – uporabili pooblastila, ki jih imajo v okviru svojih pristojnosti, prihaja do številnih tako imenovanih posvetovanj in preverjanj, s katerimi se v bistvu dostikrat hoče le zagotoviti formalno strinjanje s predlagano rešitvijo ali pa prevreči odgovornost zanje na tuja ramena, kar oboje samo odloga rešitve.

Glosa

Ena, dve... Lili Marleen!

Še zmerom korakajo, naprimer: sivolasi, še zmerom čili in »domovini zvesti« koroški brambovci. Redki med njimi so korakali že predvčerajšnjim, najbolj številni so korakali včeraj, in korakali bodo, če bog da, tudi še jutri. Narava vsakomur nekaj dodeli, koroškemu soldatom je očitno podarila talent za ritmiko. In zato vsako leto – najbolj hrupno okrog 20. oktobra – strumno nategnejo mišice in izprožijo stopala, da lahko domoljubno zatopotajo po tleh ljubljene koroške – Heimat.

Ko jih takole od strani pogledamo v strumno poravnanih vrstah, obtežene s popolno zbirko rimsko-germanskega, fevdalno-cesarskega in nacističnega totemskega lišpa, okrašene s črnimi, srebrno svetlikajočimi se »železnimi križci«, se nehote domislamo, kakšen križ si danes nadevajo na svoja polomljena junaška rebra in kakšen križ so nekoč nalagali na hrbet drugim, ko najbolj številni med njimi niso branili, ampak krepko napadali in streljali.

Streljali so čuše. Streljali so Avstriji v hrbet. Streljali so na Poljskem in v Franciji, na Norveškem in v Ukrajini, po Grčiji in Afriki. Kar najbolj divje so streljali po Balkanu. Streljali so po Gorenjskem, v celjskem piskru in na mariborskem sodišču, streljali so po vsej Sloveniji. Ljudi!

Tako neugnano so streljali in si nabirali železne križce, da so mimogrede spregledali, kako se jim majhna koroška domovina pod nogami razširja tja do Leningrada in Tobruka, čez Skagerak in do Normandije, pa seveda navzdol v Jugoslavijo in v »večno nemški« spodnji Kärnten in Steiermark. Povsod so se hrabro dajali za ljubljeno koroško Heimat. In tudi hrabro so bežali, svoja imena pa vklesali v knjige in spomenike. Sprva, kar je še razumljivo, kot brambovci, potem pa, kar sploh ni več razumljivo in opravičljivo, kot soldati, esesovci in gestapovci... Da, vmes se je zgodilo, da je bilo pri Stalingradu, Tobruku in na Balkanu korakanja konec. Demokratični svet je namreč na streljanje ustrelil nazaj. In tako se je zasukalo, da so namesto korakanja in jodljanja po Balkanu, zaobrili korak in jo naposled ucvrli v razredčenem gosjem redu čez Karavanke. Prisopli so, ne da bi izgubili vse železne križce, v mišje luknje svoje koroške – Heimat. Pa so dočakali novo prerojenje v demokraciji. V zahodni demokraciji, saprabort, prav v tisti, v katero so nekoč – ko so korakali za en folk, en rajh in enega firerja – tudi krepko streljali. Ker pa je demokracij več vrst, še več pa razlag o njej, so prav zato, da se ne bi zgrešili med seboj in da bi obvarovali pasmo svoje demokracije, pobrskali po vseh kotih in potegnili na svetlo tudi Hitlerjeva odlikovanja. Tako se med seboj prepoznavajo. In tudi nam olajšajo delo, saj v množici novih brambovcev kar hitro prepoznamo soldate, ki v vseh priložnostih, če korakajo in napadajo, ropajo, streljajo in požigajo, vselej branijo in si pridobivajo zasluge za svojo ljubljeno – koroško Heimat.

Italijanska popevkarica Milva se je pred nedavnim v luči nemških žarometov sprehodila tudi čez naš domači mali ekran. Za spremembo je tokrat protestirala, ker je baje sploh

protestno usmerjena, proti nam in zlasti proti vsem, ki še danes do dna občutijo nacistični »solsatentum« v njegovi ritmični in melodični izvedbi, po znanem taktu: eins... zwei... Resda ni prepevala niti »šturm« niti »marš« in niti »kameradšaft« pesmi, ki so jih razmnoževali v vrhovni komandi Wehrmachta, prečiščevali pa v pisarnah propagandnega ministra Josefa Goebelsa. Zapela je eno samo (najbrž iz ljubezni do česa drugega, kot do protestov): Lili Marleen... In kaj je s to Lili? Rodila se je, bolje rečeno spakedrano splavila na ulicah z nočnimi zabavišči, kjer takoj po predvajanju filmov požvižgavajo šlagerje, prelivajo besedila v poulični žargon, rimajo in prepesnujejo, pojejo in krulijo, razlivajo pivo in rinejo cipam pod krila. V nacistično vojsko je vdrla Lili Marleen tako, kot so vdrli šlagerji iz filmov, popevke iz zabavišč in nočnih špelunk, kot sladkobno solzave arije z operetnih odrov ali pa iz radijskih valov, ki jih je v Hitlerjevih časih z misterijem čudežev in pričakovanjem tisočeri uresničenih pravljic obvladovala globokoglasna Zarah Leander. Danes ji po malem pomaga Milva.

Lili Marleen je bila rimaška, neumna limonadna popevka – koračnica. Cikala je na seks in domotožje, govorila o kasarni, ulični svetilki in poljubih. Prava lajnarska popevka – koračnica, priročna za ustno harmoniko in dretje soldaških grl po kasarnah, kantinah in krčmah. Ni je izbruhal kakšen fanatik Vesel, germanizirani Slovan s tem priimkom in sajevec z želodcem (Horst Wessel), ki je zrmal himno rjavosrajčnikov, v kateri je dvigal zastave in streljal kamerade iz »rdeče fronte«.

Ne, Lili Marleen je bila žalobna, solzava, pornografsko ustrojena uspešnica. Preplavila je ves nemški Wehrmacht.

Zato je razvpita. Soldati je niso samo prepevali, kričali so jo, tulili in lajnali. Lili Marleen so kričali in požvižgavali, kadar so korakali, objestno so jo tulili po kantinah in špelunkah, kadar so se vračali s streljanj in požigov, razborito in pijano so jo lajnali, ko so poprej nedaleč stran v barakah za žico streljali, dušili v plinskih celicah tisoče žrtev, zverinsko mučili ljudi. Zato se je Lili Marleen tako grenko vtisnila v spomin ljudem pri nas in po Evropi.

Bila je koračnica nacistične kasarne, poulični in soldaški šlager za premor med ubijanjem milijonov ljudi.

Je potrebno o njej sploh govoriti in polemizirati?

Te dni namreč na Koroškem nekateri korakajo in prepevajo. Pojejo, kričijo in tulijo brambovci, pravzaprav ne čisto izvirni, ker jih je malo, pač pa njihovi nasledniki soldati, esesovci in gestapovci. Pojejo tudi Lili Marleen... Torej še ni zamrla. Životari – in prav blizu nas. In če poje Italijanka Milva Lili Marleen, spada k njim. Na naše ekrane ne!

Glavni urednik

Z devete seje predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

Grobišča, odlikovanja, programi in poročila

Na seji predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je bila v četrtek, 11. oktobra, so člani predsedstva obravnavali informacijo o urejanju grobišč, grobov, spomenikov in spominskih obeležij jugoslovanskih borcev v zamejstvu - Italiji in Avstriji ter obenem informacijo o izvajanju zakona o grobiščih in grobovih borcev. Prav tako so na seji obravnavali: program zasedanja mednarodnega komiteja Rawensbrück, ki bo v Ljubljani od 21. do 24. oktobra, srečanja bivših zapornikov v SR Sloveniji v letu 1980, informacijo o uresničevanju politike odlikovanja SFRJ v SR Sloveniji, poročilo republiške konference ZSMS o pohodni enoti AVNOJ 1979, delovni osnutek družbenega dogovora o izgradnji športnorekreativnega in turističnega centra Črmošnjice ter poročilo o realizaciji proračuna Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije za prvo polletje tega leta in osnutek proračuna tega organa za prihodnje leto.

Skrb je marsikje šele na papirju

Vprašanja o urejanju grobišč, grobov, spomenikov in spominskih obeležij urejajo zvezni in republiški zakoni. Poleg tega urejajo normativno plat tega tudi mednarodne konvencije in pogodbe.

Informaciji o urejanju grobišč in grobov ter spominskih obeležij v naši republiki ter tudi v zamejstvu sta predstavili sedanje stanje. Tako v informaciji o pomnikih ter grobovih in grobiščih v naši republiki lahko preberemo podatke, da je letih 558, ter da je v njih pokopanih 14.737 borcev.

Skupaj s 3804 posameznimi grobovi je pokopanih 18.541 borcev. Da bi resnično izpolnjevali naloge, ki izhajajo iz zakona o grobiščih in grobovih borcev, so se priprave za njegovo izvrševanje začele v aprilu leta 1978, ko je republiški komitej za vprašanja borcev in vojaških invalidov organiziral regijska posvetovanja s

pristojnimi regijskimi oziroma občinskimi upravnimi organi. Na teh posvetovanjih je bila ena od tem prav zaznamovane, urejanje in vzdrževanje vojaških pokopališč in grobov s poudarkom na urejanju grobišč in grobov borcev. Osnova za kompleksnejše delo na tem področju je vsekakor popis vseh grobišč in grobov borcev. Kljub zakonskemu roku pa je evidentiranje omenjenih grobišč v Sloveniji opravilo le nekaj slovenskih občin. Po posredovanju republiškega komiteja za borce in pogovorih z odgovornimi občinskimi delavci je to delo do letošnje pomladi opravilo 36 občin, pet pa jih je uredilo predpisano evidenco. V enaintridesetih občinah evidenco še izpolnjujejo.

Delo, ki so se ga lotili po občinah, je bilo (in je) povezano tudi z vrsto objektivnih težav. Gre za včasih podvojeno zapisana imena padlih na različnih spominskih obeležjih, ponekod je bilo težko ugotoviti, v katerem grobu so borci pokopani, precej je težav tudi z vprašanji lastništva zemljišč, na katerih so grobišča in grobovi padlih borcev. Vsekakor pa so te in

podobne ugotovitve tudi posledica zapoznelega evidentiranja.

Res je, da je večina slovenskih občin za letošnje leto določila finančna sredstva za urejanje, vzdrževanje in olepšanje grobišč in grobov borcev. Res pa je tudi, da so v marsikateri občini ta sredstva zagotovili le s približnimi zneski. V občinskih proračunih niso bila predvidena, ker niso imeli pripravljenih programov.

Ni mogoče zanikati, da je bilo tudi na področju podružbljanja skrbi za grobišča in grobove borcev že precej narejenega, vendar pa so na seji predsedstva republiškega odbora ZZB NOV ob omenjenih informacijah tudi ugotavljali, da je ta skrb marsikje šele na papirju. Vsekakor bodo morali vsa ta vprašanja urediti do prihodnjega leta, ko poteče dvoletni zakonski rok tudi za ureditev pravnih razmerij in zemljiškoknjižnega stanja. Posebni upravni organi naj bi skrbeli med drugim tudi za samoupravno združevanje sredstev, za vzdrževanje in tudi postavljanje novih spomenikov, spominskih obeležij in grobnic, medtem ko bi družbenopolitične orga-

nizacije z borčevsko organizacijo skrbale za izvajanje dogovorjenih nalog.

Na seji predsedstva republiškega odbora ZZB NOV so bili tudi enotni, da bi bilo primerno zbrati in urediti posebno publikacijo, v kateri bi bili zbrani podatki o pomembnejših grobiščih, spomenikih in spominskih obeležjih, in bi bila natisnjena v več jezikih.

Predsedstvo je opozorilo na ravnanje oziroma pomanjkljivo skrb za naše velike spomenike (Rog, Osankarica...), ki jih obiskujejo tisoči obiskovalcev, in jih bo potrebno temu primerno tudi redno vzdrževati skupaj z neposredno okolico.

Zasedanje in srečanja

Poleg informacij o grobiščih in grobovih borcev so se pogovorili na seji predsedstva republiškega odbora tudi o bližnjem zasedanju Mednarodnega komiteja Rawensbrück, ki bo od 22. do 24. oktobra v Ljubljani. O tem je poročal predsednik komisije za interniranje, izgnance in deportirance Lojze Bukovac.

V informaciji o uresničevanju politike odlikovanja SFRJ v SR Sloveniji je predsedstvo SR Slovenije poudarilo, da mora naša samoupravna socialistična družba tej obliki materialnega družbenega priznanja delovnim ljudem in občanom ter kolektivom posvečati posebno skrb in pozornost. Pri tem pa so borci še dodali, da se sicer velja držati načel in določil glede odlikovanja, da pa ne gre, da bi pri tem ostajali strogo administrativni.

Na seji predsedstva republiškega odbora ZZB NOV so obravnavali še program srečanja bivših zapornikov v SR Sloveniji v letu 1980, poročilo o uspešno zaključenem letošnjem pohodu po poteh Avnoja (ki ga je podala predstavnica republiške konference ZSMS, in so ga borci ugodno ocenili), ter predosnutek družbenega dogovora o izgradnji rekreacijskega, športnega in turističnega centra v Črmošnjicah.

B. Ž. J.

Zagotovljeno klimatsko zdravljenje

V konjiški občini je precej borcev, ki domujejo na svojih posestvih osamljeno, nekateri so postali celo socialni problemi, ponekod pa se je nadlogam pridružila še bolezen. Občinski odbor ZZB NOV skuša te nevšečnosti reševati skupaj z ustreznimi službami pri skupščini občine, zlasti s SIS, ki jih redno opozarjajo na morebitne posege. Na podoben način posegajo v stanovanjsko problematiko, ki pa je na srečo skorajda preteklost, čeprav je ostalo nekaj primerov. Na voljo so jim le sredstva anuitet od posojil, bržkone pa bodo dobili nadomesten delež od solidarnostnega sklada, kot so jim zagotovili v skupščini občine.

Po dolgih letih je dokončno rešeno vprašanje zdravstvenega varstva borcev. Borci, ki imajo zase v zdravstvenem domu rezerviran en dan v tednu, lahko pridejo k zdravniku kadarkoli - in imajo prednost. Letos so dosegli tudi to, da bo okoli trideset borcev odšlo na klimatsko zdravljenje, kar je bilo do nedavnega skorajda nemogoče. Še letos bo prišel na vrsto sistematski pregled vseh udeležencev NOV.

Borci konjiške občine, ki se precej vključujejo v družbenopolitično življenje svoje sredine, se tudi sicer velikokrat srečujejo, izmenjujejo mnjenja, pobude in skrb za kar se da čvrsto ohranjanje in vzpodbujanje tradicij NOV. Semkaj brez dvoma sodi tesna povezanost s taborniško organizacijo, ki je ena najuspešnejših v celjski regiji, v zadnjem času pa intenzivne priprave na obnovo Pustove zidanice na Tolstem vrhu, kjer bodo skupaj z Muzejem revolucije iz Celja oskrbeli spominsko sobo Milenka Kneževića, pokojnega komandanta 13. brigade Mirka Bračiča in razstavo NOV na območju Spitališča.

Najvažnejša dela pri grobišču talcev na Stranica so več ali manj že končana, manjka le še napeljava za razsvetljavo grobov in jablan, pošastnih prič strahotnega zločina okupatorja vendar, v Konjicah snujejo naprej. Predvidevajo, da bodo jarke za električno napeljavo izkopali s pomočjo mladine in tabornikov še to leto. Tako bi bila dela pri tem objektu zaključena. Mladinska delovna akcija pri grobovih talcev na Stranica je že dejstvo.

Omeniti velja še pomoč, ki so jo konjiški borci ponudili Ladislavu Kiauti pri njegovem pisanju zgodovine Bračičeve brigade, ki ima v njihovi občini domicil. Brigada je preživela precej časa od svojega prihoda na Štajersko prav na Konjiškem, kjer je imela tudi nekaj izredno težkih spopadov s sovražnikovimi vojniki.

mst

Žumberak - Gorjanci

V petek, 5. oktobra, je bila v domu JNA v Jastrebarskem druga seja skupščine spominskega področja Žumberak-Gorjanci. Poleg delegatov skupščine se je seje udeležilo tudi večje število povabljenih predstavnikov družbenopolitičnih organizacij iz Slovenije in Hrvaške, saj gre za spominsko področje, ki sega na to in ono stran Sotle, in so med podpisnicami družbenega dogovora pet slovenskih in tri hrvaške občine.

Borčevska delegacija Jugoslavije v Italiji

Predstavniki jugoslovanskih borcev so aktivno sodelovali v razpravah Generalne skupščine FMAC in Svetovnega zbora borcev o razorožitvi.

Italija je bila pred nedavnim prizorišče dveh pomembnih borčevskih manifestacij: v Firenci je namreč zasedala Generalna skupščina svetovne federacije nekdanjih borcev (FMAC), temu pomembnemu dogodku pa je kmalu zatem, v Rimu, sledil še Svetovni zbor borcev, kjer so razpravljali predvsem o razorožitvi.

Jugoslavijo so v sosednji republiki Italiji predstavljali kot delegacija ZZB NOVJ Branko Golović, predsednik zveznega odbora te organizacije in član Generalne skupščine FMAC ter Milka Kufrin, član Zveznega odbora ZZB NOV in predsedništva republiškega odbora Hrvatske, Radovan Radović, član zveznega odbora in predsedništva ZZB NOV Črne gore, Božidar Gorjan, član Predsedništva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, Vančo Unkovski, član predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Makedonije in Milovan Petrović, načelnik mednarodne komisije zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije. Pričakovati je, da bo naša delegacija aktivno sodelovala v delu obeh mednarodnih zborov.

Namesto ene – osem krajevnih organizacij

Borci v Novi Gorici bodo svoje borčevske organizacije smotrneje porazdelili

Na ožjem mestnem območju Nove Gorice živi danes 12.600 prebivalcev. Celotno to območje je do sedaj obsegala ena sama krajevna skupnost in prav tako tudi ena krajevna organizacija ZB NOV, ki je združevala nad tisoč članov. Enako so bile organizirane tudi druge družbenopolitične organizacije. Tako veliko število prebivalstva in članstva v DPO je oviralo še aktivnejše sodelovanje občanov in članov DPO v samoupravi krajevne skupnosti in v drugih družbenopolitičnih dejavnostih na vseh področjih družbenega življenja in dela. Vse to je terjalo razdelitev mestnega območja na več krajevnih skupnosti in krajevnih DPO. Tako je sedaj to mestno območje razdeljeno na 8 krajevnih skupnosti in prav toliko krajevnih družbenopolitičnih organizacij.

V novo ustanovljeni krajevni skupnosti GRČNA so na skupščini članov krajevne organizacije ZB (bila je 17. 9. 1979) že izvolili vodstvo te organizacije, izvolili pa so tudi delegata v občinski odbor ZZB NOV in delegata v skupščino krajevne skupnosti. V krajevno organizacijo Grčne je sedaj včlanjenih nad 160 članov ZZB NOV.

Na skupščini KO ZB Grčna so med drugim razpravljali o vprašanju odlikovanja borcem, ki še vedno ni ustrezno rešeno. Nekateri borci še niso bili odlikovani primerno njihovu prispevku v NOV. Čeprav je preteklo že toliko časa po osvoboditvi, bo vendarle potrebno to urediti in popraviti morebitne pomanjkljivosti iz preteklosti. Poskrbeti bo treba, da bodo borci za enake prispevke v NOV prejeli enakovredna odlikovanja.

Gotovo je, da so bili posamezni borci v času NOV v več enotah. Zato je nujno, da pri podeljevanju odlikovanj domicilne enote med seboj tesno sodelujejo. Krajevne organizacije ZB pa naj bi zapisale za svoje člane le opis o udeležbi v NOV in popis odlikovanj, ki so bila posamezniku že dodeljena. Te podatke naj bi predložili domicilnim enotam kot po-

moč za sestavo predlogov za dodelitev odlikovanj.

Zveza borcev mora kot borbena organizacija, ki je zrasla v NOV in socialistični revoluciji, poleg nalog, ki jih ima pri reševanju problemov svojega članstva, tudi aktivno razvijati tradicije NOV, jih negovati in prenašati na mlajšo generacijo. Aktivno mora sodelovati kot pomembna politična in revolucionarna subjektivna sila pri urejanju družbenih problemov na vseh področjih življenja in dela, tako na ravni krajevnih in širše samoupravne družbenopolitične skupnosti kakor tudi v tozidih in DO. Aktivno mora sodelovati, spremljati in tudi predlagati pristojnim organom vprašanja postavljana spominskih obeležij, poimenovanja ulic, objektov, ustanov in pod. po padlih in umrlih predvojnih revolucionarjih in revolucionarjih NOV.

Prepričani smo, da bomo v sedanjih, manjših krajevnih organizacijah ZB v Novi Gorici lažje, uspešneje in hitreje reševali posamezna vprašanja borcev, in da bomo še bolj aktivno kot doslej sodelovali pri reševanju vseh družbenih problemov, v utrjevanju in nadaljnjem izgrajevanju socialističnih samoupravnih odnosov in družbenoekonomskega napredka sploh.

Potreben je skupni organ za usklajeno delo

Kljub temu, da je sedaj mesto Nova Gorica razdeljeno na 8 krajevnih organizacij, predstavlja vendarle zaokroženo celoto in bo treba določena vprašanja borcev urejati enotno in skupno. Vse krajevne organizacije mesta bi morale imeti nek skupni organ (npr.: Svet krajevnih organizacij ZB Nova Gorica), ki bi koordiniral delo in navzven predstavljal mesto kot celoto. Pravice in dolžnosti ter organizacija takega skupnega organa pa bi morale biti določene s statutom ali v skladu s statutom določenim splošnim aktom. V tak skupni organ naj

bi vse KO mesta volile svoje predstavnike.

Naj na kratko omenimo še delo dosedanje krajevne organizacije ZB NOV mesta Nova Gorica v zadnjih dveh letih, ki je bilo, ne glede na preobsežno območje, uspešno. Krajevna organizacija mesta je aktivno sodelovala pri evidentiranju delegatov v družbenopolitičnih skupnostih SIS, v organe krajevnih skupnosti in DPO. Tako ima ta organizacija sedaj svoje predstavnike v vseh krajevnih samoupravnih in širših družbenopolitičnih samoupravnih dejavnostih in je zastopana na vseh področjih družbenega življenja.

Člani borčevske organizacije so se udeleževali številnih jubilejnih in drugih svečanosti, odkritij spomenikov in spominskih obeležij, srečanj domicilnih enot NOV, komemoracij, organizirali so izlete v razne kraje Jugoslavije in podobno.

Skrb za zdravje borcev

V Novi Gorici deluje že dalj časa dispanzer za borce. V zadnjih dveh letih je bilo v tem dispanzerju sistematično zdravniško pregledanih 149 borcev iz Nove Gorice. To je zelo malo, saj bi vsak borec moral biti pregledan vsaj enkrat vsako leto. Letno pa je možno le 1,5 pregleda posameznega borca. V domu VVI v Strunjanu je bilo na oddihu 72 članov, več pa jih je bilo tudi v zdravilišču. V zadnjem času je dobilo stanovanje 8 borcev, 6 pa posojilo za izgradnjo stanovanj.

Stanovanjskih vprašanj borcev v Novi Gorici trenutno ni. Evidentiranih je le 6 primerov potreb po stanovanjih, ki pa so že v postopku za rešitev.

Dosedanji krajevni odbor ZB v Novi Gorici je v svoji mandatni dobi opravil še vrsto nalog in lahko trdimo, da je svoje poslanstvo uspešno izpolnil.

Lojze Kristančič-Minko

Tem vprašanjem je treba nameniti še več pozornosti

Izvršni svet skupščine občine Slovenj Gradec ugotavlja, da je sicer mnogo problemov v občini v zvezi s socialnim in zdravstvenim varstvom borcev in vojaških invalidov ustrezno rešenih, nekatere pa še rešujejo. Zagotovljena je večja socialna varnost borcev in vojaških invalidov, zlasti pa tudi skrb za zdravstveno varstvo. Ne glede na to pa obstajajo še vedno odprti problemi v zvezi z uresničevanjem pravic s področja zdravstvenega varstva borcev in vojaških invalidov, ostarelih borcev ter pravic kmetov, ki jih bo potrebno še ustrezno rešiti.

Izvršni svet skupščine občine Slovenj Gradec je prepričan, da bomo vse probleme s tega področja lahko uspešno reševali predvsem na samoupravnem način dograjevanja celotnega sistema varstva borcev, vojaških vojni invalidov ter družin padlih borcev in sicer skladno z ekonomskimi možnostmi celotne družbe.

Po mnenju izvršnega sveta mora občinska zdravstvena skupnost zdravstvenemu varstvu borcev posvetiti še večjo pozornost. Dosedanje zdravstveno varstvo v Zdravstvenemu domu Slovenj Gradec namreč še ni bilo na ustrezni ravni. Res je, da ima ta zdravstvena organizacija težave s strokovnimi kadri, vendar je občinska zdravstvena skupnost dolžna, in zato se izvršni svet tudi vsestransko zavzema, da se ustvari in zagotovi tako organizacijo in delovanje zdravstvenega varstva, da bodo lahko vsi borci pravočasno uveljavili svoje pravice, ki jim pripadajo na podlagi samoupravnega sporazuma o enotnem programu zdravstvenega varstva v SR Sloveniji. Posebno skrb je treba posvečati zdravljenju in negi ostarelih, bolnih in osamljenih borcev in vojaških invalidov na domu. Izvršni svet se zavzema za to, da bo patronažna služba razvijala učinkovito dejavnost na tem področju, da bo Zdravstveni dom Slovenj Gradec zagotovil redne tedenske sistematične preglede ter druge kurativne in specialistične preglede v sodelovanju s specialistično službo bolnišnice Slovenj Gradec. Izvršni svet predlaga, da Zdravstveni dom Slovenj Gradec tudi prouči problematiko čakalne dobe v osnovni in specialistični zdravstveni dejavnosti ter ta problem ustrezno reši.

Občinska zdravstvena skupnost mora v bodoče dosledno realizirati samoupravno dogovorjene pravice borcev NOV do zdraviliškega zdravljenja, za katerega obstojajo medicinske indikacije. Te pravice morajo zagotavljati vse leto oziroma takrat, ko je potreba. Končno se moramo vsi zavzemati tudi za to, da se čimprej zagotovi pravica do popolnega zdravstvenega varstva vseh kategorij borcev, ne glede na datum vstopa v NOV.

Adolf Ankon

Loški borci delavno naprej

Ondan smo poklicali občinski odbor ZZB NOV v Škofji Loki. Oglasil se nam je predsednik Jože Tolar. Na kratko nam je povedal o aktivnosti borčevske organizacije in o vrsti vprašanj, ki jih je predsedstvo loškega občinskega odbora ZZB NOV obravnavalo na svoji zadnji seji.

V devetih točkah dnevnega reda, ki so jih obravnavali borci na seji predsedstva ZZB NOV Škofja Loka, je bila zaje-ta vrsta vprašanj, ki so jih obravnavali že krajevni odbori ZB in tudi vprašanja, ki so vezana na podružbljanje skrbi in ohranjanje tradicij revolucije in NOV.

Tako so razpravljali o pobudi tovariša Tita o kolektivnem vodenju in odgovornosti, pri čemer so upoštevali že tudi nekatere predloge in pobude iz razprav v krajevnih odborih, čeprav le-te še niso bile zaključene povsod. Pomembna je bila tudi razprava ob že prečiščenem besedilu predloga samoupravnega sporazuma o ustanovitvi stanovanjske interesne skupnosti Škofja Loka, katerega

podpisnik bo tudi občinski odbor ZZB NOV.

Poleg omenjenih vprašanj širšega pomena so borci obravnavali tudi nekatere vprašanja s področja aktivnosti in dela v borčevski organizaciji. Tako so analizirali oziroma pregledali uspešnost proslav na Blegošu (ob 22. juliju), proslave ob otvoritvi doma Cankarjevega bataljona v Dražgošah ter komemoracije v Dolenji vasi. Obravnavali so tudi financiranje letovišča v Novem gradu, oziroma o sredstvih, potrebnih za popravilo tega letovišča. Določili so sredstva za dokončno izdelavo evidence o spomenikih NOV in revolucije na področju škofojloške občine ter s tem v zvezi tudi razpravljali o pripravi samoupravnega sporazuma o skrbi in urejanju teh spomenikov.

Od začetka letošnjega leta je komisija za ugotavljanje posebne dobe pri občinskem odboru ZZB NOV Škofja Loka obravnavala štiri vloge za obnovo postopka (o čemer so razpravljali tudi na seji predsedstva); škofojloški borci pa so tudi predlagali nekatere svoje člane

za odlikovanja, ki naj bi jih prejeli slovesno ob občinskem prazniku.

Na zadnji seji so loški borci izvolili še (dodatno) nekatere delegate v družbenopolitične organizacije v občini ter v nekatere občinske organe in SIS.

Toliko o seji in tekoči dejavnosti škofojloških borcev. Tovariš Tolar pa nam je še povedal, da je zlasti v zadnjem mesecu živahno še zaradi številnih obiskov različnih delegacij, ki prihajajo na ogled Dražgoš in drugih spomenikov NOV. Tako je pred dnevi obiskala Dražgoše delegacija borcev NOV in POS iz drugih držav, ki so nekaj dni pred tem imeli srečanje v Portorožu. Te dni so imeli tudi obisk tbilisijske delegacije, proti koncu meseca pa jih bo obiskala še delegacija žena, nekdanjih internirank v nemškem taborišču Ravensbrück, ki prihaja v Ljubljano na sejo organizacijskega komiteja nekdanjih internirancev Ravensbrücka.

B. Ž. J.

Živimo in delamo na pragu dvajsetega stoletja. Znamo streči še tako zahtevnim strojem in napravam, ki jih je izumil človek, naredile naše roke, ustvaril človeški razum.

Raziskujemo veselje, načrtujemo življenje v njem. Potapljam se v globine oceanov, iščemo življenje v njih. Iščemo življenje tam, kjer ga ni, pa recimo, da še bo, kot da bi bilo že jutri na Zemlji premalo prostora za vse, ki živijo in se bodo rodili. Kaj malo pa smo doslej storili za to, da bi se znali tudi v krutih razmerah preživeti v naravi, v naši neposredni okolici.

Če bi se na primer že jutri zgodilo, da ne bi bilo elektrike, kruha, mleka, kave, mesa..., bi nas verjetno spravilo v obup, kjer bi naša nerazsodnost imela zagotovo hujše posledice kot elementarna nesreča.

Zanašamo se vse preveč na domače zaloge, še bolj na redno preskrbo trgovin in tudi vsa naša naprežanja stremijo k boljši preskrbi, kar je v sodobnem svetu, h kateremu sodimo tudi mi, popolnoma razumljivo.

Pri tem pa pozabljamo, da vse preveč postavljamo v ospredje sodobne načine preskrbe, malo ali skoraj nič pa ne razmišljamo, kako se bomo prehranili, si ohranili življenje, če se bomo »jutri« znašli sredi narave, ki je kruta in neizprosna za slehernega, ki se v njej ne bo znašel, in dobra kot skrbna mati za vse tiste, ki bodo znali iz nje vzeti vse tisto, kar nam nudi!

Žalostna resnica

Pri nas pa tudi drugje po svetu se vsako leto namenijo številne ekipe in posamezniki v kraje daleč od človeških naselij, daleč od »civilizirane« družbe, z enim samim namenom, da bi kar najbolje na lastni koži presodili možnosti, če se da v naravi brez kakršnihkoli pripomočkov »sodobne« družbe preživeti vsaj teden ali dva.

Žal so se vsa taka raziskovanja, vsaj v večini primerov pri nas, kaj klavirno končala, čeprav so »raziskovalci« vzeli s seboj kup tehničnih pripomočkov sedanjega časa, kajti zavedali so se, da so »goli in bos« v boju z naravo že vnaprej obsojeni na poraz.

Ni me strah narave, če bi bila ta tudi zdravnik

Jože Gabrijelčič, zdaj je delavec pri nekem ljubljanskem gradbenem podjetju, prej pa je vrsto let kmetoval na ženini kmetiji na Primorskem:

»Narava je bila vse življenje moj zaveznik. V njej sem zrastel in odrasel v moža, ki mu niti taborišča zadnje vojne niso mogla do živga. Bolje kot za pisarniški mizami, ko sem po vojni zbiral

Narava nam veliko nudi. Smo sposobni v njej tudi preživeti?!

Resnica s priokusom grenčice

obvezno oddajo, sem se počutil pri delu na polju, v gozdu, hlevu, vinogradu...

Znam molsti, rediti živino, saditi in sejati, pridelovati sadje in vino, vaje sem jesti neslano hrano...

O, znašel bi se v naravi, ni me je strah. Pravijo nekateri, da je narava zdravnik. Saj je, ne rečem, vendar jaz sem zbolel sredi narave in zaradi bolezni odšel v mesto na delo, kjer si pri zdravnikih iščem še zdravja.

Ljudje smo premalo uporni

Sead Fazlić, gradbenik, doma iz okolice Banjaluke, zdaj je na delu v Ljubljani:

»Kako velik je razkorak med ljudmi in naravo, smo lahko priča ob sle-

herni elementarni nesreči. Tudi sam sem se znašel sredi ruševin v eni izmed hiš glavne banjaluške ulice, ko nas je v jutranjih urah presenetil potres. Vse, kar sem si s težkim delom prislužil, sem v trenutku izgubil. Imelo me je, da bi se kar odselil iz mesta, stran od ljudi, v naravo, v divjino... No, ko sem že nameril prve korake v ta novi svet, me je kar naenkrat postalo strah, strah samega sebe. Vem, če bi se nas več odločilo, da gremo, čeprav vseksebi, bi šel. Tako pa je zmagal strah!«

Taborniki smo še najbližje naravi

Peter Hočevar, član taborniške organizacije iz Ljubljane:

»Zdi se mi, da smo taborniki izmed vseh orga-

nizacij še najbolj uspeli obdržati neposredni stik z naravo, čeprav moram reči, da se tudi mi ob nehnem posodabljanju naše družbe hote ali ne hote oddaljujemo od narave.

Priznam, da bi se sam težko znašel v naravi, odvisen samo od nje, kajti vse te človeške dobrine se nehote tako globoko zakoreninijo v človeku, da enostavno brez njih ni mogoče živeti.

Res pa je tudi, da se mnogi ne znajo in ne morejo odreči vsem tem dobrinam, dokler so. Zagotovo bi bilo popolnoma drugače, če vsega tega ne bi bilo. No, takrat bi naša taborniška iznajdljivost prišla do prave veljave.

Sprašujete me, ali bi se mi uspelo obdržati brez ljudi in civilizacije, da bi živel od tega, kar bi si znal pripraviti. Bolj ko razmišljam, bolj mi sili v

ospredje odgovor: ne! Vidite in prav ob tem razmišljanju občudujem ljudi, ki so doma s kmetij. Ti bi zagotovo uspeli, kajti vedo, kdaj se seje in sadi ta ali ona rastlina, znajo ločiti zrno od plevla, vešči so pri pripravi zemlje... Mestni ljudje pa smo oropani vsega tega!«

Morda bi jih kazalo posnemati?

Miran Javoršek, študent iz Ljubljane:

»Če bi se sam znašel sredi pustega otoka, kjer bi bilo življenje mogoče, ob moji iznajdljivosti seveda, bi kaj kmalu obupal. Ne morem si v takih pogojih zamišljati življenja, če nimam pojma ne o živini, še manj o rastlinah. Prav zaradi tega mi-

slim, da imajo v nekaterih zahodnoevropskih deželah še kako prav, ko študente pošiljajo na enomešno počitniško prakso na farme in večje kmetije, ne glede na to, če je študent strojne, elektro ali medicinske fakultete. Če jih posnemamo že v marsičem, v dobrem in slabem, bi jih kazalo posnemati prav v tem!«

Poglej ga, kmeta neumnega!

»Že od nekdaj spoštujem kmečko delo, njihovo ljubezen do zemlje. Ko bi le mi vsi znali tako ljubiti to našo zemljo, kot ljubi kmet svoje njive, gozd in celo vrtače! Ne znamo ceniti kmetovega dela. Če kmet veliko pridelava, pravimo, da je imel srečo z vremenom, če pridelava malo, pravimo, da ne zna pridelati, ker nima šol. Vidite, kako smo krivični do nekoga. Jaz pa spoštujem njihovo delo, ki je v našem konceptu SLO še kako pomembno. Kaj ni vsaka kmetija skladišče hrane in sleherni pridelek trud njegovih žuljev in znojov?

Pravijo, da imamo v Sloveniji samo še okoli 10 do 15 odstotkov kmetov. Ni mar to malo glede na to, kako pomembno vlogo imajo pri naši SLO?

»Poglej ga, kmeta neumnega,« smo se obkladali še v srednji šoli. Čim bolj zdaj spoznavam njihovo delo in se soočam z dejstvom, da se bo zagotovo sleherni kmet bolje znašel v razmerah, ki jih ne pričakujemo, kot najbolj učen mestni človek, bolj cenim njihov poklic, njihovo skromnost in veliko mero delavnosti,« je ob koncu še dodal Miran.

In kaj pravijo naši najmlajši?

Tomaž Dimnik:

»Tabornik sem in šolo v naravi smo tudi že imeli. Veliko večin smo se naučili. Znam zakuriti ogenj brez vžigalic...«

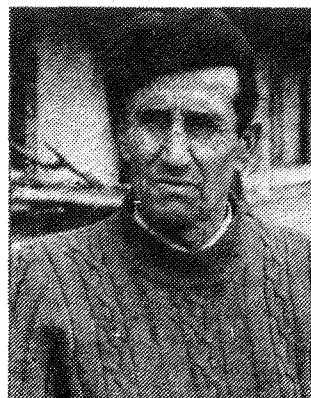
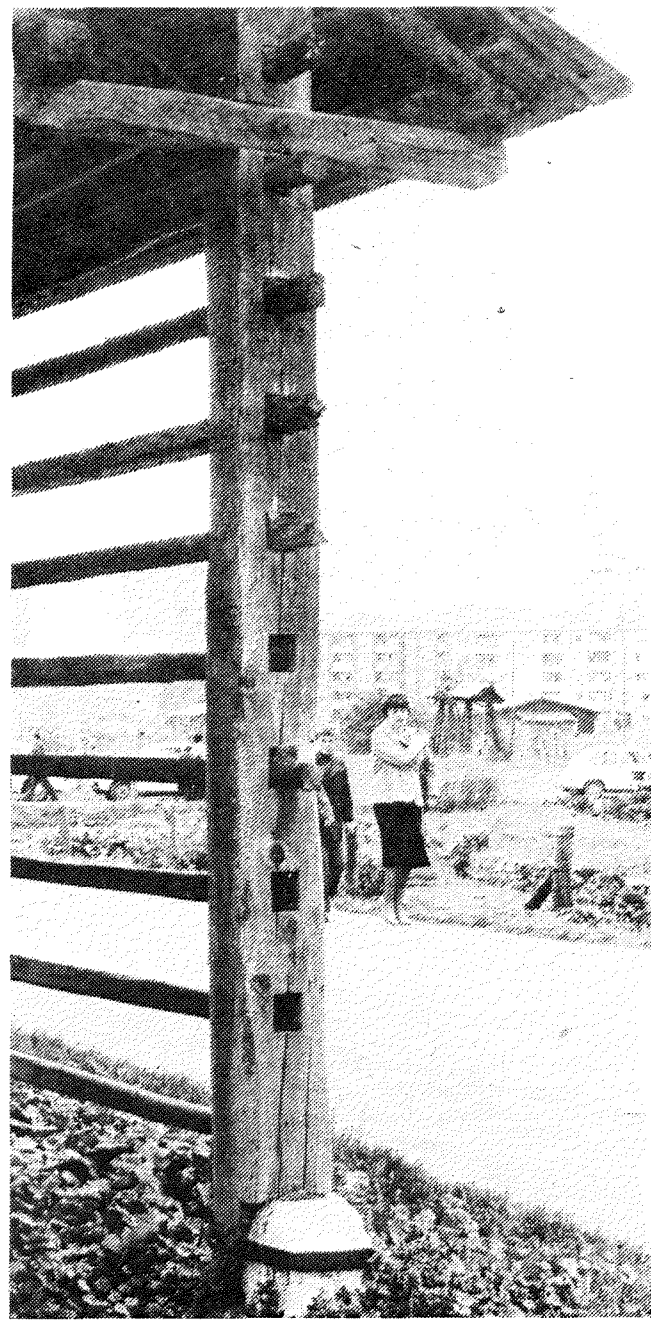
»Jaz znam pa sovo oponašati in se pogovarjati z znaki, ki jih obvladamo samo najboljši taborniki,« se je pohvalil Jani Vidic.

»Jaz znam pa še veliko več kot vidva, da bi pa sam kje živel, ne verjamem, saj še doma ne vem, kam bi, če v hladilniku zmanjka mleka,« je dodal Aleš Skubic, seveda ob splošnem odobravanju Saše Dimnika in Amira Duratoviča.

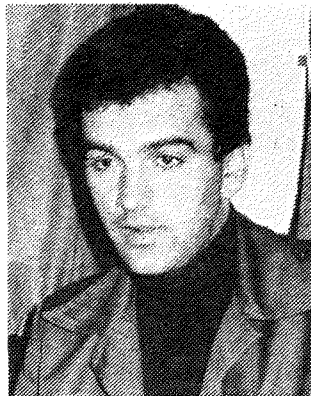
Da ali ne preživeti sam mesec ali dva v naravi? V naravi, ki ti daje vse in nič.

Večina odgovorov je bila ne. Verjamem pa, da bi bili popolnoma drugačni odgovori, če bi se znašli sami sredi tega okolja in bi že po zakonu človeštva o samoohranitvi našli številne možnosti rešitve, pri čemer bi nedvomno obžalovali, da niste bili rojeni na kmetih.

Tone Urbas

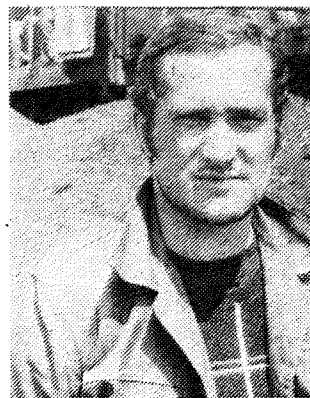
Jože Gabrijelčič

Peter Hočevar

Tomaž Dimnik

Sead Fazlić

Miran Javoršek

Jani Vidic

Srečanje

Dober je bil kot kruh... Prežih

Hiša, v katero sem se namenila, je krepko pomaknjena v breg. In šteharški rod s Tolstega vrha, ki je le nekaj kilometrov oddaljen od Raven na Koroškem, nosi na plečih že več kot tristo let. (»Zanimiv rod je to... moj oče je bil pankrt,« reče z grenkobo v srcu Ivan Kokal-Imre.)

Spomini se spletajo v šopek, skromen in lep.

»... vi niste kakršnikoli drugi otroci, vi ste samorastniki!«

Treza je bila Ivanova babica. Bogat kmet jo je snubil, ona pa revna kot cerkvena miš. Župnik ni dal blagoslova in poroke ni bilo. Šest otrok sta imela, šest pankrtov. Prvega mu je še dala ime mati; Francu, Ivanovemu očetu. Drugim, Bazilu, Gregi, Micki, Nani in Katrci, je imena določil župnik. Samorastniki so bili. Zgodaj so odšli od doma, h kmetom, da se še poznali niso. Franc in Bazil sta se srečala po naključju, na božji poti pri Sv. Križu nad Dravogradom. Za cerkvijo je stal fant črnih las in v roki je držal skorjo črne kruha. Znan se mu je zdel. »Od kod si?« ga je vprašal. »S Tolstega vrha sem, Kokalov Bazil.«

Življenje je navdihovalo Voranca, silnega upodabljalca naših ljudi; z zemljo je bil zraščan.

Kdaj se je srečanje z njim prvič močneje zarezalo?

Leta 1883, ko sta šla z mojim bratom Franceljom v vojsko. Pet let sem imel, ne kaj dosti več. Rad je zahajal k nam. Zanimal se je za vsako bajtarsko družino. Vedel je, koliko otrok života v njej in to, da so več lačni kot siti. Pri nas ni bilo nič drugega. Dvanajst otrok, osem fantov, in le oče je služil. Niti toliko nismo imeli, da bi se do sitega najedli, kaj šele, da bi se pošteno oblekli, obuli.

Prinašal je vedrino, upanje in tolažbo, naš Prežih.

In potem, kdaj se je spet oglašil na Tolstem vrhu?

Leto 1919, konec prve svetovne vojne. Takrat se je vrnil iz italijanskega ujetništva. Službo je dobil na Ravnah; vodil je Bratovsko skladnico v Thurnovi tovarni. Prežihov Voranc! Odločen borec za delavske pravice, izobražen in poln revolucionarnih idej. Preprost, tovariški in domač. Da piše, in da veliko bere, so govorili, in da zna več kot učitelj in vsa šola vkup. Tudi v šolskem odboru je bil:

Krotit nas je hodil in tolažit. Samo nje-mu smo lahko potožili. Človeku je znal prislusniti. »Poredni smo že,« smo rekli, »toda včasih jih dobimo po krivici.« Krivica ga je bolela, prizadela.

Ivana je imel posebno rad. Priden je bil, delaven in živahen za dva. Vedel je, kaj hoče in kaj je prav. Nekoč, slabo mu je bilo, so prinesli vode. »Hočem domačo vodo, ne nemške,« je odločno rekel Kokalov fant. V nemške šole je že hodil, a srce je bilo zapisano domači zemlji. Kako bi takšnega fantiča Voranc ne imel rad?!

Dober je bil kot kruh... Prežih. Otročad izpod Uršlje gore pa bosa in gola, še lesenih cokel ni bilo. To ga je bolelo in venomer je razmišljal, kako pregnati revščino. Hudo je bilo! Spominjam se, natančno se spominjam dni rane mladosti. Avstro-Ogrska oblast je zapečatila vse mline. Ko je pšenica dozorela, smo klasje odrezali, ga posušili na štedilniku, zrnje zmleli v mlinčku za kavo, skuhalo, na vodi in pojedli.

»Vi ste samorastniki... kjer stojite, poženite korenine!«

Leta 1923 mu je Ivan rekel:

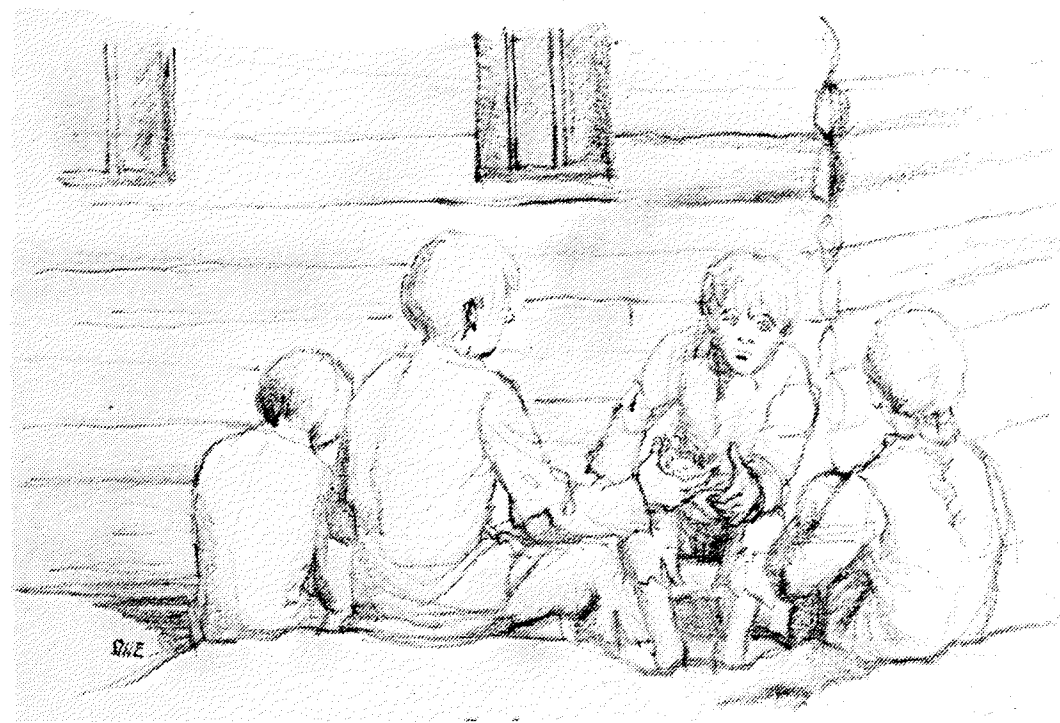
»Rad bi bil ključavničar.«

»Kar v tovarno pridi, takšne potrebuje-mo,« je odvrnil Voranc.

»Pob, bi hotel postati moj kurir?«

V dušo je videl... kot da je znal brati misli.

To leto je Ivan Kokal-Imre postal kurir Prežihovega Voranca, takrat vodja okrožnega komiteja komunistične partije Sever;

mera sreče je bila polna in pot s Tolstega vrha do železarne mnogo krajša.

Sprva sem vzdrževal zvezo med njim in člani ter privrženci partijske organizacije v tovarni, da bi mi pozneje zaupal vse odgovornejše naloge. Nosil sem pisma v Avstrijo, jih oddajal osebno ali na pošto v Pliberk, Velikovec in Celovec. Vračal sem se utrujen, do kože premočen, in koj je bilo treba v tovarno. Še pomislil nisem, da bi godrnjal. Nismo dosti govorili: kar je ukazal, smo naredili. Kakšno zadovoljstvo, kadar nas je pohvalil! »To je v redu, samo tako naprej,« je rekel. Potem se je nasmejal široko, s polnimi usti. Tako se je znal smejati samo on. In kakšno spoštovanje je užival! Še domači žandarji se ga niso upali zapreti in tudi župnik mu je dal mir. Bali so se, kaj bi rekli ljudje, če bi se mu kaj zgodilo. On pa: »Fantje, v tem režimu ni prihodnosti... spomnijo se vas samo, kadar je treba k vojakom... boriti se bo treba.« Močna osebnost, ni kaj! Koliko dobrega je naredil ljudem, kako je znal v njih dramiti zavest in vero. Čudim se, kako je vse to zmogel.

Uporniško seme, ki ga je vanj zasejal, je kmalu vzkliko: leta 1927 so Ivana Kokala-Imra sprejeli v SKOJ, leta 1929 v partijo.

»K vojakom moraš... takšne rabimo, ki bodo znali ravnati s puško... revolucija

bo,« mi je rekel leto kasneje. Šel sem v Plevlje. Dokler niso javili, da sem sodelavec guštanske partijske organizacije, je še kar šlo. Potem, kaj bi pravil! Hudega je bilo za polno kapo in stopil sem na težavno pot političnega pregnanca, dolgo trinajst let in pol.

Še sta se srečevala! Leta 1932 v Berlinu. Odpeljal ga je v trgovino in oblekel od nog do glave. »Da ne boš sumljiv v teh starih

cunjah,« je rekel. V tem času je bil Prežihov Voranc aktivno vključen v partijsko delovanje od Moskve do Pariza: delegat na kongresu Kominterne, član CK KPJ, Titov najožji sodelavec. Ko je bil Ivan na Komunistični univerzi narodnih manjšin zapada, ga je tudi obiskal. Iz Raven jih je bilo v Moskvi kar petnajst, od tega sedem na univerzi. »Boste preboleli ta čas... potrpežljivi bodite... prišli bodo časi, ko bomo udarili!« Tako je govoril.

Eden najboljših je bil... Prežih.

Z nama je tovarišica Marija; topla je njena beseda.

Kolikokrat ju je obiskal po vojni! Stanovala sta v njegovem nekdanjem stanovanju v tovarni. Kadarkoli se je odpravil z doma, je prespal pri njiju. Ko se je vračal, prav tako... ta veliki koteljski popotnik. »Ajdo-ve žgance naredi in zabeli jih, da bodo imeli rdečo kapo, in pisker bele kave daj na mizo,« je govoril. In rad jo je pohvalil. Mojco, kot ji je ljubkovalno rekel. Nekega ve-

čera je bilo. Dolgo jo je gledal in potem: »Imenitne srajce šivaš... jih boš tudi meni skrojila?« Orjak je bil, širok čez ramena in v trgovini ni dobil pravšnje. Prinesel ji je blago, belo in črtasto. Štiri srajce mu je naredila, in kako rad jih je nosil. Tudi na Preškem vrhu sta bila velikokrat. »Pridita na krape,« jima je pisal. Rad ju je imel. Prežihov Voranc.

Bil je pravi dar za domovino, Koroško. (Marija)

Že hudo je bil bolan, ko ga je Ivan obiskal v jeseniški bolnišnici:

»Kako gre tovarni?«

»Dobro in ljudje lepo živijo,« je odvrnil Ivan Kokal-Imre.

Vesel sem, da je tako... se spomniš, ko sem rekel... velika mora postati, naša tovarna, da se bo svetilo prek Pece, tja do Podjune.«

Huje mi je bilo, kot če bi mi umrl oče... ta dolina ne bo nikoli več imela takšnega človeka.

Četrto stoletje sta bila najožja sodelavca: Prežihov Voranc-Lovro Kuhar in Ivan Kokal-Imre. In svet, o katerem sta sanjala, je stvarnost.

Milena Štrajnar

Prežihov
Voranc:

»V
Mauthausnu
sem se drugič
rodil!«

Prežih je prišel v Mauthausen s kazenskim transportom iz Sachsenhausna januarja 1945.

Esesovci so nameravali večino iz tega transporta pobiti. Da je med njimi tudi veliki slovenski pisatelj in ugleden politik, revolucionar, je povedal Janez Batus, ki je delal v popisni komandi. Po krajšem posvetovanju s politično aktivnimi Slovenci smo se dogovorili, da ga moramo rešiti. Uporabili smo sicer tvegan, a edini možen način: sporočila o smrti. Najprej smo ga skrivaj izločili iz transporta. Pri tem nam je pomagal Hans Matšalek, mlad dunajski komunist.

Esesovcem smo rekli, da so enega izmed internirancev iz tega transporta odpeljali v krematorij, iz pisarne so v dnevnem poročilu javili enega mrtvega, bolnišnica pa je v seznam zapisala novega bolnika. Prežihovega Voranca-Lovra Kuharja smo najprej skrili na blok št. 18 in pozneje, ko je bilo treba blok izprazniti, smo ga v dogovoru s člani ilegalnega komiteja premestili na blok št. 24, kjer je ostal do osvoboditve.

Večino iz transporta, ki je prišel iz Sachsenhausna, so esesovci preko noči ubili; mnogi so zmrznili. (Akcijsko reševanje, v kateri so sodelovali Tone Dolinšek, Jože Hlebanja in Vlado Vučinič, sva izpeljala z Brunom Gerdovičem.)

Prežih je še po osvoboditvi obdržal zveze s sotrpini iz taborišča. Ko je nastopil na velikem političnem zborovanju v Mariboru, je rekel: »V Mauthausnu sem se drugič rodil... Bruno in Mate, dva Mariborčana, sta mi rešila življenje!« Vabil nas je na svoj dom in nam rad postregel z imenitno solato, ki jo je sam pripravljval. Ob takšnih priložnostih smo obujali spomine na preteklo delo in prehojeno pot. Ko je umiral, je bil pri njem tudi eden zvestih tovarišev iz Mauthausna, nemškega koncentracijskega taborišča.

Mato Utovič

Svet pod Uršljo goro je praznoval

On sam je najveličastnejši spomenik

Sedmi plenum kulturnih delavcev OF slovenskega naroda o Prežihovem Vorancu kot komunistu in kot umetniku

Vorančeve slovesnosti '79, katerih pokrovitelj je bil plenum kulturnih delavcev OF slovenskega naroda, so se začele 11. oktobra s slovesno otvoritvijo obnovljene Prežihove bajte z Vorančevim muzejem na Preškem vrhu.

Naslednjega dne so se udeleženci plenuma in gostje v slikah in besedah, ki so si jih ogledali na panojih v likovnem salonu na Ravnah na Koroškem, srečali z življenjem in delom Voranca – pisatelja in Voranca – revolucionarja. V dopoldanskem in popoldanskem zasedanju so njegovi znanci, kulturniki, politični delavci in rojaki nizali

Plenum je osrednji slovenski kulturnopolitični delovni zbor. Pozornost zasluži, ker dokumentira odziv kulturnih delavcev na poziv OF slovenskega naroda. In slovenski kulturniki so se odzvali, letos že sedmič. Niso se po naključju odločili, da bodo v svoja plenarna zasedanja vključili slavljenca Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca, pisatelja in revolucionarja z dvema imenoma, ki je v sebi vendar ena, celovita in enkratna osebnost.

»Prežihov Voranc je bil namreč eden prvih organizatorjev kulturnega plenuma,« pravi Josip Vidmar v uvodnem referatu, »saj je prva dva, še v okupirani Ljubljani, vodil menda prav on. Da je postal tema sedmega plenuma kulturnih delavcev, pa je prav gotovo odločilen duh njegovega dela, ki ga danes verjetno določene in zanesljiveje razbiramo, kakor smo ga mogli v prvih časih njegovega ponovnega nastopa, čeprav smo njegovo pisateljsko veličino čutili in priznavali od vsega začetka.

Zadnji dan svetovnega miru sem se s Prežihom seznanil v Parizu, z namenom, da se pogovoriva o knjigi Samorastniki. Srečanje z njim me je utrdilo v sodbi, da imamo v njem velikega pisca takih razsežnosti, kakršnih naša literatura kljub Tavčarju in drugim še ni poznala. Vsaka stvar je v rokah tega pisatelja zavzemala nadpovprečno mero, čeprav je pri vsem tem ostala povsem naravna in preprosto sprejemljiva. Pisal sem, kako je Prežih zračen s slovensko zemljo, predvsem s Koroško, in z vsem slovenstvom. Spoznal sem, da ga zaposluje kmečki vaški svet, kako je pronikljiv pri podajanju gole vitalnosti, žilave in neugonobljive življenjske moči, tiste brezpogojne življenjske energije, ki je kmalu nato dobila zgodovinsko potrditev v junaški blaznosti našega osvobodilnega boja, kakor ga je ocenil nekoč italijanski publicist.

Človek takega enkratnega navdih nam je tudi s trdo resničnostjo svoje življenjske poti pokazal dragoceno smer. Za socializem se je odločil zgodaj. Rusko revolucijo je sprejel od vsega začetka in ves čas pripravljaj tudi našo revolucijo.

Glavni poročevalec Drago Druškovič je z besedami osvetlil osebnost in življenjsko pot Voranca, ki sta bili v obdobju med obema vojnama pa tudi še pozneje veliki neznanki, pač zaradi pisateljeve življenjske usode, usode političnega pregnanca in begunca, dejavnega v jugoslovanskem in mednarodnem komunističnem gibanju. Poudaril je njegove misli, ki jih leta 1920 izjavlja v pismu bratu: »Spoznal sem, da se deli človeštvo na dva svetova – izkoriščevalce in izkoriščance.« S svojim življenjem je vseskozi jasno izpričeval, da je na pravi strani barikade. »Moj oče je bil slovenski nacionalist, zato sem tudi jaz,« pravi Voranc.

»Zdi se mi, da Prežiha-komunista najbolj osvetljuje njegov lastni življenjepis, ki ga je aprila 1947 napisal k anketnemu listu v dokumentaciji CK ZKJ, in katerega original hranijo na Preškem vrhu,« govori Lidija Šentjura v svojem koreferatu. »Prežihov Voranc na svoji življenjski poti ni nikdar ločeval svojih obveznosti revolucionarja in književnika. Pisal je ob delu, v zaporih pa na sestankih

ob reševanju organizacijskih nalog ilegalnega dela, na sprehodih in v pogovorih s tovariši je neprestano razmišljal tudi o svojih Hotuljcih in o Koroški. Skop v besedah, v glavnem tak, kot smo vsi starejši člani partije, je svoje delo in življenje izpovedal v partijski biografiji: iskreno, kratko, enostavno. Opredelil se je za boj proti krivicam, ker je izvirjal iz rodu ponižanih in trpečih.

»Vorančeva jamniška soseska – tudi soseska naših dni« je Franček Bohanec naslovil svoj referat. »Piščoči rod je ob izidu Jamnice priznal Prežihu, da je tak literarni opazovalec in razsodnik, kakršnega naša pisarija dotlej ni poznala, in da je kmečko življenje ne le dojel v njegovi družbeni problematiki, temveč je našel zanj tudi ustrezno umetniško obliko. Pisateljeva osebnost si je izbojevala svoboden pogled na svet, znala je vrtati v protislovje časa in prostora, uprla se je vsemu, kar ni vredno človeškega dostojanstva. Jamnica ni samo obsodba, temveč je hotela biti tudi kažipot v bodočnost. Voranc je vedel, da se svet vrti, in da se mora vrteti. Vedel je, da človekove vrednote nastajajo in propadajo. Boril se je za stalno preobrazbo in to je največja njegova odlika, to je njegova moč, ki žarči v naš in večni čas.«

Tone Sušnik je opozoril na Koroško v Prežihovih delih. »Zrastel je iz ljudske starodavnosti in ni naključje, da so mu samorastniške novele zazvenele kot ljudske balade, kot da mu jih pripovedujeta mati ali Hudabivška Nana, in ni naključje, da se je Prežih vračal h koroškim bukovnikom, še tja v skrivne bralnice. V uvodu k povesti Miklova Zala leta 1946 je napisal: 'Miklova Zala mora še trpeti, mora še doprinesati žrtve za končno zmago pravice nad krivico.' Reportažo Petletka pod Uršljo goro, kjer govori o elektrifikaciji Kotelj po vojni, pa zaključuje: 'In potem se bo iz našega okraja zasvetila luč tja čez mejo na Koroško, v Avstrijo, in ta luč bo govorila: – Mi smo napredna dežela, mi smo Jugoslavija.'«

Kristina Brenkova je spregovorila o drobnih knjižici Prežihovih Solzic skozi trideset let do danes. »Bil je čas po vojni, ves prežet z grozo in stiskami, svet otrok brez staršev ter svet mater in očetov mrtvih otrok; ta čas je sprejel v odprto naročje kratko zgodbo o prestrašenem dečku, ki gre v strašni Pekel po cvetje, da bi z njim povedal materi, kako jo ima rad. In prišel je čas atomskega carstva, čas, ki bo zatajil srce in čustvo. Pa je vendar tudi v njem preprosto zarisana podoba otroka in matere, ki oba hrepenita po ljubezni, našla svojo veljavo.«

»Prežihov vrh! Prežih! Prežihova bajta! Prežihov Voranc! Nekaj skrivnostnega, dražljivega, nekaj samosvojega je za popotnika, obiskovalca, pa tudi za vsakega Hotuljca že od nekdaj bilo v teh imenih,« začena Rok Gorenšek svoje spomine na Prežihovo pot.

»Vse, kar je KPJ dosegla v Mežiški in Dravski dolini, je v glavnem delo Prežihovega Voranca. On in njegovi ljudje so znali svoja hotenja in ideale KPJ oziroma marksizma povezati s prakso,« pravi Alojz Krivograd, ko opisuje politično delovanje Prežihovega Voranca od leta 1920 do 1930.

Miroslav Osojnik utemeljuje dolg dežle Vorancu. »Prvo pomembnost daje Vorancu umetniško pisateljsko ime, drugo je skovala njegova revolucionarna dejavnost, tretjo pa ljubezen in strast, ki sta uokvirili odločne poteze Voranca-človeka.«

Utrinke iz spominov Marije Kuhar-Prežihinje je pripravil Janez Mrdavšič. Dalje se Voranca spominjajo Marija Hriberšek, Janko Liška, Gregor Klančnik, Ivan Kokal-Imre, Franc Sušnik, Mirko Messner, o njem govorijo Anton Slodnjak, Filip Kumbatović, Dušan Biber in Jože Javoršek.

Besed ne zmanjka. Prežihov Voranc si je s svojim življenjem in delom sam postavil najveličastnejši spomenik.

Živa Drole

BELEŽKE BELEŽKE BELE

TELEVIZIJSKA NADALJEVANKA O SEDMIM SEKRETARJIH SKOJ – Beograjski režiser Dragoslav Lazić snema televizijsko nadaljevanke »Sedem sekretarjev SKOJ«, za katero je napisal scenarij Radivoj Cvetičanin. Legenda o sedmih sekretarjih SKOJ, žrtvah šestojanuarske diktature, je zgodba o neuklonljivi mladosti in tragičnih usodah Zlatka Šnajdera, Janka Mišića, Mije Oreškog, Josipa Debeljaka, Paje Marganovića, Josipa Kolumba in Pere Popovića-Age. V glavnih vlogah nastopajo Miki Manojlović, Milan Gutović, Milan Štrlić, Zarko Radić, Goran Pleša, Lepomir Ivković in Enver Petrović. Serijo, v kateri se bo predstavilo okoli 180 igralcev, snemajo v Beogradu, Zemunu, Zagrebu in Splitu.

»Po vsem sodeč bomo podrl vse rekorde v hitrosti snemanja,« je rekel Slobodan Novaković, glavni urednik umetniškega programa, »prva epizoda pa bo na sporedu devetindvajsetega novembra, na dan republike.«

Prizora iz televizijske nadaljevanke »Sedem sekretarjev SKOJ«

BELEŽKE BELEŽKE BELE

Pavla Leban

Trenutek odločitve

Borba je bila takrat. Aprilski veter je prinesel k nam pomlad, za našo hišo v bregu pod borovci je drobno vresje zacvetelo, takrat je v meni pesem onemela, takrat je v borbi padel dragi fant. S puškami so nas prišli iskat, da bi zato se maščevali in nas odgnali z doma kot živino, ker smo ljubili domovino, in zanj šel borit se je moj brat. Naj zdaj še jaz postanem žrtev? Ne, zato ker zdaj moj fant je mrtev, ga pojdem maščevat. Pozdravljena zdaj moja ljuba mati, doma nam ni mogoče več ostati. Drzen korak mimo vojaških straž kot srna skočim med borovce, med rdeče vresje skrijem svoj obraz, da me ne najde tujih straž korak. Preko pečin bežim, noge mi krivave, rdeče vresje pod borovci orose. Ko je pokrila zemljo noč, na breg za hišo padla je tema, zakrila mi dobrotne je borovce. Ko ura v stolpu bila je polnoč, mene ni bilo več doma, še tisto noč stopila sem med borce. Šla sem za dom se bojevat in vaju maščevat moj fant, moj brat. Vsako pomlad, ko zemlja zadethti, vresje v bregu pod borovci zarudi, se vrača mi spomin na tiste dni... Zapisano v spomin na 10. april 1943, ko sem iz rok fašistov pobegnila med partizane.

(Ureja: ČRTOMIR ŠINKOVEC)

Z odkritja spomenika Prežihovemu Vorancu na Preškem vrhu

spomine, vtise in pričevanja o njem. Večer je dopolnil slavnostni koncert, na sklepni prireditvi plenuma pa je Janez Mrdavšič, predsednik ravske kulturne skupnosti, izročil Josipu Vidmarju zlato Vorančevo plaketo kot priznanje plenumu za velik prispevek vseh, ki so s sodelovanjem obogatili poznavanje veličine Vorančevega dela; zlato Vorančevo plaketo so podelili tudi predsedniku Titu.

V soboto, na sklepni dan Vorančevih slovesnosti '79, so si udeleženci ogledali prizorišča zadnjih bojev v drugi svetovni vojni na Poljani in spominski muzej 2. in 3. kongresa SKOJ v Kefrovem mlinu. Sledilo je odkritje spomenika Prežihovemu Vorancu na Preškem vrhu: »... nad vasjo, pred obličjem Uršlje gore, z razgledom na Munke in Bunke in tudi še tja, kjer so na koncu zahodnega obzorja Krnice.« (Portretna skulptura je delo akademskega kiparja Stojana Batiča, arhitektonsko zasnovano je izdelal inženir arhitekt Franc Mezner.

Slavnostni govornik je bil predsednik republiške konference SZDL Mitja Ribičič.

Saša Božović, zdravnica, polkovnica Jugoslovanske ljudske armade, mati, pisateljica...

»Ženska, to je nekaj močnega«

Kako začeti? Ni pripoved ni intervju, kakor smo jih vajeni. Govorili sva o vsem po malem. O življenju v glavnem mestu, o tisočih različnih človeških naved, govorili sva o mladosti, vojni in otrocih. Objeli sva se ob snidenju in ob odhodu. Pogovor z domačim človekom torej? Da! Kakor bi se poznali od nekdaj. Nobene zadrege in nobene nepotrebne forme. Le nekaj solza na najinih obrazih, ki potrjujejo, »da vas mlade vendarle tudi zna prevzeti kot nas«.

Beograjska ulica. Kratka, tiha. Ena tistih, ki so videti še bolj tihe in osamljene, ko vanje zaviješ iz hrupnega vrtinca »Kaleniceve pijace«. Omet na nekdanji kar imenitni vili v kosih odpada. Pozvoniti je treba na terasi. Nisem čisto prepričana, da je kdo doma, ker je za steklena vrata pripet listek, namenjen inkasantu za elektriko. Vseeno pozvonim. Vrata se nemudoma odpro na stečaj. Topel objem odžene vsakršno potrebo po opravičevanju. Jasno, zamuda letala je naravna reč. »Vendar bova morali kljub temu pohiteti, ker moram ob dvanajstih po vnučko pred šolo. Toliko je nevarnih prehodov tu pri nas, mala pa je prvo leto v šoli,« pravi.

Gotovo se spominjate dr. Sašo Božović in odlomkov njene knjige »Tebi, moja Dolores«, ki smo jih objavljali v »TV-15«.

Pravzaprav je bila ta knjiga povod za moj obisk pri njej. Toda o knjigi, vojnih dogodkih in spominih nanje sva spregovorili šele ob pripovedi o pismih, ki jih ljudje dr. Saši pošiljajo.

»Pišejo različni ljudje. Preprosti z vasi in tovariši tu, iz mesta. Včasih, takoj ko je izšla knjiga, sem se spraševala, kaj me je pravzaprav gnalo pisati knjigo. Kaj me je gnalo pisati, ko pa nisem pisateljica v pravem pomenu besede. Odgovor se je vedno vsiljeval sam. Toliko je bilo vsega, kar sem med vojno doživela, toliko prečudovitih ljudi in dobrih dejanj sem si za vedno vtisnila v spomin. Vse to ni smelo iti v pozabo. Veste, prihajali so že novinarji in me prosili, naj sedem za pisalno mizo, kjer je nastajala knjiga, da me bodo fotografirali. Bili so precej razočarani, ko sem jim povedala, da je knjiga nastajala

Dr. Saša Božović, zdravnica, nekdanja borka:

»Boško Buha je padel takrat, ko je branil moj umik...« Svoje spomine na partizanska leta je povezala v pretresljivo pripoved v knjigi »Tebi, moja Dolores«, ki bo prihodnje leto izšla tudi v slovenskem prevodu pri založbi Borec.

ob trenutkih tihote na mojih kolenih. Ko je bilo vse v hiši postorjeno, ko so ostali odšli v službe ali k počitku, sem v navaden šolski zvezek na kolenih zapisovala doživljaje iz vojnih dni.

Novopečeno zdravnico iz dobro situirane beograjske družine je vojna izklesala v ženo junakinjo, ki danes s ponosom in vso pravico najzaslužnejših, mirno in prav nič ihtavo, trdi, da so ženske močnejše od moških. Sama je prvi primer moči in vztrajnosti. Tri otroke je povila po končani vojni. V bitkah in metehu najhujših partizanskih dni je ostala za vedno srcece njene komaj šestnajstmesecne Dolores.

Davno je že tisti čas, trije dobri otroci, vnuki in številni prijatelji ter tovariši so s svojo ljubeznijo in bližino prerasli bolečino za izgubljeno deklico Dolores. Toda mala je ostala simbol materinstva, simbol največjega človeškega odrekanja; ostala je sinonim vsega tistega, kar se združuje najlepšega v besedah mati in tovarišica.

»Pišejo mi pisma in najbolj me veseli, ko vidim, da me prav razumejo. Tudi tisti, katerih sodbe sem se najbolj bala, so bili moji »Dolores« naklonjeni. Enajstletna deklica mi je poslala pesnitev o Dolores. Pomislite, mojim sodnikom, ki so bili lani tu iz Avstralije, sem poklonila en izvod knjige. Sedaj mi pišejo, da roma knjiga iz rok v roke... Mislim, da ni vrednost te moje knjige v literarnem smislu, bistveno, tako se mi zdi, je to, da sem dala svoji pripovedi vse tisto, kar sem kot žena, mati in zdravnica občutila. Veste, ni bilo vedno le »zmagali bomo«. Bilo je vsega po

malem v tej vojni. Človek ni računalnik. Dogajajo se mu stvari, ki presenečajo, ki gradijo nov značaj in preobrazajo človeka.

Bila je zdravnica vsa ta povojna leta, poleg tega je polkovnica Jugoslovanske ljudske armade. Imela je in ima še danes vrsto odgovornih funkcij. Toda, kot pravi sama, če je bilo še tako pozno, če je bila utrujenost še tako velika, vedno je našla čas še za to, da je pripravila nekaj za jutrišnje košilo, pospravila po stanovanju pa tudi odšla v gledališče, kino, na koncert.

»Ne morem poslušati praznega govorenja o ženski emancipaciji. Tega nam ženskam nihče ne bo dal. Tudi zakon ne. To si moramo priboriti z delom! Seveda pa pri tem marsikdaj pozabljam na nekatere stvari, ki bodo za vedno le »ženska domena«. Kako naj se razdeli materina ljubezen, tista prvinska skrb za otroka? Poleg tega, prosim, zakaj ne bi žena, ki ljubi svojega življenjskega tovariša (v imenu emancipacije in ne vem še česa) ne prala temu svojemu tovarišu srajce v znak ljubezni? Ženske smo vendar močnejše od moških. To se potrjuje na vsakem koraku v življenju. Zakaj ne bi tega priznali. Neka-ko vzdržljivejše smo.

Sicer pa je moje življenjsko načelo, da je ni stvari, ki bi je ne bilo mogoče v življenju premagati. Tako sem venomer učila svoje otroke, tako pravim vsakomur. Zato je naša hiša polna življenja. Nikogar ne pustimo oditi, preden »zapoje«, čeprav prvič v življenju. Seveda nisem za to, da človek prepreke premaguje na račun drugih ljudi. Toda delavno, z nasmeškom, tako pa ja!«

Dr. Saša ni le mati treh otrok. Njena družina se je po vojni širila neopazno. Nekdo je pri njih doma vsako jesen sekal drva. Bil je fant, ki ni imel nobene šole, pa se je želel učiti. Dr. Saša ga je povprašala o tem. Ko je videla, da ima fant res voljo, mu je pomagala, da se je vpisal v neko srednjo šolo.

»Nekoliko težje mu je šlo. Pa sem sedla ponoči h knjigam in se začela učiti iz njegovih knjig. Tako sem se naučila snovi iz mehanike, strojnih elementov in še drugo. Potlej sem to v poenostavljeni obliki razložila temu našemu fantu. Ti naši otroci, danes je večina že odrasla in pri kruhu. Tudi bi ne bilo prav, če bi kdo mislil, da so ti otroci sirote. Skoraj vsi imajo svoje prave starše, kljub temu pa nas je zblžala njihova stiska. Ena je že učiteljica, drugi je pleškar... Najlepše mi je, kadar me kdo od njih pokliče po telefonu in me potrebuje... kadar mi rečejo, »mama Saša«.

Vse življenje sem živela tako – ne znam iti mimo problemov, četudi se denimo zdi, da niso čisto moji.

Iz ljubezni do otrok pogosto sprejemam tudi vabila za obisk te ali one šole. Pripovedujem jim o doživljajih med vojno in kljub mojemu strahu, da postajamo s tem že nadležni, so ti otroci doslej že ničkolikokrat potrdili, da znajo poslušati, da jih zanima, in da jih ne »gnjavimo«.

Nekega dne je dr. Saša Božović pripovedovala o doživljajih s Sutjeske dekletom neke srednje šole. »Vse so bile namazane in nališpane da je kaj. Nisem verjela, da ti modni lepotični obrazki kaj razumejo. Pravzaprav sem mislila, da moram kar najhitreje zaključiti svojo pripoved. Toda, ko so slišale zgodbo do konca, so se pisane barvice okrog njihovih svetlih očk razmazale. Bile so prave solze razumevanja, spoštovanja. Seveda sem se jim opravičila in jim tudi povedala, kaj sem si o njih sprva mislila.«

Vstaneva, se poslavljajva. »Saj razumete, otrok me čaka pred šolo. Pa lepo mi pozdravite Slovence. Mnogo prijateljcev imam pri vas...« In že odhitiva vsaka na svoj konec Leningrajske ulice.

Bojana Žokalj-Jesih

Zaustavimo se pri tej naši (politični) jeseni še malce drugače. V marsičem je letošnja jesen bogata. Ne samo zavoljo kar dobre letine, ki nas, kot kaže bolj pesti, kot bi bila veliko slabša. Še pšenice bi imeli dovolj, če bi z njo bolj spoštljivo ravnali in s kruhom, ki ga kar precej zmečemo v smeti. Najbrž bi tudi mesa imeli dovolj, če bi imeli bolj trdno politiko cen, če bi koruza dobila svojo pravo veljavo v primerjavi s pšenico, če ne bi z raznimi pridelki in izdelki vedno znova čakali na »nove« cene ipd.

Če ne bi bilo tega vražjega – če!

Pa se preselimo še na (politično) drugo plat jeseni.

Imamo dobro, zgledno in perspektivno zamišljen, z ustavo določen politični sistem, izjemno dobro zakoličen delegatski sistem in celotni ustroj sprejemanja odločitev, ki mora postopno zagotoviti resnično samoupravno socialistično demokracijo. Res je tudi, da dosegamo pri tem dobre uspehe, ki pa bi bili lahko še večji, če... če ne bi bilo čaja, ki dokazuje, da delovanje tega sistema še ne teče tako, kot bi lahko, čeprav ne mislimo s tem, da bi lahko idealno, ker tako ne more delovati noben sistem. Nismo ustvarili še vseh pogojev za njegovo, predvsem bolj učinkovito delovanje, prav tako pa ne odstranjujemo dovolj pogumno in odločno nekaterih znanih ovir (ki jih pogojuje tudi zakonodaja), da bi ustroj političnega sistema, predvsem delegatski, bolj usklajeno, smotrno, trdno deloval.

Nadalje: pravimo, da bi bila produktivnost dela večja, če bi speljali nagrajevanje po delu (ne po nazivih, delovnih mestih, funkcijah itd.)... Pravimo, da bi bili v družbenih dejavnostih in drugod bolj smotni, če bi dobila svojo domovinsko pravico – odgovornost, tudi z materialno podlago. Da bi bilo samoupravljanje pogosto manj formalno, manj papirnatno, če ne bi bilo tako zelo omejeno z administriranjem. Da bi delavci in občani bolje in lažje izrekli svoje interese in stališča

Opredeliti načine izvajanja sklepa

ter jih usklajevali z drugimi, splošnimi in skupnimi, če se ne bi v ta proces vpletali vplivi s strani, mimo delegatskega ustroja, torej osamosvojeni (birokratski in drugi) interesi.

Pravijo, da bi bolje načrtovali razvoj, če ne bi bilo pri nosilcih planiranja toliko botrov... Laže bi razreševali odprta vprašanja in nasprotja vsakdana, če ne bi marsikje prevladoval oportunistem, torej, koristoljubje, pa tudi samovolja, poznanstva in drugi pojavi, ki slabijo ustvarjalnost ljudi, njihove pobude in kalijo njihove medsebojne odnose.

Imamo nešteto samoupravnih sporazumov, pa se jih redko kdo drži, in imamo mnogo zakonov (marsikateri je le ponovitev deklaracije), pa so mnogi brez ali z malo primesi samoupravnega prava (ali ga sploh dovolj hitro razvijamo?)...

Kaj vse naštevamo in še bi lahko! Zakaj? Smo odprta družba, kritično pripovedujemo vse o sebi, o težavah in šibkih točkah (žal, prepogosto premalo tudi o uspehih, ki jih je več!), in to zato, da lahko spoznamo, kje smo na začetni poti, in da si zagotovimo nove premike in spreminjanje. Da se dogovorimo za rušenje starega, toda pretehtano. Ne bi veljalo rušiti zastarelega, če še ne vemo dodobra, kaj je boljše od starega, še manj ne smemo rušiti novega z novim, če se še ni prekrasilo v življenju.

Imamo mnogo novih oblik v sistemu socialistične demokracije, toda oblike še niso zagotovile za demokratično obnašanje, za soodločanje in odločanje. Na vseh ravneh, ne samo v temeljni organizaciji, marveč na vsej delegatski črti.

Ali smo uporabili možnosti, ki nam jih daje sedanja stopnja zavesti in razmerje političnih sil, zagotavljanje pogojev, da bi uporabljali pravice in dolžnosti, ki nam jih daje ustava, pa denimo zakon o združenem delu itd.? Kako bomo odstranjevali ovire na tej poti, ali najprej tiste, ki jih je najlažje ali tiste, ki najbolj ovirajo najpomembnejše smeri razvoja?

V začetku smo zapisali, da je letošnja (politična) jesen bogata. To v prispodobah. Sicer pa se je ZK, skupaj z drugimi dejavniki, odgovornimi za naše življenje in razvoj, resno in celovito lotila teh problemov, »čejev« in pomanjkljivosti. Najprej se je lotila vprašanj, kako naj znotraj sebe spodbudi tako vsebinsko dejavnost članstva, ki je najbolj potrebna in ustrezna za sedanjo rabo. Hkrati pa se je lotila analiz problemov ter možnosti razreševanja, predvsem pa: kako opredeliti načine izvajanja sklepov in stališč. Seja CK ZKS v ponedeljek je bila prva, o omenjenih in drugih temah bodo na seji razpravljali še enkrat, takrat pa naj bi bilo bolj jasno, kako v marsičem »od besed k dejanjem«.

In še nekaj: najbrž pa tudi ne kaže »umivati otroka s prevročo vodo«, zakaj tudi neki? Saj otrok je že kar precej odrasel, po srcu, v bistvu je zdrav!

Nace Grom

Tam med Šmohorjem na zahodu, Labodom na vzhodu in tam okoli Ziljske doline, Roža in Podjune, med Vrbskim in Osojskim jezerom se razteza venec sklenjenega ozemlja na sosednjem avstrijskem Koroškem, kjer živijo naši rojaki. Prav v teh krajih in njeni okolici je med narodnoosvobodilnim bojem padlo več kot 500 partizanov, katerim stoji sedaj v skromen spomin in zahvalo nekaj več kot štirideset spominskih obeležij.

Železna Kapla, Velikovec, Borovlje, Sele, Malošče, St. Jakob v Rožu, St. Rupert pri Velikovcu, Šmarjeta v Rožu, Libuče, Reberca, Dobrla vas, Šentvid pri Podjuni, Sveče, Bilčovo, Radiše, Medgorje... hranijo spomenike partizanstva, pomnike bojev in zločinov, storjenih nad narodom, ki je zahteval le svoje pravice, svoj dom, delo in kos poštenega kruha.

S ponosom so naši ljudje onkraj Karavank postavljali spomenike, urejali grobišča in spominska obeležja. Na najbolj oddaljenih in skromnih grobovih neznanih padlih borcev so vedno cvetele rože. V dneh pred prvim novembrom so v večernem mraku prameni posameznih sveč potrjevali, da v nas še živi misel na njih.

Zdaj, po toliko letih, že ni med nami več velikotistih, ki so skrbeli za posamične grobove. Umrli so ali pa več ne zmorejo toliko napora, da bi na oddaljen grob odnesli svečko spomina. »Pa vendar še vedno živim z njimi,« mi je pred dnevi potarnala žena v Podljublju onkraj Karavank, ko sem iskal Lipija Kolenika, dobrega poznavalca tamkajšnjih krajev in dogodkov. »Bili so to fantje, da bi gore premikali. Ja, tudi moj je bil z njimi,« je bolj zase potihem dejala. »Zdaj pa še za njegov grob ne vem. Toda v mislih sem vedno z njim!«

Kje si spoštovanje do mrtvih?!

Na avstrijskem Koroškem so v letih po vojni zrasli številni spomeniki, spomeniki pravičnemu boju, boljšemu življenju, spoštovanju narodov in narodnosti, toda nemškimi nacionalistom in njihovim številnim privržencem na avstrijskem Koroškem ni bilo to niti malo všeč. Niso bili kos ideji, plemenitemu dejanju nas, ki živimo, da bi se vsaj s spomenikom skromno oddolžili padlim.

Sleheri spomenik, pa naj bo še tako skromno spominsko obeležje padlim ali umrlim, zasluži globoko spoštovanje slehernega izmed nas, ki še živimo.

Na šentrupertskem pokopališču nedaleč od Velikovca je zveza koroških partizanov postavila veličasten spomenik njihovim tovarišem, ki so ga odkrili 26. oktobra 1947. leta. Šest let zatem ali na-

tančneje, 10. septembra 1953, so spomenik in dva metra veliko plastiko izbrona, ki ponazarja skupino treh partizanov, doslej še »neznani« storilci razstrelili. Ostal je samo podstavek iz marmorja z napisom. No, namesto umetniško oblikovane in mogočne skulpture je avstrijska vlada dala narediti navadno žaro.

Nemškim nacionalistom so bili zatem napoti še spomeniki v Doberli vasi, Kotmari vasi in Borovljah. V juniju in novembru leta 1971. pa so se lotili spomenika v Žrelcu

postavljen pred šestimi leti, z razstrelivom pa je bil porušen konec oktobra pred dvema letoma.

Še bi lahko naštevali večje in manjše oskrunitve nad grobovi borcev, ki so postali v zadnjih nekaj letih, ne samo na avstrijskem Koroškem, temveč tudi v sosednji Italiji, središča fašističnih izzivov.

Obveznost do spoštovanja žrtev

Z državno pogodbo je bila leta 1955 v Avstriji

spominskih obeležij pripadnikom NOV, ki so med zadnjo vojno izgubili življenja na avstrijskih tleh.

Komisija je začela z delom lani maja in je naletela na razumevanje predstavnikov za notranje zadeve pri avstrijski zvezni in pokrajinski vladi.

– Štirideset partizanskih grobišč, dva partizanska spomenika in tri spominske plošče so, kar zadeva vzdrževanja, dokajšen zalogaj tudi za zvezo koroških partizanov iz Celovca, ki je tudi formalni nosilec celotne

ureditev je bila zaupana nam, obnovljeni in urejeni do srede junija istega leta.

Vsa opravljena dela pa so veljala nekaj več kot 432.000 din. Seveda pa nenehne obnove in vzdrževanje grobov in grobišč ter spomenikov zahtevajo še dodatna sredstva. Napisi namreč zbledijo in obnova zahteva precej denarja, prav tako je treba nenehno urejevati okolico teh spomenikov...

– Pred zvezo koroških partizanov se že vrsto let, kaj let, desetletja vr-

»Težko, zares težko je govoriti o takratnih občutkih, saj se v človeku premlevala bes, ki se kmalu zlije v eno samo vprašanje, s katerim bi se morali vprašati skrunitelji! Spomeniki in spominska obeležja so del mene, so del nas borcev, ki živimo tu na Koroškem. Ob skrunitvi slehernega spomenika se v nas zareže globoka rana, ki je tudi čas ne zaceli!«

– Poleg tega, da ste že ka 33 let predsednik zveze koroških partizanov, ste tudi dober poznavalec predvojnih, medvojnih in povojnih razmer tu na Koroškem. Poznajo vas tudi zunaj meja naše domovine...

»Če sem prav razumel, vprašujete, če kanim vse to, kar vem in sem doživel na »svoji koži«, kdaj kaj bolj opisati. Moram reči, da imam že celo goro zbranega gradiva, ki sem ga povečini tudi že uredil. Za eno knjigo ga je že!«

– In kdaj načrtujete, da bo ta knjiga izšla?

»Če bo šlo vse po sreči, že prihodnjo jesen!«

– Zvezo koroških partizanov čakajo v prihodnje še številne naloge, ki jih boste zagotovo, tako kot vse do sedaj, zanesljivo uresničili. Nam lahko zaupate, kaj načrtujete zdaj v teh dneh?

»V petek, 12. oktobra, je minilo natanko 35 let od zahrbtnega pokola 12 ali 13 kurirjev na Komlju pri kmetu Apovniku. V ta namen se bomo zbrali v nedeljo, 21. oktobra, na spominskem srečanju. Proslavo pa bomo pripravili ob spomeniku, ki je nad kmetijo pri Cimpercu.

Seveda pa se pripravljamo tudi na 35. obletnico zmage nad fašizmom, kjer bomo ta dogodek proslavili na skupni proslavi. Hkrati s tem pa smo začeli tudi s pripravami za preureditev Piršmanova hiše v Podpeči, ki nam jo je odstopil Ludvik Borovnik, v spominsko sobo oziroma muzej žrtev koroških Slovencev proti Hitlerjevi Nemčiji!«

– Za vaše delo ste prejeli tudi priznanja?

»Seveda smo jih, vendar smo najbolj ponosni na odlikovanja za delo in zasluge za narod predsednika Tita. Kar 300 Slovencev, ki živimo na avstrijskem Koroškem, je prejelo to veliko priznanje.

Častno medaljo za osvoboditev Avstrije pa je izročil pred dvema letoma nekaterim koroškim partizanom tudi predsednik Avstrije dr. Rudolf Kirschleger.

Vidite, to so malenkosti, bi kdo dejal, vendar nam vsem, ki smo prejeli ta velika priznanja, tudi veliko pomenijo. Vlivajo nam novih moči za delo in upanje, da bomo Koroški partizani, skupaj z ostalimi Slovenci, ki živimo onkraj Karavank le dosegli tisto, za kar si pri- zadeva sleherna napredna demokratična družba.

Tone Urbas

Bodo imeli vsaj mrtvi mir?

kar trikrat. Občinska uprava je dala spomenik sicer očistiti in to je bilo tudi vse. Storilci so ostali »neznani«.

Spomenik na Robežu pod Malim Obirjem spominja na oborožen spopad slovenskih partizanov in nemških esesovskih enot avgusta 1942. Postavljen je bil 2. septembra 1973. leta, vendar so ga nacionalisti že čez štirinajst dni razstrelili. Spomenik je bil obnovljen oktobra pred tremi leti.

Ob koncu lanskega maja pa je bil obnovljen spomenik na Komelju pri Pliberku, ki je bil prvotno

med drugim tudi naložena obveznost, ki je v 19. členu državne pogodbe še posebej poudarjena, da zagotovi spoštovanje zavezniških žrtev, varovanje grobov in spomenikov borcem armad, ki so se na avstrijskem ozemlju borile proti hitlerjevski Nemčiji.

»No, prav v zvezi s tem,« je v pogovoru še posebej poudaril predsednik zveze koroških partizanov Karel Prusnik-Gašper, »je bila ustanovljena komisija zveznega izvršnega sveta za ugotavljanje stanja grobišč, grobov, spomenikov in

akcije pred avstrijskimi oblastmi in katere predsednik ste vi že celih 33 let?

»Res je, vendar smo z veliko mero prizadevanj in pa seveda s pomočjo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije uspeli že leta 1970 obnoviti na Koroškem kar 19 partizanskih grobišč. Pri tem seveda ne smem pozabiti omeniti denarne pomoči IS skupščine SRS. Že naslednje leto smo se načrtno lotili dela pri urejanju ostalih spominskih obeležij. Lahko torej rečem, da so bili vsi spomeniki na Koroškem, katerih preureditev in

stijo številne odgovorne in zahtevane naloge. Ste jim kos?

»Lahko rečem, da smo jim bili doslej vedno kos. Delali smo več, kot smo zmogli, da bi dosegli tisto, kar smo načrtovali!«

– To z leti nedvomno človeka utruja, mar ne?

»Kaj bi nas ne, saj nismo iz železa. Pa vendar, kadar smo najbolj utrujeni, nas sleherni uspeh razveseli, vlije nam nove moči in voljo do dela!«

– Kakšni pa so vaši občutki takrat, ko izveste, da so »neznanci« znesli svoj bes nad enim izmed naših spominskih obeležij?

Res bi se radi dogovorili z vremenarji, naj nam preskrbe sončen pozni oktober in vsaj 23. zanesljivo lepo vreme: za ta dan je namreč predviden izlet delegatk 15 držav, včlanjenih v Mednarodni komite Ravensbrück, v zgodovinske kraje našega narodnoosvobodilnega boja in trpljenja: Dražgoše, Begunje in Drago, po možnosti na Podlublje, ki posebno zanima Francozinje, pa v Kranj z razstavo Slovenke v revoluciji in za konec na Bled, za odpočitek in uživanje v njegovih lepotah. Dvodnevno zasedanje komiteja pred tem bo naporno, poročila delegatk o delovanju njihovih matičnih organizacij v tako različnih razmerah in okoliščinah, kot jih pomenijo družbeni in politični sistemi Avstrije, Belgije, ČSSR, Francije, Italije, Luksemburga, Madžarske, Nizozemske, Vzhodne in Zahodne Nemčije, Poljske, Romunije, SZ, Španije in ne nazadnje Jugoslavije, terjajo čas in zbrano pozornost, skupna ocena položaja in delovni načrti za prihodnje temeljit razmislek, izčrpno debato in usklajanje stališč – čeprav je s tem še najmanj problemov:

Nikoli več fašizma, nikoli več vojne!

Pred zasedanjem Mednarodnega komiteja Ravensbrück, ki bo v Ljubljani od 21. do 24. oktobra letos

na težnja vseh včlanjenih organizacij, kot jo je v bleščečem govoru na internacionalnem shodu mladine v Ravensbrücku julija 1967 izrekla pobudnica ravenbriškega mednarodnega komiteja in njegova dolgoletna predstavnica Renée Mirande-Laval:

»Verujem v vas, današnja mladina,« je dejala med drugim. »Vaši prijemi seveda ne bodo enaki našim. Svoja izrazna sredstva imate in ritem vaših pesmi je drugačen kot naših, upam pa, da boste znali bolje kot mi zgraditi stavbo človeškega bratstva. In naj vaš boj

mestna konferenca SZDL in skupščina mesta Ljubljane, SUBNOR in republiški dobor ZZB Slovenije, republiška konferenca SZDL in svet za vprašanja družbenoekonomskega in političnega položaja žensk, za Gorenjsko pa OK SZDL Škofja Loka in Kranj in tamkajšnji medobčinski komitei ZK.

Podoba Renée Mirande-Lavalove

Letošnje zasedanje je posebno pomembno ne samo zato, ker poteka v

stičnih združenj. Kot odvetnica je začela svojo pot v tridesetih letih in se takoj po končani pravni fakulteti vključila v pravno svetovalnico Ljudske fronte, kjer je brezplačno dajala delavcem in drugim potrebnim pravne nasvete, zastopala na obrtnem razsodišču ob strani sindikalnih funkcionarjev z ognjem in žarom tudi najskromnejše pravne spore, da bi pomagala delavcem do tolikokrat zlorabljenih pravic. V letih 34-39 je ponovno javno napadla francosko politiko z njeno popustljivostjo ali celo simpatiziranjem z nacizmom kar je

reševala življenje zaupanih ji klientov.

Vedno na strani zatiranih

»Sam pa sem jo bliže spoznal po njeni drugi strani,« pravi Marcel Paul, predsednik združenja bivših internirancev Francije, »namreč po njeni rahločutnosti, obzirnosti in sestrski predanosti.« Bilo je to konec leta 1941 in leta 1942, ko so francoski zaporji doživljali tragične trenutke: maršal Pétain je dal domoljube giljotinirati. To je po-

nega zbiralnika smrti... To lepo mlado žensko, ki je bila tako preprosta, o kateri smo vedeli vsi, da tvega življenje v svoji bitki za nas.«

Takšnega kova je bila ženska, ki so jo 9. marca 1943 aretirali, vlačili nato po zaporih in po uničevalnih taboriščih Ravensbrück in Mauthausen – stalingrajska bitka s senco hitlerjevskega poraza je preprečila, da je niso takoj usmrtili. Preživela je in se po rešitvi iz taborišča znova vrgla v boj, hkrati za to, da bivšim taboriščnikom preskrbi z zakonom zagotovljeno »pravico preživeti« in za ideale, ki so bili izpodbiti in na katere opozarja taboriška prisega: Nikoli več fašizma, nikoli več vojne! Sodelovala je pri formulaciji zakona o deportiranih in interniranih; pri ustanovitvi francoskega združenja internirancev, bila je pobudnica nacionalnega in mednarodnega združenja Ravensbričank. Izredno pozorna do mednarodnega dogajanja; zmeraj na strani zatiranih; neizprosna v pobijanju fašistične miselnosti in vseh pojavov fašizma; neustavljivo pogumna v boju za pozitivne ideale; bistra, ob-

Osvoboditev Ravensbrücka

Himmlerjev obisk Ravensbrücka

Medicinski poskus v Ravensbrücku

kljub različnim materinščinam govore namreč vse delegatke skupen jezik, jezik sestrskosti v boju za mir, za človeško dostojanstvo, za svetlejšo prihodnost otrok in vnukov, skratka jezik »taboriščne ceste«. Ravensbriški komite je, razumljivo, usmerjen izrazito proti fašizmu, zelo občutljivo opazuje spremenjajoče se oblike njegovega pojavljanja in išče nove učinkovite načine za mednarodni spopad z njim, pri čemer je tako pomembno informirati rodove, ki fašizma niso poznali ali ga v preoblekah, ki jih privzema, ne prepoznavajo, o njegovi pravi naravi. Pri tem, ko zbira gradivo o nekdanjih nacističnih taboriščih in o zdajšnjem delovanju fašistov, je dejansko ves obrnjen k mladini in v bodočnost. Takšna je skup-

za boljši bratski svet razsvetljuje prijateljstvo vaših mater... Znale so se združiti in stopiti v skupen boj v najtežjih trenutkih svojega obstoja in iz te zveze so črpale moč in pridobile gotovost: prijateljstvo med ljudstvi lahko reši svet.«

Letos ima Mednarodni komite Ravensbrück prvič svojo letno skupščino na naših tleh, potem ko se je sestajal v Pragi, Varšavi, Parizu, Budimpešti, na Semmeringu, v Vzhodnem Berlinu, Frankfurtu in lani v Torinu. Ljubljana je bila izbrana za kraj zasedanja, ker je bilo od tod in sploh iz Slovenije – dopeljanih največ jugoslovanskih jetnic v Ravensbrück, pa tudi kot mesto heroj, ki lahko dostojno predstavi značaj in množičnost našega boja. Gostitelji ravenbriškega komiteja so

letu otroka in zadeva torej nekdanje taboriščnice prav na področju, ki jim je posebno pri srcu (mimogrede: Francozinje so ravnokar izdale brošuro o otrocih v taboriščih z naslovom: **Nacistični red – tudi otroci**, po francosko **L'ordre nazi – les enfants aussi**, ampak tudi zato, ker morajo delegatke na njem izvoliti novo predsednico, ki naj prevzame dediščino 10. aprila letos umrle Renée Mirande-Lavalove; in to nikakor ni lahka naloga. Bila je namreč ženska izrednega formata in mednarodnega imena.

Bila je po rodu Parižanka, po poklicu odvetnica, po funkcijah pa ne samo predsednica Mednarodnega komiteja bivših ravenbriških jetnic, temveč v vodstvu praktično vseh francoskih in vrste mednarodnih protifaši-

neogibno vodilo v vojno. In ko je do katastrofe prišlo in je bila Francija poražena, je kot članica vodstva Nacionalne fronte pravnikov stopila takoj v prvo bojno črto. Tvegal joč glavo je kot odvetnica sistematično vzpostavljala zvezo med domoljubki, ki so padli v roke Nemcem ali kvislinški francoski policiji, in štabom odporniškega gibanja zunaj zaporov ter prenašala iz pogovorov in zaslišanj dobljene podatke, na katerih podlagi je bilo mogoče odkrivati policijske vohune in spodrežati vrsto gestapovskih akcij. Kot zagovornica obtoženec je pred posebno sekcijo pariškega sodišča, katere namen ni bil soditi, temveč pošiljati v smrt, strastno in z izredno odvetniško nadarjenostjo poveljevala dejanja upornikov in neustrašeno

menilo dodatno, rafinirano okrutnost. Na to, da bomo padli pod krogla, smo bili pripravljeni; nekaj drugega pa je priti v roke krvniku... V zaporu La Santé nas je bilo nekaj sto in številnim med nami je viselo življenje na niti. Najhujše so bile nedelje, vsak je takrat še intenzivneje mislil na svoje... In Renée, izmučena od zvez, ki jih je vzdrževala, od pripravljane zagovorov, od sej tistega stroja za obsojanje, je vendarle ob nedeljah prihajala k nam. Zahtevala je, naj pokličemo v jetniško govorilnico drugega za drugim vse, ki jim je bila za zagovornico, in skrbela za to, da so se pogovori zavlekli; pa tudi vsi drugi smo napeli vse sile, da bi prišli v govorilnico, da bi videli, slišali Renée, to lepo mlado žensko v govorilnici sramot-

čutljiva in ljubeča v delu z mladino. »Kadar se bo slednjič pisala resnična, prava zgodovina francoskega odpora,« je dejal Marcel Paul 18. aprila letos ob njenem odprtem grobu, »bo vanjo spet in spet z zlatimi črkami zapisano njeno ime.«

Zapisano bo ostalo tudi v spominu nekdanjih ravenbriških jetnic, zlasti tistih, ki so po vojski z njo sodelovale. Leta minevajo in ljudje odhajajo – za zmerom. In zapuščajo zato tem odgovornejše naloge tistim, ki ostajajo – boj zoper vsakršen vzgib novega fašizma, boj za resnično enakopravnost vseh plemen, obeh spolov in vseh narodov, tudi najmanjših, in vseh narodnih manjšin, kjerkoli so že, torej boj zoper sleherno zatiranje in nasilje, boj za pravičen mir!

Marica Frece

Spomini na življenje v zloglasnem taborišču Auschwitz

Iz predpasnikov smo po polju raztresale človeški pepel

»Bila sem v sobi v prvem nadstropju, ko sem zaslišala značilno brnenje motornega kolesa, ki se je ustavil v bližini naše gostilne na Hrušici. Spet se je k sosedovim pripe-
ljali tisti gestapovec, sem pomislila, in se pre-
vidno ozrla skozi okno. Nisem se zmotila, videla sem pa nekaj, kar je imelo za mojo družino in mnoge vaščane strahotne posledice. Sose-
da je dala gestapovcu, ki jo je večkrat obiskoval, neki listek, ki ga je le-ta samo bežno pogledal, potem pa vtaknil v notranji žep suknjiča. Še nekaj minut šušljanja in že sta odšla v stanovanje njenih star-
šev.

Nekaj dni pozneje, menda je bilo že v mra-
ku 8. julija 1942. leta, se je pred našo gostil-
no ustavil osebni avtomobil, s katerim sta se
pripeljala gestapovca Druschke in Zwick. Zaradi policijske ure so gostje že zapustili
gostilno. Že sem pripravila krožnike za ve-
čerjo in se vrтела okoli štedilnika, ko sta vstopi-
la. Obstala sem, ker sem že z njunih obra-
zov razbrala, da nista prišla na kozarec pija-
če, temveč po nekaj drugega. Druschke mi
zre v oči, medtem pa počasi izvleče iz žepa že
precej zmečkan listek. Za hip sem se ozrla v
moža, ki je z rahlo odprtimi ustnicami, toda
bledega obraza pričakoval, kaj bo.

Druschke glasno prebere imena in priimke
nekaterih vaščanov, ki so bili zapisani na
tistem listku, potem pa naju vpraša, če jih
poznava. Seveda, saj so domačini. Tajiti ne
moreva, nima pomena. V majhni vasi smo se
vsi poznali med seboj, kot gostilničarja pa še
posebej.

Gospa, vi boste takoj šla z menoj in mi
pokazala, kje stanujeta Ivan Krivic in Gabrijel
Gorjanc, vaš mož pa bo šel z Zwickom in mu
pokazal Čuškovno hišo. Ivana Krivca, stroje-
vodjo pri železnici, glavnega organizatorja
OF na Hrušici in poznejšega sekretarja parti-
je v Zgornjesavski dolini ni bilo doma. Tiste-
ga jutra se je vrnil z nočnega dela domov. Zena
Micka ga je obvestila, da gestapo nada-
ljuje z aretacijami, in da je zaradi tega Branc
že odšel k partizanom. Krivic je hitro pojedel,
se dobro oblekel, napolnil nahrbtnik in odšel
v gozd med partizane. Uro in pol po njego-
vem odhodu so ga že iskali gestapovci, a je
žena rekla, da ga še ni bilo iz službe domov.
Druschkeja dopoldne ni bilo v vasi, zato ni
vedel, kje stanuje. Ker ni dobil doma moža in
je sklepal, da se mu je izmuznil v gozd, je
aretiral njegovo ženo in jo privedel v našo
gostilno. Pri Gorjančevih je aretirale Gabrijela
in še nekoga, ki je tam stanoval.

Pri Čušu, tako je hišno ime Mrvičevih, je
Zwick iskal Janeza Branca, ki je tam stano-
val. Toda Janez Branc je tedaj že bil pri parti-
zanih na Jelovici. Padel je septembra istega
leta skupaj z mnogimi borci in narodnim
herojem Jožetom Gregorčičem na Jelovici.
Druschke je aretirale njegovo ženo Albino in
sinova Marjana in Janka, starega šele sedem
let. Tistega večera so jeseniški gestapovci
aretirali še trafikantkinjo Marijo Kobentar,
po domače Rugarjevo, moža in ženo Ernesta
in Marijo Ambrožič in morda še koga, toda
vseh imen ne morem izbrskati iz spomina.

★

Pozneje sem bila v Auschwitzu skupaj z
Minko Krivic in Marijo Kobentar. Na Jeseni-
cah in v Begunjah so Minko tako mučili, da
se zaradi ran niti v taborišču ni mogla uvesti.
Povrhu vsega je dobila še tifus in umrla že
čez šest tednov po aretaciji. Podobno je živ-
ljenje približno v istem času v Auschwitzu
zaključila Marija Kobentar.

S Hrušice sta bili v tem taborišču še Helena
in Alojzija Marinčič, mati in hčerka. Hčerka
Lojzka je umrla že novembra 1942. leta, mati
pa nekaj mesecev pozneje.

Mene so na Jesenicah zaprli v Kosovo gra-
ščino, v kateri so bili vsa leta vojne zapori,
moža Jožeta in druge aretirance pa h Kovaču
nasproti železarne. Od tu so nas vodili na
zaslišanje v Stanovnikovo vilo, v kateri je
bila izpostava gestapa na Jesenicah. Kot
uverturo k prvemu zaslišanju so mi razkazali
»mazila«, s pomočjo katerih se nevednežem
razbistri razum in osveži spomin, molčečim
se odveže jezik, tistim, ki tajijo in nočejo

Franciška Pajer, slikana v taborišču Auschwitz

ničesar priznati, pa pomaga do iskrenosti,
priznanja in obžalovanja do storjenih »gre-
hov« kot pri spovedi v cerkvi. Tista »mazila«
so bili različni biči, žilavka in druge priprave
za mučenje.

In kaj so pravzaprav zahtevali od mene in
mnogih drugih Hrušičank? Priznanje, da
smo partizanom nosile hrano v gozd, da smo
hodile na tajne sestanke Osvobodilne fronte,
naj povemo, kje so partizani, koliko jih je,
kdo jim pomaga, kdo v vasi vse to organizira,
prenaša sporočila in obvestila.

Imeli so vražjo taktiko mučenja. Ko nisem
po prvih vprašanjih ničesar priznala, so mi
povedali, da mi bodo obudili spomin. Skočili
so name, mi zavili glavo v pripravljeno odejo,
mi pritisnili glavo na zaboj za drva ali klop,
nekdo se mi je usedel na glavo, dva sta me
držala za roke, dva pa sta na mojem telesu
preizkušala pet različnih bičev. Tako so me
mučili, da sem trajno ostala 70-odstotni inva-
lid in sledi vam še danes lahko pokažem.
Tudi drugim se ni bolje godilo, vendar mi-
slim, da so najhujše ravnali s Krivčevim Minko.
Moža nisem videla nikdar več. Ustrelili so ga
na Belem polju 27. julija 1942. leta skupaj z
drugimi petinštiridesetimi talci, večinoma
domačini. Aretirali so tudi sina Jožeta, ki je
kot deček šel kar skozi devet taborišč. Pravi
čudež je, da je ostal živ in tako umno svež, da
je po vojni lahko uspešno študiral.

Pa glejte, koliko ste novinarji pisali o
Druschkeju in njegovih zločinih, pa od vsega
tega ni nič. On je še vedno hotel in bolje živi
kot mnoge njegove žrtve. To me jezi, jezi. Ne
iz maščevanja, ampak zato, ker je s tem oma-
deževana pravica. Pravica in dolžnost, da zlo-
činci odgovarjajo za storjene zločine!

Auschwitz, Auschwitz!

Enaindvajset dni smo potovali od Begunj
do Auschwitza. Na Dunaju so našemu trans-
portu priključili še nekaj vagonov Židov.
Auschwitz je nemško ime kraja, v bližini ka-
tereja je bilo to taborišče na Poljskem, sicer
pa se pravilno ta kraj imenuje Oświęcim in je
okoli 50 km zračne razdalje od Krakova in
400 km od Varšave. Taborišče so šele gradili
in je merilo 40 kvadratnih kilometrov ter
vsak dan prejelo novih 120.000 internirancev
iz raznih zasužnjenih držav. Taborišče je bilo
razdeljeno na več manjših in Hrušičanke
smo bile razporejene v Birgenau. Tam so nas
potisnili v odprt, toda ograjen prostor, podo-
ben takim, ki ga imajo kmetje poleti za praši-
če. Okoli nas je bila meter in pol visoka ogra-
ja, zgoraj streha, ob straneh pa odprt prostor
(razen višine ograje). Nismo bili več ljudje z
imeni in priimki, postali smo številke. Do
golega so nas slekli, nam pobrali vse, kar je
bilo količjak vredno, možki so nas ostrigli na
balin, pa pod pazduho in med nogami. Kot bi
golili prašiče, tako smo se počutili. Namazali
so nas s črnim kolomazom, menda zaradi uši.

Celo prvo noč smo nage stale v tistem pra-
šičjem bivališču. Bil je oktober in trepetale
smo zaradi mraza, togote in ponižanja; in
zavesti, da si z ničemer ne moremo olajšati ali
izboljšati položaja.

Zjutraj so nas odpeljali v neki blok in tam
smo dobile taboriščno obleko, predpasnik in
cokle. Zdaj je začelo garanje. Gradile smo
ceste za novo taborišče, ki se je pošastno

širilo in nas požiralo. Iz okolice, kjer sem
delala, so izgnali okoli 300 kmetov, da so
lahko širili taborišče. Slabotne po naravi,
oslabele zaradi mršave hrane in dela, ki ga
nismo bile vajene, smo morale podirati stare
hiše in z rokami odnašati na določen prostor
ostanke ruševin. S primitivnim orodjem smo
kopale globoko v zemljo, da smo lahko od-
stranile betonirane temelje hiš. Okolica je
bila močvirna, jezerce do jezerc. Kopale
smo kanale za povezavo med temi jezери, da
se je zemlja izsušila.

V prvi svetovni vojni so tam divjali silni
boji. V močvirju smo našle mnogo okostij
konj iz bojev v prvi svetovni vojni (ali kakšni
drugi).

Spominjam se, da smo morale odkopati
vse korenine tako velikega in debelega hra-
sta, da ga nista mogli objeti dve ženski, niti
premakniti šest konj, ko je bil podrt. Brez
žage in sekire, samo z lopatami, krampi in
vrtnarskimi lopatami (pravimo jim špatne
smo morale delati. Kratek ročaj in ravno rezi-
lo lopate; z njimi smo sekale korenine, ki pa
so bile blizu drevesa tako debele kot debela.
Tri tedne sem delala samo pri tem hrastu. Za
esesovce je bilo glavno, da smo delale, delale
in umirale. Ja, slednje je bilo še posebno
pomembno. Pepel iz krematorija so vozili
kar s tovornjaki na polje, me pa smo ga mora-
le nabasati v predpasnik in trositi kot gnojilo
v okolici. Dnevno so sežgali po 10.000 ljudi,
ob koncu pa celo po 20.000. Noč in dan je
gorelo pet krematorijev. Iz dimnikov je švi-
gal po štiri metre visok plamen. Hudo je
smrdelo po cvrtem mesu.

Iz tistega oboda so nas premestili v bivšo
konjušnico z linami, torej brez oken. Zjutraj
smo dobivale neke vrste čaj, po poljsko hrba-
to in košček kruha. Tisti čaj je bil verjetno iz
senenega zdroba.

Dolgo v konjušnici ni bilo elektrike. Zve-
čer so nam hrano delili pri sveči. Če nismo
bile popolnoma mirne in tiho, so prenehali z
delitvijo večerje in sledil je splošni pretep
vseh.

Apeli so bili vsako jutro in zvečer in so
trajali po več ur. Nekoč je hudo deževalo, bile
smo premočene in po telesu je lilo, kot bi nas
kdo polival s skafom, kapojke v lepih plaščih
pa nas štejejo in štejejo. Kapojke so bile
Nemke, Poljakinje pa tudi nekatere Slove-
ne. Vse so imele žilavke. 1942. leta ni bilo niti
enega obraza brez sledov udarcev. Grozno,
grozno.

V taborišču so vladale bolezni: kolera, ti-
fus, malarija... Imele smo trojne uši in
garjeve smo bile po vsem telesu.

V prvih mesecih ni bilo dovolj vode in so
nam jo zapirali. Potem so jo napeljali in odpi-
rali, kadar smo bile na delu, in zapirali, ko
smo se vrnile.

Bolniki so bili v posebnih oddelkih, nagi in
brez vsega. Mrtve smo z velikim vojaškim
vozom vozile do jame, naprej pa s tovornjaki
do krematorija. Vozili so med mrtvimi tudi
pol žive.

Čim je paznica opazila, da se katera trese,

ali da je zatečena, jo je zgrabila in nagnala v
25. blok, od katerega je pot vodila samo še do
krematorija.

Nekoč sta pobegnili Poljak in Židinja, oba
v nemških uniformah. Njemu je to uspelo,
njo so ujeli in pripeljali nazaj v taborišče in
obesili. Še danes so v Auschwitzu tiste visli-

ce. Ona je bila sicer prevajalka, in ji je zato
uspelo priti do nemških uniform.

Stražilo nas je okoli 3000 esesovcev, od
tega 700 iz Banata in Bačke. Nihče od teh ni
hotel govoriti srbsko. Imeli so veliko psov, ki
so bili bolj spoštovani kot mi, bolj so jim
stregli in so imeli celo svoje pokopališče.

Posebno zloglasna je bila esesovka Hasse.
Žive je izbirala za krematorij, domov pa je
poslala 30 kg naropanega zlata. Ko so to od-
krili, so jo za šest tednov zaprli v stoječi
bunker (v tako majhnega, da se v njem ni
mogla uleči), potem pa jo vrnili k nam nazaj z
isto dolžnostjo.

Pogradi za ležanje so bili v treh nadstrop-
jih. Spodaj oblanci, pokriti z odejo, zgoraj le
ena odeja. Tri leta sem bila v taborišču, toda
oblanci niso menjali, čeprav je bilo sten na
roje.

Udeležila sem se mednarodnega odkritja
spomenika v Auschwitzu. S te slovesnosti
sem domov prinesla košček ovite bodeče ži-
ce in sežgano kamenje iz krematorija, zlito s
človeškimi kostmi.

Po tridesetih letih sem iz muzeja taborišča
dobila sliko. Na levi roki imam taboriščno
številko 21343. Slikali so nas tri tedne po
prihodu. Držim se na smeh, ker se mi je zdelo
neumno, da nas fotograf tako vrti na vrtlji-
vem stolu.

Svoboda, svoboda...

Osem mesecev pred osvoboditvijo so
nas prepeljali v Plaven, kjer sem delala
v tovarni Osram. V Auschwitzu je že pri-
spela Rdeča armada. V Osramu smo iz-
delovale velike žarnice za letala in dru-
go vojaško tehniko.

Proti koncu vojne so nas nagnali še
kopat strelske jark. Delali smo tako
moški kot ženske do pasu v vodi. Tu nas
sicer niso več pretepali, če si bil ubog-
ljiv, sicer pa je esesovska okrutnost tra-
jala do konca vojne. Neko Štajerko so
pobili z lopatami, pes pa ji je strgal vrat.
Pred prihodom zaveznikov so stražarji
pobegnili, tudi kapojke so tekale, te-
kle...

Zavezniki so nam rekli, da si lahko iz
skladišča taborišča vzamemo vse, kar po-
trebujemo. Pripeljali so nam več zabo-
jev hrane, največ pa čokolade. Potem so
nas nastanili v tankovski vojašnici v
Plavem. Da smo se hitro opomogli, gre
zahvala ujetim partizanom. Oni so se
hitro znašli; kuhali smo si pod kosta-
njem. Partizani so nam pripovedovali o
ciljih našega boja, o Titu, o novi Jugo-
slaviji. Od njih smo zvedeli veliko no-
vega.

Kako pa je doma, ni nihče od nas
vedel. Jaz sem vedela, da sem vdova, in
da je sin Jože nekje v taborišču, če pa je
vojno preživel, v tistih dneh nisem ve-
dela.

Vrnila sem se 6. septembra 1945. leta,
sin pa mesec dni kasneje. Od Hrušičank
sem taborišče Auschwitz samo jaz pre-
živevala.

Hudo je bilo začeti vse znova, v vasi,
ki je dala toliko žrtev, da skoraj ni hiše,
ki ni bila tako ali drugače prizadeta.
Toda svoboda nam je iz dneva v dan
vlivala novih moči in začelo se je obdobje
novega življenja.

Franciška Pajer, ki je pripovedovala
to zgodbo, je bila rojena leta 1903 na
Polici pri Grosupljem in petindvajset-
letna prišla na Gorenjsko, kjer se je za-
poslila kot natakara. Na Jesenicah je
spoznala Jožeta Pajerja in se z njim po-
ročila (doma iz Senčurja pri Kranju).
Leta 1935 sta se nastanila na Hrušici in
tam odprla gostilno.

Jože Vidic

AJDOVŠČINA

Seja članov okrajnega odbora OF

Člani okrajnega odbora bivših aktivistov OF za Vipavsko so imenovali na zadnji seji skupino petih članov, ki naj analizirajo zbrane podatke iz časa NOV za knjigo Monografija OF Srednjeprimorskega okrožja. Sicer še nimajo vseh podatkov iz Predmeje, Slapa, Šmarji, Zavina, Gabrji, Otlice in iz Budanj, vendar je iz ostalih krajev občine že toliko zbranega zgodovinskega gradiva, da se lahko začne s pripravljanjem.

F. H.

CELJE

Obiskali so muzeje NOV v Posavju

Krožek upokojenih prosvetnih delavcev na območju Celja, ki ima redne mesečne sestanke, je obiskal gradove v Posavju. Najprej smo si ogledali brežiški muzej, ki je bogat in najlepše urejen. V Brestanici smo se povzpeli na grad iz 12. stoletja. Med vojno so nacisti preuredili grad v center preseljencev iz Posavja. Bogat muzej NOV v slikah in fotografiji prikazuje preseljevanje Slovencev v Srbijo in Bosno. Zadnji obisk smo posvetili sevnškemu gradu.

ST. SKOČIR

ANHOVO

Sodelovanje krajanov

Akcije Nič nas ne sme presenetiti so se v krajevni skupnosti Anhovo na različne načine udeležili skoraj vsi krajan. Celotna skupnost je bila razgibana in seznanjena, kako naj ukrepa v najrazličnejših situacijah.

V nedeljo pa je bil pohod po poteh goriške fronte in sicer: Deskle-Paljevo-Deskle. Krajevna borčevska organizacija je nesla venec k spomeniku padlega Petra Skalarja ter se skupaj s pionirji, mladinci ter krajinami poklonila padlim za svobodo. Imeli so tudi kratek miting.

BRANKO SATTLER

KAMNO

Odkritje grobnice

V Kamnu pri Tolminu so v nedeljo, 7. oktobra, odkrili grobnico štirim borcem 3. bataljona Kosovelove brigade, ki so padli na obronkih Kolovrata 13. februarja 1944. Takrat je Kosovelova brigada imela nalogo zadrževati sovražne enote ter tako omogočiti glavnini 30. divizije, da je opravila svoj drugi pohod v Slovensko Benečijo. Grobnico so sprejeli v varstvo pionirji.

M. P.

OPATIJA

Vrata v svobodni boj

Pred tednom je bilo v Opatiji peto srečanje italijanskih političnih zapornic iz Firenc, Fossombroneja, Perugia, Trani in Benetk. Organiziral ga je posebni odbor reške Zveze združenj borcev NOV. Udeležili sta se ga tudi dve stotniki nekdanjih zapornic. Ena samo iz Slovenije, kjer so se zapornice pred leti prvič srečale.

Pet takih srečanj, ki so se doslej zvrstile v Ljubljani, Šibeniku, Hercegovnem in Splitu, se je tako močno zakoreninilo med udeleženkami, da želijo in pričakujejo, da se bodo podobna srečanja tudi nadaljevala.

V Opatijo so prihitele hrvaške Primorke, Dalmatince in Črnogorke še posebej rade, saj jim je bil bližnji Sušak zadnja postaja golorokega boja, predstavljal je vrata na bojna področja, med partizane, bolnim in materam z otroki pa preskrbo do osvoboditve. Gostiteljice in njihovo tedaj revno obmejno mesto, zdaj spojeno v veliko Reko, jih je pred desetletji, ko so se l. 1943 vračale iz zaporov, varno po zaupnih poteh vodilo v gozdove med borce in na osvobojena področja.

Organizaciji te skrbi v okupiranem Sušaku in okolici je bilo posvečeno delovno dopoldne, na katerem so predvsem prisrčno pozdravili nekdanjo perugiansko jetnico Pepco Kardeljevo in pa »naše otroke«, ki so se znašli kot dojenčki skupno z materami v zaporih ali so bili v njih, daleč od domovine, celo rojeni: Črnogorki iz Bara Natašo Malović-Sušo, hčerko Jaramke Suša Ljubinko Popović, hčerko Milene Maksimović, Vladimiro Butković, hčerko Istranke Nevenke Smoković iz Pule, žal odsotno Idrijčanko Majdo, hčerko pokojne Julke Peženel, pa »našega Tončija« Mladenica, sina v Perugii umrle Marije Tibijaš z Reke, ki je bil neutrudno prisoten in delaven med prirediteljicami.

Poklonitev pred kostnico padlim na Trsatu

Na prostranem kamnitem Grobničkem polju, ki ga obkroža venec gora, je zagorela vsa vas Podhum. Le ena stanka v hiši, iz katere se ni dala odgnati, je ostala z otrokom, ki se je izgubil in se zatekel k njej, ko so vse prebivalce odgnali in jih postrelili nedaleč od vasi, na prostoru, kjer se beli v oblake ta spomenik podhumskim žrtvam

M. S.

REČICA OB SAVINJI

Združeno praznovanje

Z otvoritvijo na novo asfaltiranega cestišča od Pobrežja do Homc ter kulturnim programom so se krajanje Rečice ob Savinji v Zgornji Savinjski dolini spomnili na dogodek iz narodnoosvobodilnega boja. Šestega oktobra 1943 je posebna prostovoljska bojna skupina Slandrove brigade, ki so jo varovale druge enote, napadla in naslednji dan tudi zavzela orožniško postajo v Rečici ob Savinji. Partizani so ob tej priliki uničili urad Štajerske domovinske zveze in občinsko poslopje ter zaplenili precejšnjo količino orožja in streliva. Zaradi te in podobnih akcij je okupator takoj po akciji v Rečici sestavil dva vermanšfartarska bataljona.

Rečiško slavlje je sovpadalo z akcijo Nič nas ne sme presenetiti in tako dobilo še večjo težo. Vsestranski preizkušnji obrambne pripravljenosti in sposobnosti so krajanje dodali še spominsko vrednoto, obiskali so namreč vse partizanske grobove in spomenike v sami vasi in bližnji ter daljni okolici, praznovanje in akcijo pa zaključili ob sodelovanju učencev osnovne šole Rečica, mladincev domače osnovne organizacije ZSMS in pevskega zbora na zaključni prireditvi.

M. S.

ZAVODNJE

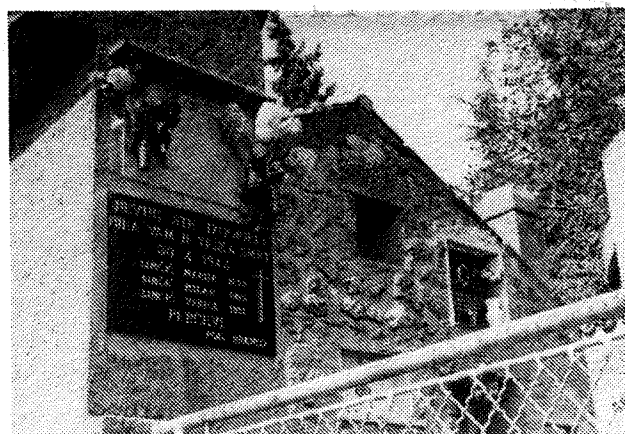
Zbor partizanskih kurirjev

Za Rečico je gostila partizanske kurirje še krajevna skupnost Zavodnja nad Šoštanjem in kurirjem relejne postaje TV 34 S podelila domicil. Zbor kurirjev te postaje in podelitev domicila so pripravili v počastitev občinskega praznika, hkrati pa so odkrili še spomenik padlim kurirjem – leseno plastiko, ki jo je izdelal kipar Milojko Kumer iz bližnjega Šoštanja pri Žonku v Šentvidu.

K pomembnosti dohodka so precej prispevali tudi domači taborniki, ki so obeležili pot do kraja, kjer je med vojno delovala kurirska postaja in jo skupaj z lovci tudi očistili. V na novo urejeni stavbi osnovne šole Zavodnje pa so odprli razstavno zbirko o postaji TV 34 S, ki so jo mladim darovali nekdanji kurirji.

Tudi tukaj, podobno kot v Rečici nad Laškim, so domačinom, ki so kurirjem pri njihovih težkih in nevarnih nalogah zavzeto pomagali in jim delo kar se da olajšali, podelili spominske plakete: Krajncem in Delopstvom iz Šentvida ter Koželnikovim in Prednakovim iz Zavodnje.

M. S.

Vas Lipa počasi oživlja, prav počasi... 30. 4. 1944 so jo v nedeljskem popoldnevu obkolili fašisti. Ker nihče ni ostal živ, ne bi vedeli, kaj se je dogajalo... Le pastir, ki se je vračal s paše, je videl, da se v sončno nebo vali dim iz vseh hiš. Izgubil se je v gozd. Pričajo ruševine in najboljše film, ki ga je oblastni nemški oficir prinesel v Ilirsko Bistrico fotografu, da ga razvije. Kljub naperjenemu revolverju je pogumni fotograf v temnici zmetel nekaj posnetkov v koš... 263 domačinov, pretežno žensk, otrok in starcev – njihova imena prekrivajo v širokih vrstah celo steno spominskega muzeja v nekdanji obnovljeni šoli – so stali v eno samo majhno pritlično hišo na kraju vasi in zažgali. Na ostankih sten so redki preživeli svojci – tedaj odsotni partizani, interniranci, zaporniki in vojaki – uredili grobnico...

Na terasi v puntarskem Kastvu, s katere je prostran razgled na Kvarner in Učko, se je zbralo ob Pepci Kardelevi še sedem »Perugiank« – od šestindvajsetih iz ene celice jih živi še dvajset, večina pa je bila lahko le v mislih z nami

Besedilo in slike: Nina Korene

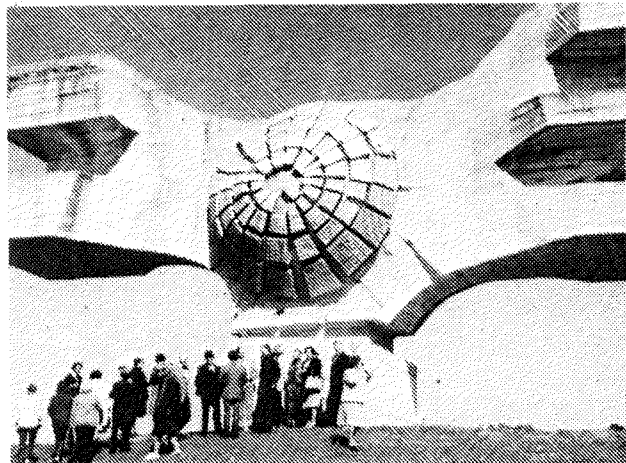
KOZJE

Tretjič sta se dobili pobrateni organizaciji

Krajevni organizaciji ZRVS Kozje in »Braco Nemet«, občina Center iz Zagreba, sta leta 1977 podpisali listino o pobratenju in trajnem sodelovanju.

Letos smo se 16. septembra že tretjič srečali, tokrat v Podgariču, zibelki partizanstva Moslavine. Slika prikazuje zbiranje udeležencev pred veličastnim spomenikom padlim borcem Moslavine. Tu je tudi grobnica pokopanih 900 borcev NOV Moslavine, ki so padli v bitkah ali pa umrli za posledicami ran v bližnjih partizanskih bolnišnicah.

FRANC RUMPF

Udeleženci srečanja pred spomenikom v Podgariču

LJUBLJANA

Prvenstvo LAO v streljanju

Ljubljansko armadno območje bo letos že desetič organiziralo odprto prvenstvo v streljanju s polavtomatsko puško – PAP, avtomatsko puško – AP in s pištolo. Za naslove prvakov LAO v kvalitetni skupini bodo streljali 17. in 28. oktobra, v množični pa 3. in 4. novembra. Na ljubljanskem mestnem strelišču Rakovnik ob Dolenjski cesti se bodo pomerili vsi naši najboljši strelci, vojaške ekipe, ekipe ZRVS, UJV, občinskih štabov za TO in drugih organizacij in društev. Prijave so se tudi ekipe strelskih družin iz Splita, Sarajeva in Novega Sada. Tako bo v kvalitetnejšem delu prvenstva (27., 28. oktober) nastopilo 27 moških in 13 ženskih ekip, v množičnem delu pa kar 122 ekip (3., 4. november). Največ jih je iz Ljubljane in bližnje okolice, sicer pa so zelo številčne tudi ekipe občinskih štabov za teritorialno obrambo.

BOJAN SINIČ

ROGNAN

Nepozaben dan v oktobru

Veliko število naših jugoslovanskih rojakov so Nemci zajeli ob kapitulaciji stare jugoslovanske države in jih odpeljali kot vojne ujetnike v Nemčijo. Od teh se jih ob koncu druge svetovne vojne mnogo ni vrnilo, ostali so v Nemčiji kot žrtve nacističnega nasilja.

Tudi skupina naših jugoslovanskih rojakov, vojnih ujetnikov, približno okoli 300, kateri so bili zaposleni pri gradnji nekega predora v severni Nemčiji, ni dočakala konca vojne. Poljak Vladyslav Sztrubel, ki je bil tudi zaposlen, kot vojni ujetnik, pri teh delih, omenja v svojih spominih, da so delali jugoslovanski in ruski vojni ujetniki v predoru od severa proti jugu, Poljaki pa od juga proti severu. Težko in naporno je bilo to delo zaradi slabe hrane in težkih življenjskih pogojev ter neprestanega priganjanja in tudi pretepanja. V bližini kraja Rognan bi morali pri kopanju priti od obeh strani skupaj. Pred miniranjem zadnje pregrade 23. oktobra 1943 so ruske in poljske vojne ujetnike še pravočasno opozorili, naj se uma-knejo, medtem ko so na jugoslovanske pozabili, ali pa jih namerno niso opozorili na pravočasni odmik. Tako so mine, kamenje in drugo uničile življenje okoli 300 naših rojakov, vojnih ujetnikov.

To je le en primer uničevanja ljudi drugih narodnosti, kakršnega je izvajal nacizem v času druge svetovne vojne S. Š.

GOJAČE

Nekdanji odposlanci in borci so praznovali

Ob petintridesetletnici zasedanja okrožnega narodno-osvobodilnega odbora za srednjeprimorsko okrožje so v Gojačah pri Ajdovščini pripravili v nedeljo, 14. oktobra, partizansko srečanje nekdanjih odposlancev in borcev. Prav tako so se srečali tudi borci 18. bazoviške SNOUB. Slavnostni govornik je bil predsednik medobčinskega sveta SZDL severnoprimeških občin Vlado Uršič. Vojakom in starešinam iz Ajdovščine so borci zaupali v čuvanje zastavo, krajevna organizacija ZZB NOV pa je na slovesnosti razvila svoj prapor. Razen bivših borcev, med njimi je bil tudi dr. Joža Vilfan, so se srečanja udeležili tudi mladinci in mladinke iz ajdovske občine.

J. ALIČ

ČRNA NA KOROŠKEM

Še si želimo na tak izlet

Borčevska organizacija iz Črne na Koroškem je organizirala izlet. Ogledali naj bi si nekatere kraje v Sloveniji, znane iz narodnoosvobodilne vojne. Čez mejni prehod Holmec in preko Železne Kaple smo se peljali v Jugoslavijo. Naš cilj je bilo Cerkno, kamor smo se pripeljali preko Dražgoš. Obiskali smo bolnišnico Franjo. Pot smo nadaljevali skozi Kranj, Kamnik in v Gornji Grad.

Izlet je bil lep. Organizacija ZB je sklenila, da bo take izlete še organizirala.

IVAN HERCOG-TIM

MARIBOR

O kolektivnem delu in odgovornosti

V sredo, 10. oktobra, so na seji občinskega odbora ZZB NOV Maribor razpravljali o kolektivnem delu in odgovornosti v organizaciji ZZB NOV, preoblikovanju občine Maribor v več manjših, problematiki varstva borcev in vojaških vojnih invalidov v občini, zaključkih NNNBP, polletnem obračunu. Na seji pa so se udeleženci tudi seznanili z informacijo zasedanja neuvršenih v Havani.

D. MIKLAVEC

CERKLJE

Ob zaključku praznovanja pod Krvavcem

Prebivalci petih krajevnih skupnosti pod Krvavcem, Brnik, Poženik, Zalog, Šenturska gora in Cerklje, so v nedeljo zaključili praznovanja krajevnega praznika, ki ga vsako leto organizirajo v spomin na 4. oktober 1944. leta, ko je drugi bataljon Šlandrove brigade v Bolkovi hiši v Zalogu pri Cerkljah uničil štab črne roke in izdajalcev domovine in slovenskega naroda. V tednu dni se je v petih krajevnih skupnostih pod Krvavcem zvrstilo več športnih tekmovanj v rokometu, košarki, kegljanju, šahu in streljanju. V četrtek zvečer je bila svečana seja družbenopolitičnih organizacij in krajevne skupnosti Cerklje. Najzaslužnejšim krajanom so podelili priznanja.

V osnovni šoli so odprli tradicionalno razstavo likovnih del učencev osnovne šole Davorin Jenko.

V soboto popoldne so organizirali spominsko svečanost v krajevni skupnosti Zalog pri spominskemu obeležju padlemu borcu na Cerkljanski Dobravi. V nedeljo popoldne pa je bila spominska svečanost tudi v Sidražu, v krajevni skupnosti Šenturska gora.

V Cerkljah je bilo v nedeljo tekmovanje traktoristov. V nedeljo popoldne so v Šmartnem, v krajevni skupnosti Poženik, ob navzočnosti številnih predstavnikov družbenopolitičnega življenja cerkljanskega območja in domačinov nadvse slovesno izročili svojemu namenu 4500 metrov na novo asfaltirane ceste Šmartno–Glinje–Zalog. Šestim najzaslužnejšim krajanom v krajevni skupnosti Poženik so podelili posebna priznanja.

Zaključna prireditev ob praznovanju krajevnega praznika pa je bila v nedeljo zvečer v osnovni šoli Davorin Jenko v Cerkljah, ko je nastopil nizozemski moški pevski zbor. Koncert je spremljalo več kot štiristo obiskovalcev.

J. KU HAR

KRČEVINA

Izlet članov borčevske organizacije

Na kraj poslednjega boja Pohorskega bataljona leto za letom prihajajo tisoči obiskovalcev. Poslednje bojišče tega bataljona nas vedno znova pretrese.

Člani ZZB NOV Maribor-Krčevina smo se zbrali 7. oktobra in se z avtobusom odpeljali na Osankarico na Pohorju. Tu smo si ogledali lepo urejen muzej. Na poti smo srečali kadete – pilote. Ob spomeniku smo se srečali z borci s Primskovega pri Kranju. Združili smo naš program in skupaj poslušali pripoved borke Pohorskega bataljona, tov. Linke Ksela-Jasne, o razvoju partizanstva na Pohorju in borbah ter padcu Pohorskega bataljona.

Vedno in povsod se zavedamo, kako pomembno je prenašati tradicije NOV na mladi rod, vplivati na razvoj njihove zavesti, jih vzgajati v ljubezni do naše domovine in čuvanju pridobitev, ki so nas veljale toliko žrtev.

MARICA ARSENJUK

AJDOVŠČINA

Povsod spominske plošče

Vipavska dolina ima že zdaj okoli 50 zgodovinskih obeležij, ki spominjajo na dogodke iz časa NOV. Vendar s temi še zdaleč ni prikazana zagrizenost prebivalcev Vipavske doline, v boju proti okupatorju in tistim, ki se niso sramovali obrtniti hrbta svojemu narodu takrat, ko je bil ta obsojen na izbiro: živeti ali umreti. Zato bodo predlagali bivši aktivisti OF okrajnega odbora za Vipavsko vsem krajevnim skupnostim, naj bi v sodelovanju z osnovnimi organizacijami ZB NOV in SZDL namestili spominske kamnite plošče v vklesanimi črkami in datumi vseh važnejših dogodkov.

Plošče naj bi bile vzidane na takem mestu, da bodo vidne vsakemu, ki bo prišel v vas.

F. H.

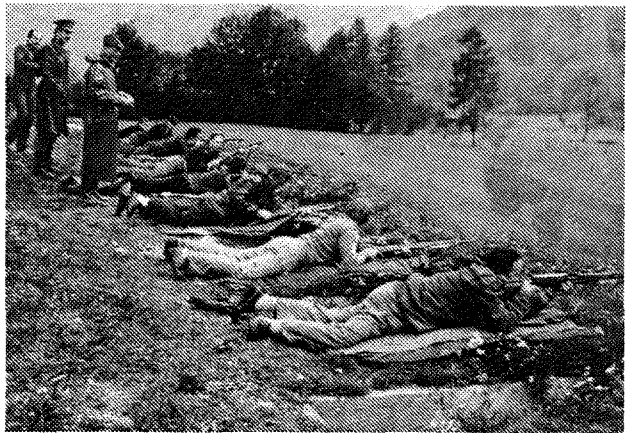
TOLMIN

Srečanje z obmejnimi enotami

V domu JLA v Tolminu je bilo 9. tradicionalno srečanje članov organizacije ZRVS Kanal in pripadnikov obmejnih enot JLA. Letos je srečanje potekalo v znamenju pomembnih obletic: 60-letnice ZK, SKOJ in revolucionarnih sindikatov ter praznika novogoriške občine. Kljub slabemu vremenu so tekmovanje uspešno izvedli. Med seboj so se pomerili v streljanju s polavtomatsko puško.

Najboljši rezultat je dosegel član ZRVS Branko Kralj, ki je zadel 90 od 100 možnih krogov. Drugi je bil Ivan Jovanović z 80 krogi in tretji Ivan Šuligoj z 78 krogi. Med mladinci so bili najboljši: Iztok Lahajner, Dora Straus in Igor Sitar. Med pripadniki obmejnih enot je bil najboljši vojak Edi Garzina, drugi je bil kapetan Božo Mastilović, tretji pa kapetan Milorad Kojić. Med ekipami se je najbolj izkazala trojka JLA iz Tolmina, druga je bila ekipa ZRVS Kanal, tretji pa so bili kanalski mladinci.

MILE GOJKOVIČ

Rezervni starešine med streljanjem

Tik nad Vipavo leži vas Vrhpolje. V svojo krajevno skupnost združuje še vasi Duplje in Sanabor. Obdobje narodnoosvobodilnega boja je tudi v teh krajih zapisano z veliko začetnico, čeprav je v klasje zašel tudi osat, ko je beli gardi uspelo zasejati nekaj svojih semen.

Zora Cuderman iz Vrhpolja je bila prva tajnica nekdanjega tamkajšnjega odbora OF. »Prvi odbor OF smo ustanovili konec avgusta 1943. v Vrhovcevi brajdi. Prišla sta dva partizana, dva borca iz angleške misije tudi partizanke Nataše s Slapa se spominjam. Govorili so nam o pomenu OF. Naš prvi odbor, menda nas je bilo osem, je uspešno opravljalo naloge. Večkrat smo se sestajali. Motila so nas občasna aktivistična zatišja, v katera nas je prisilila politična situacija na vasi. Belogardisti so povsod prežali na nas. Nikoli ne bom pozabila Franciške Kobal-Fičkov. S svojim neomajnim zaupanjem v zmago nas je pogosto hrabrila.«

Pri Fičkovih je bilo enajst članov družine in vsi so sodelovali v narodnoosvobodilnem boju. Njihova domačija je bila zbirna baza za partizane. Voja je tudi med njimi zahtevala žrtve. Okusili so strahote taborišč. Njihov dom so Nemci razdeljali in požgali.

Franc Lemut in Pavla sta oba še aktivna člana borčevske organizacije. Njihov, nekoliko odmaknjen, med drevjem in skalovjem skrit dom, je bil kot nalašč za partizanske javke. Pogosto so sem prihajali kurirji T-5 in T-5 a, pa tudi drugi borci, katere je tovariš Franc po skrivnih poteh vodil na Nanos. Nekoč je spremljal celo Gradnikovo brigado do razvalin starega vipavskega gradu, od koder so napadli Nemce v Vipavi.

Že prvi partizani, ki so prišli v vas, so se oglasili prav pri Lemutovih. Pa tudi sovražnikov ni manjkalo, ki so tod sumničili in vohunili. Tovariš Lemut in njegova žena sta

Ob odkritju spomenika vrhpoljskim žrtvam

Prihodnost nas ne skrbi

znala borce tako spretno skriti, da vse do konca vojne nihče ni odkril skri-vališča (brezno ga imenujejo), ki je sprejelo vase lahko tudi celo brigado. Doma so namreč imeli kovaško fužino, pod kate-re vodnim kolesom sta dva kanala služila borcem za podzemni izhod.

Po sledih razvoja v svobodi

Spomini, doživetja, trpljenje, ponos... mnogo je

kooperaciji z Neverko iz Pivke...

»Najbolj nas veseli, da naša mladina ne zapušča rodne grude. Več kot sto jih sicer hodi na delo v tovarne, največ v Ajdovščino, pa vendar ob tem pobrkljajo še po hlevih ali po njivah. Precej mladih se šola v kmetijskih srednjih in visokih šolah. V znanju pa je napredek. Zato nas naša prihodnost ne skrbi.«

Tovariš Žorž je s ponosom govoril o asfaltiranju

ceste iz Vipave in o samopriskrbi občanov pa o vsem tistem, kar dela vas lepšo in bogatejšo: kanali, podporni zidovi, obnovljena električna napeljava, nov vodovod v Dupljah, obnovljena kulturna dvorana. Bodo dobili tudi telefon?

»Tudi kulturna dejavnost je bila po vojni živahnjša. Pohvalili smo se lahko z dramskimi skupinami, čitalnico in še čim. Televizija in avtomobili so prinesli nov način živ-

ljenja, ki pa ne prispeva k medsebojnemu zblizevanju ljudi!«

Se sva govorila tistega dne s tovarišem Žoržem o družbenopolitični organiziranosti v vasi, o organiziranosti vaše mladine, pa o delu več kot štiridesetih članov ZB NOV.

Poudaril je urejene stanovaljske razmere, zadovoljivo socialno varnost ter boljši družbeni in socialni položaj kmetov-borcev.

Zora Cuderman, tajnica prvega odbora OF v Vrhpolju

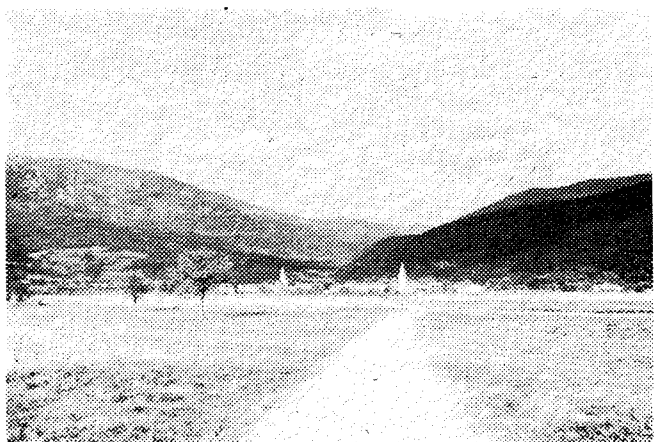
Franc Lavrenčič, predsednik ZB NOV Vrhpolje

Edo Žorž, tajnik ZB NOV Vrhpolje

Lojze Kobal-Fičkov iz Vrhpolja

Vrhpolje

Zakaj krajevni praznik 27. septembra

Takole pripoveduje tovariš Franc Lavrenčič, predsednik borčevske organizacije v Vrhpolju:

»Zgodilo se je med 26. in 27. septembrom leta 1943. Borci 3. bataljona Gradnikove grigade so dohod na Nanos zabarikadirali z ene strani s kamenjem, z druge pa z bukovimi debli. Ustavili so se pri Blažonovih na Na-

nosu, in ko so odšli na položaje, so pustili tam dve partizanki. K Blažonovim so prišli še borci drugih partizanskih enot. Nemci so jih presenetili. Gotovo je bilo krivo izdajstvo. Enaindvajset borcev so zajeli. Milan Koren je pobegnil, ostale pa so odgnali proti dolini. Med potjo je izginil Dominik Lavrenčič. Njegovemu zgladu je sledil Dore Rekar. Pri barikadi se je pod vejami potuhnil Karlo Premrl. Ostale so Nemci v Vrhpolju zaslišali, nato pa so jih odpeljali do Razdrtega. Enajst je bilo obsojenih, da jih bodo obesili na kostanje v Vrhpolju.

Medtem, ko je pri Hladovih župnik spovedoval obsojene, je Albert Kovač-Cankar premišljeval, kako bi se rešil. Ugotovil je, da bo lahko potegnil roko iz vrvi, s katero je bil zvezan. Na morišče so ga odpeljali zadnjega. Takrat je osvobodil roko iz zanke, udaril oba nemška stražnika in tekel proti vinogradom. Noč mu je pomagala, da ga Nemci niso odkrili. Deset obešenih so naslednji dan pokopali na vrhpoljskem pokopališču, enega vrh drugega: Ivana Lavrenčiča, Janeza Marca in Dominika Trošta iz Vrhpolja, Janeza Ščeka, Božidarja Čuka, Antona Žvoklja in Janeza Ferjančiča iz Vipave, Pavlo Obrezo iz Dolenje vasi pri Cerkinici, Alojza Dolenca iz vasi Goče in Janeza Andlovica iz Lozic.

Prepozen je bil odlok, ki je naslednjega dne prišel iz Sežane, naj obsojenih v Vrhpolju ne obešajo. Ostale ujetnike so iz Sežane prepeljali najprej v Postojno, od tam pa so jih kot nevarne poslali v nemška taborišča. Le Katarino Mlakar-Živko so ustrelili v Postojni.

Odbor ZB NOV Vrhpolje je skupaj z odborom KS Vrhpolje sklenil, da 27. september proglasi za krajevni praznik kot spomin na žrtve sovražnikovega nasilja. Letos so praznovanje premaknili na 21. oktober, ko bodo hkrati odkrili spomenik obešenim.«

Živa Drole

Franc Lemut pred svojo hišo, nekdanjo partizansko javko

Blizu bazena Bele so imeli partizani podzemni izhod, ki je vodil izpod kolesa Lemutove fužine

Kostanji, na katere so Nemci obesili vrhpoljske žrtve

Zgodilo se je pred več kot štiriintridesetimi leti

Gre za uveljavljanje dvojnega štetja let, preživetih v ujetništvu

Sem vaš redni naročnik. V vašem-našem časniku najdem marsikaj zanimivega. Opisi partizanskih dogodkov me spominjajo na lastno partizansko pot. Že večkrat sem sklenil, da vam o tem kaj napišem.

Bilo je prve dni marca 1945, ko smo odšli iz vasi Verdun pod Uršnimi seli. Tam je bil namreč nastanjen naš zaščitni bataljon topničarstva 8. korpusa. Tiste dni smo odšli z dvema brigadama in Dolenjskim odredom v Kordun, kjer smo, zdi se mi, da od Angležev, prejeli 30 voz vojnega materiala. Preoblekli smo se v angleške uniforme. Ob vrnitvi smo naleteli na zasedo. Morali smo spet v vas. Tretjega večera pa nam je končno uspelo prekoračiti progo med Karlovcem in Reko. Bilo je blizu postojanke Zdenčina. Presenečenje. Ko se je zdaniilo, so nas napadli Nemci. Oropali so nas in zajeli cel zaščitni vod, v katerem sem bil kot mitraljezec tudi jaz. Padel je komandir našega voda Mrvar, doma iz Mokronoga. Desetar Franc Kočar pa je bil ranjen v roko.

Nemci so nas odpeljali v postojanko Zdenčina in nas vsakega posebej v bunkerjih zastražili. Kočar je moral v bolnišnico. Naslednjega dne smo s tovornjaki skozi Karlovec prispeli v Zagreb. Še sreča, da smo bili v rokah Nemcev. Ustaši bi nas gotovo pobili. Znašli smo se v nabito polnem taborišču. Nas je bilo deset ali dvanajst, ne spominjam se natančno, večinoma Primorci in Dolenjci, dva sva bila Štajerca.

Po treh ali štirih dneh so naju odpeljali na zasliševanje. Preobleči sva se morala v neke namške cape, potem pa so naju odgnali v taborišče v Avstriji. Imena se ne spominjam. Tam sva bila s še nekaterimi tovariši iz Čehoslovaške, Francije, Avstrije in Srbije vse do 5. maja 1945. Namenili so se, da nas z vlakom odpeljejo na vojno sodišče v Zagreb, pa nismo prišli na cilj. V Innsbrucku so ruska letala napadla železniško postajo. Razbežali smo se na vse strani, se skrivali po hostah in v nekem planinskem domu po štirih dneh dočakali konec vojne. Ločili smo se. Vsak je našel pot v svojo domovino.

Morda se kdo še bolj podrobno spominja tega dogodka in se bo oglašil. Potreboval bi pričo, da bi uveljavil dvojno štetje let v ujetništvu.

Alojz Slemenšek
Šmatevž 32, 63303 Gomilsko

Emil Flere je fantič s harmoniko

Odmev na članek Jezdec na belem konju, objavljen v 36. številki TV-15

Pod člankom Jezdec na belem konju je ob fotografiji vprašanje, če kdo prepozna fantiča s harmoniko. Kako bi ne prepoznala Fleretovega Emila?! Doma je iz vasi Kokarje v Zadrebki dolini, sedaj pa živi v Ljubljani. Zaposlen je bil pri Ljubljanskih mlekarinah.

Fotografski posnetek so naredili pri Finkštovih v Kokarju, št. 9 v času, ko je 13. brigada Mirka Bračiča-Milenka taborila v naši vasi. Bilo je to novembra ali decembra 1943 ali 1944, vsekakor pozno jeseni ali že pozimi.

Vreme je bilo deževno in mrzlo. Med borci je bilo precej ranjenih in bolnih. Cela vas jim je nudila pomoč: moralno, materialno pa tudi kulturno razvedrilo. Posebno se je odzvala organizacija SKOJ, ki se je povezala z brigadnimi skojevci. Skupaj so priredili miting.

Olga Bezjak
Maribor, Kmetijska 1a

Otroci v taborišču Burkchausen v Nemčiji

Letošnje leto teče v znamenju otroka. Zato mi je kar prav prišla fotografija, ki mi jo je poslala Majda Mencinger-Vujović iz Žabnice.

Njen oče, Franc Mencinger, predvojni pevovodja, komunist in revolucionar, je bil že leta 1941 aretiran, ustreljen pa kot talec 3. 1. 1942. Njegova žena in mati dveh hčera je bila zaprta v Begunjah, leta 1944 pa so jo

s hčerkama preselili v izseljeniško taborišče v Burkchausen v Nemčijo. Fotografija je iz tega taborišča.

Na sliki so otroci, ki so bili leta 1944 v taborišču Burkchausen. Morda bo kateri ali katera, ki so danes že odrasli, moške in žene, med njimi spoznal sebe.

Jože Ambrožič
Poljsica 21, Zg. Gorje

Toplo nas sprejemajo v Banjolah

Utrinek iz počitniškega doma

Vsako leto preživim dopust v teh »naših Banjolah«. Letos sem jih obiskala desetič, pa še nikoli nisem bila razočarana. Že v Puli, ko vsi utrujeni lezemo iz vlakov in avtobusov, nas vzradosti prijazno vabilo šoferjev, ki nas s kombiji ali pa tudi z avtobusom odpeljejo v Banjole. Potem spet prijazen nasmeš, ko se prijaviš, dobiš bloke za hrano in ključ. Brez vsake nestrpnosti gre vse hitro od rok. Sledi prijaznost v jedilnici, skrb za goste se čuti vsepovsod. In če si tam še 4. julija, ob dnevu borca, potem si dvakrat zadovoljen. Kako lepo je bilo letos, ko nam je na predvečer praznika oskrbnik doma v Banjolah tovariš Milan, pripravil kres. Oglasila se je harmonika, partizanske pesmi so se vrstile druga za drugo. Zdelo se nam je, da smo na partizanskem mitingu.

Naslednjega dne pa smo bili še posebno presenečeni. Že tako lepo urejena jedilnica se je spremenila v en sam vrt. Upravnik je vsakemu borcu stisnil roko in vsak je prejel darilo.

Večkrat se sprašujem, kako more počitniški dom v Banjolah shajati. Vedno imamo dobro hrano, cene pa so tako nizke.

Ivanka Bizjak
Cankarjeva 46, Nova Gorica

Novi naročniki TV-15:

Anton Švajger, Čudno selo 7, Črnomelj
Katarina Cerar, Dol pri Ljubljani 5 a
Ivica Zerovnik, Zupančičeva 9, Domžale
Ivanka Golob, Ob Suhi 16, Ravne na Koroškem
Jože Hafner, Dravska 11, Ljubljana
Radko Kovačič, Kneza Miloša 37, Beograd
Ivan Pelham, Otlica 103, Ajdovščina
Darinka Abram, Šmarje 15, Branik
Jože Bolčina, Kovk 20, Col
Ivan Ipavec, Kovk 40, Col
Franc Bratuž, Čepovan 38
Ivan Marčun, Ul. 14. junija 74, Črnuče
Albina Bundalo, Tomšičeva 91, Jesenice
Stane Weilgoni, Prvomajska 4, Litija
Janko Valentinčič, Partizanska 30, Sežana
Marica Britovšek, Ljubljanska 48/a, Velenje
Stane Jevševar, Erjavčeva 4, Velenje
Marko Hajdukovič, Majde Vrhovnikove 2, Ljubljana
Valerija Hojak, Sattnerjeva 9 s, Ljubljana
Stane Mandelj, Pavšičeva 4, Ljubljana
Franciška Sršen, Bratovševa ploščad 4, Ljubljana
Jože Kranjec, Grudnova 1, Celje
Ivan Hojak, Vrata 178, Čepovan
Terezija Stopar, Podpeca 55, Črna na Koroškem
Miško Jambrošič, Na bregu 8, Črnomelj
Milan Repek, Pri šoli 11, Bresternica, Kamnica
Snajderl Vojtek, Delavska 20, Kranj
Milko Novak, Valvazorjev trg 12, Litija
Aleksander Orel, Gregorčičeva 15, Nova Gorica
Drago Petelin, Kajuhova 4, Sežana
Mara Selko, Bistrica pri Trzinu 158, Trzin
Leopoldina Korošec, Gregorčičeva 9/a, Ljubljana
Maks Likar, Šmartinska 107, Ljubljana
Marija Pezdir, Petričeva 5, Ljubljana
Rezka Trtnik, Vevče 67/a, Ljubljana-Polje
Bojan Bunc, Zajelše, Dol pri Ljubljani
Angela Kern, Klanc 19, Komenda
Stanko Volavšek, avtokleparstvo, Podplat
Justina Britovšek, Partizanska pot 9, Slov. Gradec
Ana Kumer, Skorno 13, Šoštanj

Vsem novim naročnikom želimo redno dostavo Našega tovariša TV-15 in mnogo zanimivega branja. Tovariško vas pozdravlja

uprava TV-15

Se kdo spominja imen udeležencev tečaja?

Fotografija prvega upravnopolitičnega tečaja v Črnomlju je nastala julija 1944. Ne spominjam se dobro, kdo ga je vodil. Menda Vinko Knol in še nekdo. Bila sta vesele narave in sta nas vedno spravljala v dobro voljo. Tudi na harmoniko sta lepo igrala. Tečaj je trajal tri tedne. Potem smo dobili nove zadolžitve, ki smo jih s pridobljenim znanjem lažje opravljali. Morda se kdo tistih dni bolje spominja in tudi imen udeležencev tečaja.

Janez Ilenič
Zorenci 2, Črnomelj

paloma

higienski
papirji

brisače

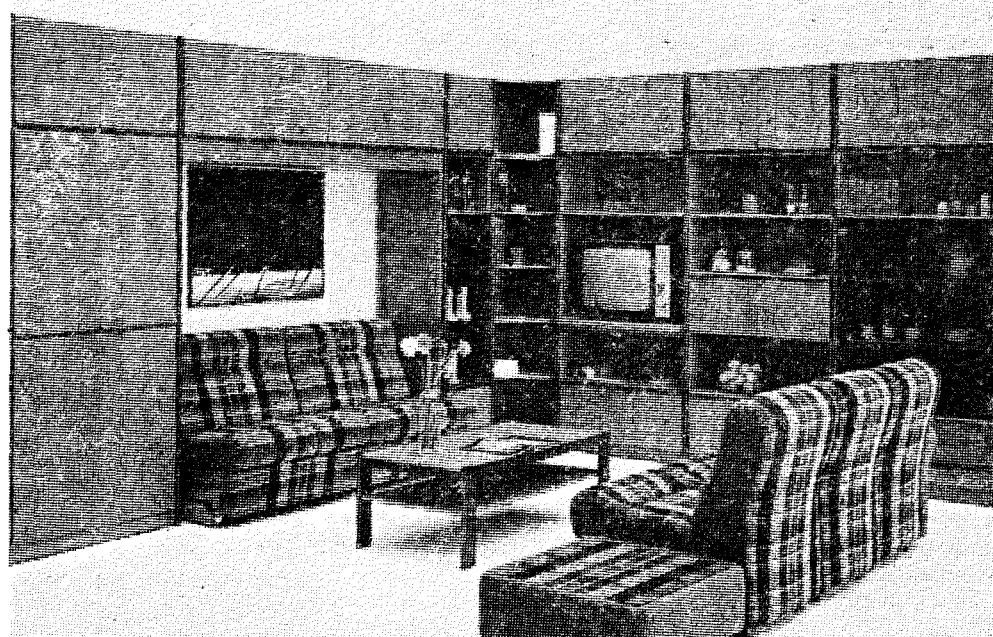
sladkogorska

brest cerknica

industrija pohištva Jugoslavija
telefon 061/791-200 telex 31-167

Regal
Katarina
WH

Izdelke si lahko ogledate
in kupite v:

Salonu pohištva Brest Cerknica, v
prodajalni Brest v Mariboru, Kneza Koclja 6

V vseh specializiranih trgovinah s
pohištvom

DELOVNA ORGANIZACIJA MONTAŽNO PODJETJE

Instalacija

LJUBLJANA, N. SOL. O.

61000 LJUBLJANA, KAMNIŠKA UL. 48a — TEL. H.C. 320 243

PROJEKTIRA IN MONTIRA •
CENTRALNE KURJAVE • PRE-
ZRAČEVALNE NAPRAVE • SA-
NITARNE NAPRAVE • ELEK-
TRÓ INŠTALACIJE • IZOLACI-
JE • STAVBNO KLEPARSTVO

S temeljnimi organizacijami združenega dela
TOZD montažnih dejavnosti Montaža, n. sol. o.

predmet poslovanja:

- instalacije vseh vrst centralne kurjave,
- izdelovanje prezračevalnih in klima naprav,
- izvajanje vseh vodovodnih instalacij,
- izvajanje toplotnih in hidro izolacij,
- stavbno kleparstvo,
- izdelovanje pomožne opreme, ki so predmet dejavnosti podjetja.

TOZD projektivnih dejavnosti

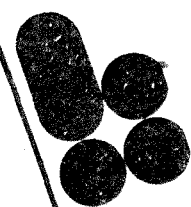
Projektivni biro, n. sol. o. — izdelovanje projektov vseh vrst instalacij

PROJEKTIRA — MONTIRA

Socialistična republika Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE Murska Sobota

Čestita vsem občanom, delovnim kolektivom in poslovnim
prijateljem k občinskemu prazniku občine Murska Sobota.

belinka
tovarna kemičnih izdelkov
ljubljana pp. 5-1

beli

SPECIAL PERBORAT

BELI je odličen dodatek
pralnemu sredstvu pri roč-
nem in strojnem pranju.
Razvija aktivni kisik, ki beli,
osvežuje obstojne barve in
ne poškoduje tkanin.
Navodilo za uporabo: pri
ročnem pranju dodajte na
vsakih 10 l vode, ki že vse-
buje milo ali detergent, eno
žlico BELI in kuhajte vsaj
15 minut. Pri strojnem pra-
nju dodajte vsaki merici
pralnega praška 1 žlico BE-
LI. Najboljši učinek boste
dosegli pri temperaturi nad
60° C. Po pranju z BELI si
sperite roke v čisti vodi.
Hranite na suhem.

PREDSTAVLJAMO SE:

HP-DROGA prehrambena industrija Portorož

Nas poznate? Dovolite da se predstavimo. Sedež naše delovne organizacije je v Portorožu. Mesta vam ne bi predstavljali, saj je vsakomur dobro poznano. Raztreseni smo vsepovsod, po celi Sloveniji, naši tozdi namreč, predstavnike pa srečate tudi po drugih republikah.

V občini Piran imajo sedež štirje tozdi. Najmanjši tozd je BLAGOVNI PROMET. Njegova dejavnost so izvoz in uvoz, nabava, prodaja, marketing, torej skladišča, potniška mreža, transportna sredstva.

Se vam kaj cedijo sline ob misli na rdeče češnje, sočna jabolka in hruške ter sladko grozdje? Del teh sadežev bomo dobili iz nasadov našega tozda KMETIJSKA PROIZVODNJA, kjer si z melioracijo sečoveljske doline prizadevajo povečati svoje nasade in s tem tudi poslovni uspeh.

Ste že slišali za »solno žetev?« Ali si predstavljate okusno jed brez soli? Sol, to naravno bogastvo črpajo iz morja v tozdu SOLINE. Ker pa muhasto vreme iz leta v leto »zasoli« našo »žetev«, razmišljajo v tem tozdu o tovarni soli, kjer naj bi pridobivanje soli ni bilo odvisno od vremena. Upamo, da se bodo naši načrti uresničili tako, da bo naš Martin Krpan še dolgo, dolgo tovoril sol iz naših solin.

Kako zelo se prileže požirek vročega, okusnega čaja ob času prehlada. Kako vabljiv je vonj dišeče črne kave v jutranjih urah. V tozdu ZAČIMBA dobite praktično pakirane različne vrste čajev, nam dobro znano kavo Barkaffe, različne mešanice začimb, dišave, pa tudi okusne ameriške lešnike, ki jih v Začimbi sprazijo in pošljejo na trg.

V občini Izola so tudi štirje tozdi: Riba, Delamaris, Argo in Živila. V tozd RIBA si prizadevajo, da bi nam vse ribe in ribice ne odplavale na jug in v druga področja Jadranskega morja.

Uporabljajo različne metode ulova, da bi z več vrstami rib obogatili svojo ponudbo. Da imamo ribe na razpolago v vsakem času, poskrbijo v tozdu DELAMARIS, kjer industrijsko predelujejo ribe. Tako dobimo na trgu sveže in zmrznjene ribe, konzerve drobnih plavih rib, konzerve velikih plavih rib, konzerve velikih plavih rib, mešane konzerve rib z zelenjavo, slano ribo.

Pripravljajo tudi gotove jedi s fižolom, ki so šele začetek, saj bodo svoj program razširili s polpripravljenimi in pripravljenimi ribjimi jedmi.

Gospodinje so verjetno opazile na policah v trgovinah novo koncentratno ribjo juho. Poleg ribje juhe nudi tozd ARGO tržišču še vrsto drugih izdelkov od ribje pašete, ribjega brodetja, raznih koncentratov juh, hrane, instant napitkov, kave, kakava in limonad, do treh vrst ketchupa in začimb.

V tozd ŽIVILA skušajo zadovoljiti nas zahtevne kupce v trgovinah v Sloveniji in izven nje.

Zapustimo obalo in se preselimo v notranjost Slovenije. V Gradišču pri Kozini naletimo na znak HP-DROGA in na naš tozd SUDEST. Tu vam nudijo prvovrstno naravno alkoholno pijačo brinjevec. Poleg destilacije brinjevca se v tozdu ukvarjajo še s predelavo zelišč za domači in tuji trg, ekstrakcijo zdravilnih zelišč. Pa ne pozabimo na instant polento, ki je sestavni del naših jedilnikov.

Na SV delu Slovenije v občini Ormož ima svoj sedež tozd GOSAD. Njegova dejavnost je pestra: pakiranje sladkorja, citronske kisline, pakiranje in izvoz zdravilnih zelišč, pakiranje in izvoz polžev, žab in gob. Svojo poslovno enoto imajo na Vrhniku »Jelka«. Vrhnika proizvaja klasične čaje, vam dobro znane instant napitke: Pupo, Maxi malt.

Poskušali smo vam na kratko predstaviti osnovne dejavnosti naše delovne organizacije. Marsikaj smo verjetno pozabili, ker nam je bil odmerjen le majhen prostor.

Priložnost imate, vprašajte nas!

Priporočamo se!

Poizkusite sestaviti jedilnik iz izdelkov HP-DROGA.

Ugotovite lahko, da ob vsakem obroku postrežete z izdelkom, ki nosi oznako HP-DROGA PORTOROŽ, pa naj bo to za zajtrk, malico, kosilo ali večerjo. Tudi pri slavnostnem kosilu ob aperitivu ne boste ostali v zadregi. Želimo vam dober tek.

Nas delavcev v delovni organizaciji HP-DROGA je 2261. Delamo v 10 tozdih in delovnih skupnostih skupnih služb.

Na različnih delovnih mestih se vsak po svoje trudi za naš boljši – JUTRI.

Razpis priznanj Osvobodilne fronte

Žirija za podeljevanje priznanj Osvobodilne fronte slovenskega naroda republiške konference SZDL Slovenije razpisuje

20 PRIZNANJ OSVOBODILNE FRONTE ZA LETO 1980

Priznanja so namenjena posameznikom in organizacijam za njihovo delo in prispevek k dosežkom trajnejšega pomena pri:

- razvoju naše samoupravne socialistične družbe,
- uresničevanju ustavno opredeljenih družbenoekonomskih in političnih odnosov na posameznem področju družbenega življenja in dela ter v družbi nasploh, še zlasti pri razvijanju delegatskega sistema in uveljavljanju samoupravne organiziranosti temeljnih samoupravnih skupnosti,
- krepitvi SZDL kot fronte delovnih ljudi in občanov ter njihovih organiziranih socialističnih sil,
- neposrednem uveljavljanju delovnih ljudi in občanov kot nosilcev odločanja na vseh področjih družbenega življenja in dela.

Predloge lahko oblikujejo krajevne, občinske, obalna in mestna konferenca SZDL, organizacije združenega dela in druge delovne in samoupravne skupnosti, vodstva družbenopolitičnih organizacij ter družbene organizacije in društva.

Predloge s podatki in utemeljitvijo naj predlagatelji pošljejo žiriji za podeljevanje priznanj OF pri republiški konferenci SZDL Slovenije, Ljubljana, Komenskega 11, najkasneje do **15. januarja 1980**.

Žirija za podeljevanje
priznanj OF pri RK SZDL
Slovenije

Tekmovanje zgodovinskih krožkov na srednjih šolah

Ena izmed akcij ZSMS za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij je tudi tekmovanje zgodovinskih krožkov. Namen akcije je vzbujati v mladih ljudeh zanimanje za zgodovino, še posebej za revolucionarno preteklost lastnega naroda, uvajanje mladih ljudi v raziskovalno delo, pisanje elaboratov, kritično ocenjevanje virov in ustvarjalno delo.

Letošnje tekmovanje se bo odvijalo v okviru praznovanja pomembnih obletnic iz naše revolucije: 60-letnica SKOJ, 60-letnica KPJ – ZKJ, 40-letnica konstituiranja CK KPJ v Bohinjski Bistrici, 35-letnica zasedanja Snosa v Črnomlju in 60-letnica Združenih delavskih sindikatov.

Glede na te jubileje komisija za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij pri predsedstvu republiške konference ZSMS razpisuje tekmovanje zgodovinskih krožkov na srednjih šolah v šolskem letu 1979–80.

Tekmovanje bo potekalo v okviru teh treh tem:

1. 60-letnica SKOJ
2. Pionirji v NOV
3. Boj za nacionalno združitev Slovencev skozi zgodovino.

Obrazložitev:

– Akcija poteka od septembra 1979 do aprila 1980, zaključek pa bo v mesecu maju 1980.

– V okviru treh razpisanih tem si mladi v zgodovinskih krožkih izberejo konkretna vprašanja oziroma dogodke, ki jih obdelajo pod vodstvom mentorjev teh krožkov.

– Zaželeno je, da bi se pri temi »60-letnica SKOJ« usmerili predvsem v raziskavo lastnega terena.

– Tretja tema »Boj za nacionalno združitev Slovencev skozi zgodovino« ni mišljena evolucijsko, temveč konkretno za posamezna področja Slovenije v njihovem najznačilnejšem zgodovinskem trenutku boja za nacionalne pravice.

– Po razpisu in prijavah za tekmovanje bo organiziran seminar za mentorje zgodovinskih krožkov, kjer bodo podana natančnejša navodila za delo.

– Ob koncu tekmovanja bo naloge ocenila posebna komisija. Podeljene bodo tudi priložnostne nagrade.

Vsi zgodovinski krožki, ki se bodo prijavili k tekmovanju, naj pošljejo prijave najkasneje **do petka, 28. septembra 1979**, na naslov: Republiška konferenca ZSMS, Komisija za ohranjanje revolucionarnih tradicij, Ljubljana, Dalmatinova 4.

V prijavi točno navedite naslov vaše tekmovalne naloge, ime mentorja vašega krožka in naslov šole.

Republiška konferenca ZSMS

Anton Vozelj

Rodil se je leta 1906 v vasi Volče, kasneje je živel v vasi Podbukovje pri Vačah. Z NOG je sodeloval od spomladi leta 1942 in bil istega leta tudi zaprt. Po vrnitvi iz zapora je naprej organizirano delal. Umrl je v maju. Pokopali smo ga v Širokasetu pri Vačah.

Janez Feuš

Rodil se je leta 1923 v Vidanovcih pri Ljutomeru. Vsa leta je delal pri Ribičevem mlinu v Cezanjecih pri Ljutomeru, kjer je bila partizanska postojanka. V NOV je aktivno sodeloval od oktobra 1944 do osvoboditve. Pokopali smo ga na cezanjevskem pokopališču.

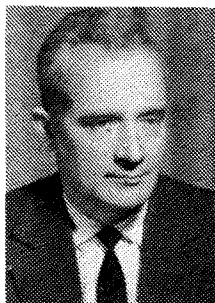
Anton Mihelič

V oktobru smo pokopali tovariša Antona, rojenega leta 1908 v Jelovcu pri Sodražici. Takoj po ustanovitvi OF je delal za napredne ideje. Maja 1942 je bil član gospodarskega odreda OF. Vstopil je v Serčerjevo brigado in bil nato razporejen v Levstikov. Odlikovan je bil z ordenom zaslug za narod in medaljo za hrabrost, po osvoboditvi je prejel še posebno priznanje OF.

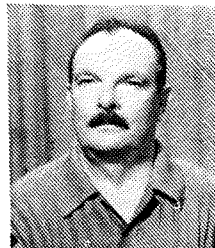
Marija Rudolf

V starosti 56 let je umrla tov. Marija na Vodicah pri Podkraju. S partizani se je povezala že ob koncu leta 1942 in ves čas vzdrževala zveze s kurirji in drugimi enotami. Pokopali smo jo v začetku septembra v Podkraju.

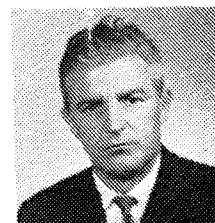
Jaka Pretnar

Na Srednji Dobravi smo julija pokopali tovariša Jaka. Prva postojanka njegovega boja so bile Jesenice, kjer je že leta 1941 organizirano deloval proti okupatorju. Od tam je odšel v Škofje-luški odred. Prihranjena mu ni bila niti pot skozi kranjske, jeseniške in begunjske zapore; svoboda pa je dočkal v taborišču. Vse do svoje smrti je bil aktivni družbenopolitični delavec in predsednik ZB Novi trg v Ljubljani.

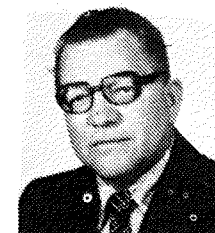
Stanko Vales

Pokopali smo ga avgusta na ajdovskem pokopališču. Ko je bil še v italijanski vojski, je delal proti fašističnemu gospodarju. Zelo aktiven je bil med primorskimi Slovenci v tujini. Po vojni je opravljal več družbenopolitičnih funkcij. Dočkal je 60 let starosti.

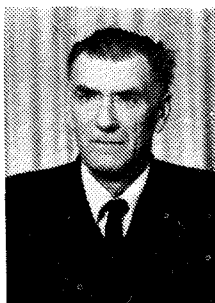
Emil Marvin

Tovariš Emil je bil kmečki sin. Rodil se je leta 1921. V NOV se je vključil septembra 1943 in se boril na goriški fronti. Kasneje je bil borec Gradnikove brigade in 31. divizije. Za zasluge med NOV je bil dvakrat odlikovan. Konec avgusta smo se od njega poslovili v Stari gori pri Novi Gorici.

Martin Verboten-Ljubo

Mineva leto dni, od kar smo pokopali tovariša Ljubota na celjskem pokopališču. Organizirano je delal od leta 1941. Aretirali so ga in ognali v internacijo. Uspelo mu je pobegniti in se je priključil 14. diviziji, kjer je bil tudi ranjen. Za svoje delo je dobil odlikovanje.

Kristijan Noli

Umrl je v 67. letu starosti. Že kot italijanski vojak je delal za NOV. Posebno aktiven je bil med primorskimi Slovenci v tujini. V prekomorskih enotah je bil vse do osvoboditve. Sredi septembra smo ga pokopali na pokopališču v Ajdovščini.

Ivan Potočin

Septembra smo se na pokopališču v Sevnici poslovili od tovariša Ivana. Rodil se je pred 64 leti v Kamenškem pri Sentjanžu. Leta 1941 so ga Nemci izselili v Srpsko kapele. Marca 1943 se je priključil Požeškemu V.P. in od tam odšel v Moslavičko brigado, kjer je bil komisar čete do konca vojne. Bil je večkrat odlikovan.

Tone Vrečar-Jeričkov

Konec septembra smo se na sostršnem pokopališču poslovili od tovariša Antona, po domače Jeričkovega Toneta iz Podmolnika. Že pred drugo svetovno vojno je bil povezan v delavskem gibanju v Papirnici Vevče, takoj po vdoru sovražnika pa se je vključil v NOV in spomladi leta 1942 odšel v 2. grupo odredov. V začetku septembra 1942 je bil ranjen. Okupator ga je ujel in poslal v internacijo v Italijo, nato pa v taborišče v Nemčijo. Ves čas po osvoboditvi je bil družbenopolitično zelo aktiven.

Sonja Gallob-Truppejeva

Lani novembra je umrla partizanska mama Sonja Gallob. Rodila se je leta 1902 v Zužalcih v Zili na Koroškem. Njen dom je bil od vsega začetka varno zavetišče za borce NOV.

Celjski poštarji gorjancem

Telefon pri Bukovniku

Ni je bilo vasi na Slovenskem, da se ne bi iz oči v oči srečala s predstavniki nemškega »nadčloveka«. V svojem nenaravnem pohlepu po tuji zemlji, uničevanju in zatiranju vsega, kar ni bilo nemško, so nemške horde, požrenejše in krutejše od Džingiskanovih, prodrle vse do najmirnejših in v zavetje gora skritih kmetij, obdanih s snežnimi vršaci, zaprtih v svojo stoletno samoto. Kjer je stoletja vladala slovenska beseda, se je čez noč spremenilo: redko sicer, a vendarle so prihajali tuji gostje, z orožjem in tujo besedo. Groba novost je gotovo najbolj prizadela od dolin

Z združenimi močmi je moč narediti prav vse in takrat postane tudi postavljanje drogov igračkkanje

odrezane gorjance, navajene govoriti le s samim seboj.

Čas pa je seveda prinesel tudi še drugačne goste. Preko gora in strmih pečin zgornjesavinjskih lepotev so se vse od Podjune in Zilje pa tja do Logarske doline podajali na nevarne poti partizanski kurirji pa tudi manjše enote. Zgornjesavinjski osamelci so se morali sprijazniti, da bo poslej življenje teklo drugače in odločili so se tako, kot jim je narekovalo srce. Odslej poznamo gorje: preseljevanja, streljanja, izgnanstva.

Skrivnostne poti so vodile okoli kmetij, posejanih na skopi, kamniti zemlji, visoko v gorah nad Lučami, Logarsko dolino, Solčavo, mimo Bukovnika, ki si je splel gnezdo 1327 metrov nad morjem, najvišje v Sloveniji in drugih, ki so poznali le gamsove steze in robato gorjansko govorico, preporno bajk in povesti o divjih možeh in lovcih, ki se niso ustrašili ne vruga ne boga.

Pa so se gorjanci spet povrnili v mir in spokojnost, le pozabili niso, a tudi drugi niso pozabili nanje, skromne in z vsem zadovoljne ljudi, ki so prihajali v dolino le ob svetkih. Zgradili so jim ceste. Tudi do Bukovnika, najvišje ležečega kmata v tej naši ljubideželici, ki jo Rozalija Bukovnik,

Bukovniška gospodinja, zajame z enim samim pogledom s svojih višin.

Težko je bilo Rozaliji, kadar je kdo zbolel in se je na skednju ali hlevu doma ali v bližini pokazal rdeči petelin. Nič kaj dosti se ni dalo narediti: gledati in trpeti. Vse do...

Dokler niso pljunili v roke, in to kar krepko, celjski poštarji. Jesen je že krepko zakorakala v preostanek leta, ko se je na pobočjih pod Bukovnikom zbrala na moč pisana družina: fantje in dekleta podjetja za PTT promet Celja in Ljubljane, ljubljanskega Tegrada pa vojaki iz solčavske karavle, teritorialne enote in krajanje iz solčavskih in kozjanskih hribov. Cilj je bil jasen: telefonske žice do Bukovnika!

»Gre za zadnji odcep napeljave telefonskega omrežja na visokogorske kmetije,« je nedolgo tega povedal, zadovoljen, da je pred dnevi le zazvonil telefon pri Bukovniku, Jure Vovk, ki je pri celjski pošti skrbel za pridne brigadirje, še mnogo bolj navdušena pa je bila gospodinja bukovniškega osamelca, Terezija Bukovnik: »Zelo sem vesela, da je končno prišlo do telefonske povezave med nami, ki smo nekaj ur hoda odrezani od doline in Solčavo. Do najbližjega kmata je treba pešačiti najmanj pol ure (ta je seveda hudo 'hitra', gorjanska). Na kmetiji živiva sama z najmlajšim sinom, ki se je po moževi smrti odločil ostati doma, pa še ta bo zdaj zdaj odšel k vojakom. Pozimi je tukaj nemogoče, saj zapade že zgodaj jeseni dva do tri metre snega in smo dobesedno odrezani od sveta. Leta 1969 so nam s pomočjo vojakov zgradili cesto. Tudi sami smo krepko zagrabili. To je pomenilo več, kot bi še leto prej lahko le slutili. Zdaj vemo. Telefon pa je za nas še posebej dragocen.«

S prostovoljno akcijo, ki je gorjancem prinesla telefon, so celjski poštarji, četudi vsi preznogeni od kopanja lukenj za drogeve, skupaj s svojimi znanci, prijatelji, krajanje in vojaki zadeli žeblico na glavo: poslej boste Bukovnika lahko poklicali kar tako, mimogrede in ga pobarali, ali se še vidi iz snega, pa morda tudi, ali bi bilo mogoče na najvišji kmetiji v Sloveniji preživeti dan ali dva. Kdo ve, vsaka novost prinaša s seboj nekaj novega in veriga se le redkokdaj pretrga.

In kakor je mati Bukovnikova zadovoljna zaradi same sebe in svojih sosedov, ki se s svojo gorniško robatostjo znajo zahvaliti kakor le kdo kleno in odrezavo, na kratko pa z zgovornimi očmi, so zadovoljni tudi celjski poštarji. Pomagali so tistim, ki so znali pomagati in še več, pokazali so, da jim ni tuje, da moramo biti vselej na to pripravljeni. Kjerkoli pač. To so tudi potrdili. Skorajda istočasno so priskočili na pomoč tudi Kozjancem, da bi spravili v kozjanske samote telefonske slušalke.

Vsa gostobesednost zahval bi bila odveč, zadoščenje prihaja samo od sebe: toplota se bo naselila v srca, ko bo Kozjanc poklical Bukovnika.

Milenko Strašek

Pravice mladoletnih udeležencev NOV

Vprašanje: A. B. – J. Kako je s priznanjem pravic otrokom pod 15 leti starosti, ki so preživeli vojno v partizanih, toda niso bili borci?

Odgovor: O tem je bilo v TV-15 že precej napisanega, posebno ob lanskoletnih kongresih združenj ZB in ob razpravi v republiški skupščini o izvajanju in urejanju sistema socialne varnosti borcev NOV. V teh razpravah so vsi trije zbori republiške skupščine zavzeli stališče, naj se temeljne pravice, ki jih zagotavlja federacija, ne bi razširjale, kar velja tudi za reševanje problematike mladoletnih udeležencev NOV kot tudi drugih kategorij (npr. ukradeni otroci). Upošteva jo socialni in materialni položaj posameznika ter njegov položaj med NOV pa je treba za vsak posamezen primer iskati ustrezne rešitve v okviru obstoječe zakonodaje ter mladoletnim udeležencem NOV kot tudi ostalim nuditi moralno, materialno in zdravstveno pomoč. Svetujemo vam, da se v zvezi s težavami, ki jih opisujete v pismu, obrnete na komisijo za vloge in pritožbe pri občinskem odboru ZZB.

Invalidnina

Vprašanje: R. J. – Z. Sem mirovni vojaški invalid in dobivam osebno invalidnino. Nameram se predčasno upokojiti. Ali bom lahko še nadalje prejemal invalidnino?

Odgovor: Upokojeitev ne vpliva na vašo pravico do invalidnine in boste invalidnino še nadalje prejemali.

Zaposlitev upokojencev

Vprašanje: V. N. – N. G. Radi bi vedeli, kakšne so nove zakonite določbe o zaposlitvi upokojencev.

Odgovor: Po noveliranem zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ima sklenitev delovnega razmerja upokojencev za posledico, da se jim ustavi izplačevanje pokojnine. Lahko pa upokojenci delajo po pogodbi o delu in se jim med opravljanjem takega dela izplačuje pokojnina. Pogodbo o delu pa je po določbah zakona o delovnih razmerjih mogoče skleniti za določena časna oziroma občasna dela, vendar največ za 60 oziroma za 90 dni v posameznem koledarskem letu. Poleg tega pa lahko delavci v temeljni organizaciji v samoupravnem splošnem aktu določijo dela, ki jih lahko opravljajo upokojenci po pogodbi o delu, vendar lahko tudi tako delo traja največ 20 ur na teden.

Pokojninska doba

Vprašanje: F. M. – M. M. Vaš mož, ki je pred kratkim umrl, je bil borec NOV in vojaški vojni invalid. Priznan mu je bil tudi dodatek za postrežbo in tujo pomoč. Več kot 20 let je bil nepokreten in ste mu ves čas stregli. Zanima vas, ali obstaja možnost, da bi se vam ta čas, ko ste oskrbovali moža, priznal v pokojninsko dobo.

Odgovor: Čeprav je bil pokojni mož tudi upravičenec do dodatka za postrežbo in tujo pomoč

in ste ga ves čas oskrbovali ter mu stregli, se vam ta čas ne more šteti v pokojninsko dobo, ker v tem času niste bili v delovnem razmerju in tudi sicer ni nobene zakonite podlage, da bi se tak čas priznal v pokojninsko dobo. Pač pa bi lahko imeli pravico do invalidskega dodatka. Zakonec invalida, ki je imel pravico do dodatka za pomoč in postrežbo, ima namreč poleg pravice do družinske invalidnine po njem tudi pravico do invalidskega dodatka, če je star več kot 55 let (moški) oziroma več kot 45 let (ženska), in sicer ob tehle pogojih: da ni v delovnem razmerju in ne opravlja samostojne poklicne oziroma gospodarske dejavnosti ter da niti sam niti njegovi družinski člani nimajo takih rednih dohodkov, ki bi nanj presegali 70 odstotkov mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov, ki ga določi Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji za tekoče leto.

Invalidski prejemki

Vprašanje: I. O. – Š. Ste 80 odstotni vojaški vojni invalid in bi radi vedeli, kateri vojaški invalidi so upravičeni do dodatka za postrežbo in tujo pomoč, kakšni so pogoji za priznanje pravice do regresa pri nakupu avtomobila, in kateri družinski člani se štejejo za družinske člane upravičenca, katerih redni dohodki vplivajo na pravico do invalidskega dodatka in na njegovo višino.

Odgovor: Dodatek za postrežbo in tujo pomoč gre vojaškim invalidom I. skupine in vojaškim invalidom II., III. in IV. skupine (100, 90 in 80 odstotna vojaška invalidnost), pri katerih je nastala telesna okvara organizma odvisno od vojaške invalidnosti in je skupaj z vojaško invalidnostjo enaka telesni okvari invalida I. skupine. Pri nakupu motornega vozila na jugoslovanskem trgu pa imajo pravico do povračila (regresa) invalidi, pri katerih je vojaška invalidnost v tem, da imajo spodnje okončine okrnjene najmanj za 60 odstotkov, ali da imajo zgornje okončine okrnjene za 80 odstotkov ter slepi invalidi. – Za družinske člane upravičenca, katerih redni dohodki vplivajo na pravico do invalidskega dodatka in na višino tega dodatka, se štejejo: zakonec, otroci in starši, ki živijo z upravičencem v skupnem gospodinjstvu.

Družinska pokojnina

Vprašanje: I. U. – Lj. – Ste družinska upokojenka in bi radi vedeli, ali ste upravičeni do zvišanja te pokojnine glede na pokojninsko dobo, ki vam je priznana.

Odgovor: Pokojninska doba (zavarovalna in posebna doba), priznana upravičencu do družinske pokojnine, ne vpliva na odmero oziroma na višino te pokojnine.

Borčevska pokojnina

Vprašanje: A. S. – Z. G. – Čas od 15. 5. 1943 do 20. 8. 1944 imate priznan v posebno dobo v dejanskem, čas od 24. 8. do 15. 5. 1945 pa v dvojnem trajanju. Radi bi vedeli, ali ste upravičeni do borčevske pokojnine.

Odgovor: Do borčevske pokojnine, to je do pokojnine, odmerjene od zajamčene pokojninske osnove – to je pokojninske osnove, ki ustreza povprečnemu mesečnemu osebnemu dohodku delavcev v SR Sloveniji v zadnjem koledarskem letu pred uveljavitvijo pokojnine, povečane za 17,6 odstotka, so upravičeni le borci NOV pred 9. 9. 1943 oziroma do 13. 10. 1943, to je borci, ki so vstopili v narodnoosvobodilni boj oziroma začeli aktivno in organizirano delati za narodnoosvobodilni boj pred 9. 9. 1943 oziroma do 13. 10. 1943 (Slovensko Primorje).

V Sežidu pri Kobaridu bodo praznovali

Borčevska organizacija Kobarid in vaščani vasi Sužid so dalj časa pripravljali postavitev spomenika padlim borcem v NOV in žrtvam nacističnih taborišč.

Odkritje spomenika bo v nedeljo, 21. oktobra, ob 11. uri dopoldne. Ob tej priložnosti bomo počastili tudi 37-letnico ustanovitve prvega vaškega odbora OF. Ustanovil ga je 17. oktobra 1942 tovariš Peter Skalar, ki je 10. oktobra 1944 padel v Paljevem.

Vabimo vse svoje padlih v NOV in umrlih v taboriščih, borce Severnoprimskega odreda in Idrijskotočlinskega odreda, 3. bataljona Bazoviške brigade in 1. bataljona 6. udarne brigade Ivana Gradnika, aktiviste, vse krajanke in vaščane, ki so nekoč živeli v vasi Sužid. Slovesnost bo ob vsakem vremenu.

pripravljalni odbor

Spominska svečanost na Vojščici

Osrednja spominska svečanost ob dnevu mrtvih v idrijski občini bo v nedeljo, 28. oktobra, ob 15. uri ob grobišču 305 padlih borcev NOV na Vojščici na Vojškem.

Planinci bodo ta dan izvedli pohod po poteh bojev na Vojškarski planoti. Vabijo tudi druge, da se jim pridružijo. Pohodnike bo odpeljal avtobus iz Idrije ob 9. uri.

Popoldan bo prevoz z osebnimi avtomobili do grobišča prepovedan. Vozniki naj parkirajo že pred domačijo na Vojščici.

Odbor za proslave priporoča vsem krajevnim skupnostim in družbenopolitičnim organizacijam, da pripravijo vse potrebno do časa, da bodo lahko svečanosti potekale nemoteno.

Janez Jeram

Republiškemu odboru ZZB NOV Slovenije

Borci topničarji – prekomorci in nekdanji politični pregnanci na Sardiniji, zbrani na partizanskem srečanju v Postojni ob 35-letnici ustanovitve topničarske brigade osmega korpusa NOV Jugoslavije vam pošljamo tovariške pozdrave v želji, da naše vrste še bolj čvrsto okrepimo in stojimo na braniku naše svobode in vsega napredka.

Taka srečanja imajo za cilj, da obudimo spomin na polpretekle zgodovinske dni, da naša prizadevanja še bolj učvrstimo ter ohranimo mir v svetu in vrednote revolucije.

udeleženci partizanskega srečanja

Krajevni praznik v Žireh

Ob krajevnem prazniku krajevnne skupnosti Žiri vabi svet, družbenopolitične organizacije in odbor borcev jurišnega bataljona 31. divizije na proslavo krajevnega praznika, ki bo v nedeljo, 28. oktobra, ob 10. uri v Zadržnem domu v Žireh.

Vabimo občane, borce in mladino, še posebej borce jurišnega bataljona 31. divizije, da se slavlja udeležijo v polnem številu.

Zbor borcev jurišnega bataljona bo istega dne ob 9. uri pri »Županu« v Dobravčem.

pripravljalni odbor

Partizanskim delavničarjem!

Muzej ljudske revolucije Slovenije pripravlja razstavo »Partizanske delavnice na Slovenskem«. Prosimo vse, ki so sodelovali, da nam pošljejo podatke, dokumente, fotografije o svojem delu in delu v delavnicah. Za sodelovanje se vam najlepše zahvaljujemo.

Muzej ljudske revolucije Slovenije, Ljubljana, Celovška cesta 23

(Ne)namerne zmote

Napakam botruje malomarnost, a zdi se, da je posredi tudi neznanje.

Sklonjen globoko nad mizo, s pogledom, vklenjenim v očala, je zrl v časopis pred seboj. Potem je odrinil šuščeče liste in se zagledal nekam v steno. Ni bilo težko razbrati z njegovega obraza, da se mu je v notranjost vtihotapila neprijetna misel.

Čisto počasi, komaj slišno je dejal, obrnjen k meni:

»Vrag jih vzemi. Lastijo si, kar niso naredili in nas porivajo v kot!«

Temu, nekoliko prozaično zastavljenemu uvodu je botrovalo spoznanje, da je nekdo pač odrinjen, potisnjen v kot, neupoštevane, izničen. Borca, ki je prebiral tistih nekaj vrstic v časopisu, je prizadelo, da je nedko zapisal, da je ta in ta odred osvobodil nek kraj, eden mnogih na dolgi partizanovi poti, brigada pa, njegovi soborci, naj bi pri tem dejanju le pomagali, stali ob strani, čeprav so stvari jasne, o njih ni treba premišljevati, niti jih preverjati: ta kraj je osvobodila njegova brigada, odred pa je le pomagal, bil na položajih, od koder so budno pazili na morebitni vdor sovražnika medtem, ko je brigada z napori strla močan odpor postojanke. Zapisano je bilo torej ravno obratno. Ni se zgodilo prvič. Kot da hoče nekdo namenoma izkriviti resnico, si prilastiti zasluge za nekaj, česar ni storil. Podatke so pisci, ki so dogodek morali zabeležiti, dobili od ljudi, ki so jim zaupali in ki bi bolj kot kdo drugi, morali vedeti zgodovinsko resnico. In vendarle je niso. Morda pa je niso hoteli? Tudi tako bi se dalo sklepati.

Nič čudnega torej, da je bil borec ob prebiranju časopisa ogorčen. Ogorčen zaradi nas, vas, kogarkoli, ki moramo slediti toku dogodkov, pa nam ob tem marsikdaj spodrsne. Ne sicer namerno, pa vendarle. Med vrsticami kriče napačni datumi, povezani z dnevi, ki niti niso tako oddaljeni, saj radi pišemo o zgodovini našega boja, da gre za polpreteklo zgodovino. Pripisujemo ali odvezujemo funkcije nekdanjim udeležencem narodnoosvobodilnega boja, zamenjamo osebe, kraje, dogodke, enote, preveličujemo to in podcenjujemo ono in se tako počasi odmikamo od zgodovinske resnice.

Poudarjamo, da smo ponosni na to našo polpreteklo zgodovino. Morali bi biti. Del te zgodovine so tudi neizpodbitna dejstva v obliki števil, imen. Neizprosna dejstva, ki bodo ostala. Kar nekam smešno je, da se prav tukaj nemalokrat obnašamo tako, kot da bi šlo za napoleonske vojne, ne pa za nekaj, kar še vedno živi v nas in je več kot le spomin. Kot da bi šlo za obdobje kmečkih uporov, kjer nekatere stvari resda še niso pojasnjene in datumov ni mogoče določiti natančno zaradi pomanjkanja virov in večstoletne časovne oddaljenosti.

Vse več je dobrih, z znastvenimi metodami izdelanih publikacij o tem našem boju. Ob uporabi teh in piščevi prizadetosti bi napake in napake morale biti izključene. In vendar se dogaja, da se vpletajo med stavke tudi tistim, za katere bi najmanj pričakovali, najčese družbenopolitičnim delavcem občin, kadar spregovore o kakšnem dogodku iz partizanskih let na množičnih srečanjih. Običajno gre za nekakšne površinske povzetke, ki stvari le zamegljujejo.

Dlakoepstvo? Ne, le nekaterim je zmešnjava s podatki, kar vseh, voda na mlinsko kolo zamegljevanja. Slišal sem, na primer, da ne kaže biti preveč »zadr« v te reči, saj bo navsezadnje pravi pogled na to našo polpreteklo zgodovino prinesel čas. Skozi prizmo oddaljenosti da bomo dobili potrebno objektivnost, treznost, pravo vrednotenje. Nična tolažila. Nična zaradi nepozornosti do lastne tvornosti, bistva – ko drugod pišejo cele dizertacije o nekem, še tako nepomembnem dogodku. Če je nekaterim res vseeno, zmotiti se pri podatkih, potem bi bilo najbrž vseeno tudi, če bi napisali, da je bila oktobrska socialistična revolucija 14. novembra in ne 7. novembra 1917.

Z nepreverjenimi zapisi, v primerih, ko gre bolj za dogodke kot za datume, pa nekaterim nadvse ustrezemo, bolj iz neodgovornosti in malomarnosti kot namernosti. Pisana beseda, četudi na rovaš popačenosti zgodovinskih dejstev, je bila marsikdaj in marsikomu že tudi dokaz za resničnost njegovega delovanja, ko je šlo za pridobitev ugodnosti. Četudi je pisec ob tem stopil na tanek led. Niso redkost ljudje, ki so mahali pred različnimi komisijami z izrezki iz časopisov, češ, če ne verjamete, poglejte: tu piše, da sem veliko storil za našo stvar.

Pisana beseda je orožje, je torej moč, napak uporabljena pa sledi le slabo prikriti cilj. Privzemanje vsakršnih resnic za suho zlato je močno dvorezen meč.

Zgodovinopisje pri tem ni prizadeto, resnico zna izluščiti samo. Ob rob so pomaknjeni posamezniki, ki so čustveno navezani na vsa ta imena in številke, ki zanje niso brezkrvna stvar.

Ne gre torej za nezaupanje, če nekdo iz vrst tistih, ki so se odrekli domala vsega in odšli v negotovost, dobro vedo zakaj, zahteva od pisca članka vrstice na vpogled. Recimo temu raje dopolnjevanje, čiščenje besedila. Zaletavost še nikomur ni koristila.

M. S.

VIKTOR STOPAR

Obdobje med dvema konferencama KPS – od 1940. do 1941. leta

Jeseni leta 1940, meseca oktobra, so se v naselju nad Soštanjem zbrali delegati partije iz vse Slovenije na 4. partijski konferenci Slovenije.

Med drugimi nalogami je bila sprejeta tudi odločitev, naj se komunisti, tudi tisti v ilegali, odzovejo pozivu vojaških oblasti na orožne vaje, s čimer bi dokazali pripravljenost za obrambo domovine. Pridobivali naj bi simpatizerje med vojaki in komandnim kadrom. Čeprav je obstajala nevarnost, da bodo policiji poznane komuniste ob vpoklicu poslali namesto v vojaške enote v taborišča, so se ti v jeseni 1940. leta odzvali vpoklicu. V glavnem so bili poslani na delo pri gradnji bunkerjev na mejah. Tudi jaz sem bil takrat vpoklican in poslan v Vojvodino blizu Popovače na madžarski meji, kjer sem bil 14 dni.

Ni nam bilo težko prenašati primitivne gradnje teh bunkerjev, težko smo prenašali odnos aktivnih oficirjev in podoficirjev do nas, pa tudi do rezervnih starešin, tako da so mnogi, ki so itak šli z nejevoljo na orožne vaje, tam izgubili sleherno voljo za obrambo. Te smo skušali prepričati o upravičenem boju za domovino, med aktivnimi vojaki in oficirji pa smo razširjali in uvrščevali vezi partije.

V januarju leta 1941 je CK obvestil vse komuniste, naj ne sprejmejo vabila za vpoklic na orožne vaje, ker se pripravlja novo internacijsko taborišče. Vsi tega obvestila niso prejeli, zato je bilo takrat poslanih v Ivanjico precej komunistov, simpatizerjev in socialdemokratov. Čeprav vlada ni nikoli priznala, da je to internacija, pa so bili vpoklicani za ogrado pod stražo, čeprav so imeli vojaške obleke. Tudi to taborišče je bilo pod pritiskom demokratičnega javnega mnenja razpuščeno.

Ves čas pred napadom fašistične Italije in nacistične Nemčije na Jugoslavijo je partija razkrinkovala petokolonsko politiko vlade Cvetković-Maček ter pozivala na obrambo domovine.

Kako je državni aparat delal, samo primer: ob razglasitvi mobilizacije mi je brat, pri katerem sem bil prijavljen (nisem pa stanoval), sporočil, da moram osebno dvigniti poziv za orožne vaje na vojaškem uradu. Tam poziva ni bilo več, napotili so me na policijsko postajo. O pozivu na policiji niso nič vedeli, zato sem šel na upravo, naravnost h komisarju Vrečarju, ki me je dobro poznal. Tudi ta ni nič vedel o pozivu in mi je pred odhodom zafkljivo dejal: »Tolikokrat smo te zaprli, ker si podiral državo, sedaj se pa tako zaganjaš, da bi jo reševal.«

Tako je nekaj tovarišev iz vodstva partije odšlo v razporejene enote, mnogi kompromitirani in ilegalci pa smo ostali doma.

V marcu in aprilu 1941 je CK KP Slovenije stalno zasedal. Uredil si je prostore v gostilni Keršič na Celovški cesti (gostilno je imel Milan Majcen, padel že leta 1941 v NOV, proglašen za narodnega heroja); od tu je vodil vse akcije. Določeni so bili tudi tovariši, ki bodo ne glede na to, kam bo kdo vpoklican, ostali v Ljubljani ter vzdrževali zveze s tovariši v različnih enotah. V glavnem so bile to ženske: Vida Tomšič, Angela Očepek, Zdenka Kidrič, Pepca Maček in Aleš Bebler, ki ni bil vpoklican zaradi invalidnosti (španski borec).

Na sedežu CK KP Slovenije (v gostilni) so se oglašali partijski funkcionarji iz vse Slovenije in tudi predstavniki organizacij in društev, kjer so dobili napotke za delo.

Posebna skrb je bila posvečena prostovoljcem, ki so se prijavljali v armado. Vojaška in državna oblast sta bili gluhi za sprejem prostovoljcev, tako smo morali mi brez posebnega znanja opravljati to nalogo. Organizirali smo zbirališče prostovoljcev pred Narodnim domom, od koder so v lastnih oblekah in z nahrbtniki odhajali na kolodvor. Tam smo v dogovoru z železničarji in nekaj oficirji organizirali transport proti Novemu mestu, kjer naj bi bil sprejemni center zanje. Z ljubljanskega kolodvora je šlo več bataljonov in pri vsakem transportu se je od njih poslovil z nagovorom znan komunist, največkrat pa sekretar CK tov. Franc Leskošek. Pri tem delu so se najbolj izkazali študentje iz naprednih študentskih organizacij. Ti prostovoljci pa niso nikdar dobili v roke orožja niti uniform, nekaj jih je celo padlo, ko so prišli v roke podivjanim ustašem.

Po velikih demonstracijah proti pristopu Cvetković-Mačkove vlade k trojnemu paktu in napadu Nemčije, Italije, Madžarske in Bolgarije na našo domovino je bilo na CK KP Slovenije tudi sklenjeno, da člani vodstev partije, ki niso bili določeni, da ostanejo v Ljubljani, odidejo in se pridružijo prostovoljcem, oziroma da jih bodo porazdelili v enote nekje na obrambni črti, ki jo je armada pripravljala na Gorjancih ali pa v Bosni.

Odhod je bil dogovorjen za četrtek, 10. aprila, ob 13. uri in 30 minut. Ob določenem času smo se zbrali: Franc Leskošek, sekretar CK KPS, Tone Tomšič, org. sekretar CK KPS, Boris Kraigher, Oskar Kovačič, Slavko Šlander, Boris Zihel, Ignac Tratar, Tone Dolinšek in jaz (vsi člani CK) ter krenili s kolesi proti Novemu mestu (70 km iz Ljubljane). V Trebnjem (50 km) smo se ustavili.

V Trebnjem je bila vojaška situacija precej slaba. Višjih oficirjev sploh ni bilo, nižji oficirji niso imeli enotnih navodil, ter so bili prepuščeni sami sebi. V upanju, da je v Novem mestu dobra organizacija za obrambo, in ker takrat še ni bilo jasno, ali so Nemci že preko Drave in kako daleč, smo skušali vplivati na oficirje, vojake in prebivalce, da se dobro držijo.

V noči od četrta na petek smo že izvedeli za novico, da je jugoslovanska armada v razsulu in pričeli smo se takoj pogovarjati, kaj ukreniti v nastali situaciji. Odločili smo se, da gremo jutraj v Novo mesto in v primeru potrebe preko Karlovca v Bosno, kjer naj bi bil center odpora proti vsem zavojevalcem. Ta noč, ne samo da je bila mrzla, padal je celo sneg, kar je bilo za nas, ki smo prenočevali po skednjih, precej neugodno, je bila na moč razburljiva. Na cesti in po vasi se je čutila velika živahnost prihajajočih in odhajajočih enot.

Zgodaj jutraj smo izvedeli, da je Hrvatska proglasila samostojno državo, da je Pavelić prevzel vodstvo ter razorožuje redne enote. Takoj nam je bilo jasno, da se ne moremo prebiti iz Slovenije v Bosno, ker bi nas ustaši zavrnili, če ne napravili tako, kot so z razoroženimi vojaki, ki so jih predali Nemcem kot vojne ujetnike. Zato smo se vsi prej navedeni tovariši sestali na poljski poti za Trebnjem ter imeli sejo CK KP Slovenije, kjer smo ugotovili dejansko stanje in sprejeli smernice za nadaljnje delo. Ta seja je bila podobna našim poznejšim partizanskim sejam, ko smo kjerkoli v gozdu razpravljali o važnih in odločilnih zadevah.

Sredi na novo preoranih njiv, lepega, toda hladnega sončnega dne, na poljski stezi, ki je vodila navkreber, smo se naslonili vsak na svoje kolo ter odločili o novi vlogi partije, saj je bila kapitulacija versajske Jugoslavije na dlani.

Glavne točke razgovora so bile:

1. Kapitulacija Jugoslavije je dejstvo. Obramba redne vojske ni dosegla tistega, za kar so narodi Jugoslavije gojili to vojsko, obramba je možna samo še na gverilski način, ne glede na sklepe dvora ali vlade. Vsem razpadajočim enotam in prebivalstvu je treba naročiti, da zbirajo orožje in ga hranijo za takrat, ko bodo narodi Jugoslavije organizirali obrambo domovine.

(Se nadaljuje)

Tričlanska radijska ekipa, sestavljena iz radiotelegrafista Marjana Česnika, kurirja Borisa Lužnika in Andreja Kogoja, je v juliju 1944 dobila nalogo, naj se s celotno opremo javi z radioaparatom MKL in 12 V akumulatorjem na štabu zapadnokoroškega odreda, ki je bil v Kortah.

Izpod Jezerskega vrha smo krenili v opoldanskih urah. Del poti nas je vodil tovariš Anton Čehovin-Jerko, referent za vezo pri štabu ZKO. Prispele smo v neko s smrekami in grmovjem poraščeno dolino. Tu smo prenočili, drugo jutro pa sami nadaljevali pot. V Kortah smo se ustavili in pri neki hiši vprašali, če je ozračje varno. Dopoldne smo namreč slišali iz te smeri streljanje. Po zagotovitvi, da je vse v redu, nas je gospodinja povabila v hišo, da bi se malo okrepčali. Zahvalili smo se in odklonili, češ da moramo čimprej naprej, da bi se pred nočjo prišli do štaba. Skrbelo nas je za radijsko zvezo.

Komaj smo prišli na cesto, sem za lesenim plotom opazil nekaj sumljivega. Opozoril sem Borisa in Andreja, istočasno pa je vžgal rafal proti nam. Nepričakovano smo padli v nemškoasedo. Pod nogami so se nam kar bliskale svinčenke. Nemci so gotovo vedeli, kaj nosimo in so bili prepričani, da nas bodo ujeli žive. Po kolovozu smo v vijugah stekli, kolikor hitro smo mogli, da bi čimprej dosegli gozdček. Zavili smo po stranski poti, medtem ko so Nemci nadaljevali gonjo po kolovozu. Prebredli smo potoček in se jim izgubili izpred nosa. Tako smo rešili dragoceni material in seveda sebe.

Sovražnik je pozneje streljal za nami s cerkvenega stolpa, vendar brez uspeha, saj smo bili daleč proč v varstvu gozda.

Naslednjega dne smo se javili komandantu ZKO tovarišu Borutu.

Na zahod

Poleti 1944 sta obveščevalca Fric in Grmek odšla na zahod in prispela onkraj Karavank za Košuto. V neki dolini so imeli Nemci klimatsko planinsko zdravilišče z mnogimi vojaki. Kakih petsto metrov nad tem zdraviliščem je stala hiša-gostilna. Vanjo sta prispela še podnevi in nekaj popila. Gospodar ju je opozoril, da so Nemci v bližini. V tem trenutku je Fric skozi okno zagledal dva vojaka, ki sta šla mimo. Bila sta oborožena samo s puškama. Pri drvarnici sta se ustavila, odložila puški, vzela ročno žago in sekuro in odšla kakih petdeset metrov od hiše pripravljat drva. Fric in Gromek sta izkoristila priliko, skočila k drvarnici, vzela obe puški, ju obesila čez ramena in šla proti vojakoma.

»Stoj, roke k višku!« sta zakričala v njuni neposredni bližini. Vojaka sta od-

Po koroških partizanskih poteh

V sovragovih nedrjih

skočila in jo ucvrila po dolini v svojo postojanko. Ker nista bila oborožena, ni nobeden streljal za njima. Puški pa sta obveščevalca odnesla v bataljon nad Selami pri Slovenjem Plajberku.

Samovolja Angležev

Tudi Lovro Prek-Fric je bil 12. maja 1945 v Borovljah. Bilo je takrat, ko so partizanske enote obazovevale umikajočo se nemško in ostalo kvizlinško vojsko. Po srditih bojih v samem predmestju Borovlj so se morali zaradi velike sovražnikove premoči umakniti s ceste v neko visoko stavbo, od koder so z drugega nadstropja streljali na sovražnike. Toda ti so začeli obstreljevati stavbo in kmalu so se po njej vzpenjali ognjeni zubli. Gorele so tudi okoliške hiše.

Partizani so se umaknili proti Šmarjeti, nato pa so šli v Celovec, kjer je Fric ostal v komandi vojnega območja. Tu sta bila tudi Karel Pohleven-Drago in njegova žena Ivanka. Dobil je dovolilnico za prosto gibanje po Koroški. Kmalu so ga poslali v okolico Vrbskega jezera s skupino petnajstih obveščevalcev.

Za prebivalce so priredili miting, na katerem so sklenili, da ne bodo zapustili Koroške, saj so se s Korošci skupaj borili.

Stanovali so v neki pritlični hiši. Polovico hiše so imeli obveščevalci, drugo polovico pa angleška tankovska enota. Pred hišo je stražil pes volčjak, Angleži pa so imeli tank, s cevjo obrnjeno po cesti navzdol. Na zunanji steni je bila obešena Titova slika, okrašena z zastavami. Nekega dne je Fric ugotovil, da je nekdo streljal nanjo. Zgрозil se je. Takoj je s prevajalcem odšel v komando angleške tankovske enote. Komandant in njegov pomočnik sta udobno ležala na naslonjačih, pila kavo in kadila pipi. Fric se je pritožil nad dejanjem zavezniških vojakov. Sprva je Anglež zanikal, potem pa se je le oprostil.

Fric se je odpeljal z motorjem v Celovec. Na poti je naletel na angleškoasedo. Ustavili so ga in ga razorožili. Ni pa oddal pištole. Po krajšem prerekanju je spet sedel na motor in se odpeljal dalje. V Celovcu je komandantu

Egonu Remicu-Borutu poročal o samovolji Angležev.

Likvidacija Trinklerja

Skupina VOS je izvedela, da je bil lesni trgovec Trinkler sodelavec gestapovcev. Po izdani nalogi bi ga morali vosovci likvidirati.

V sredo, 13. oktobra 1943, se je skupina pod vodstvom tovariša Boleta odpravila do gostišča Ro-

Pot v Ziljsko dolino

Julija 1944 je naša radijska ekipa s tovariši Česnikom, Lužnikom in Kogojem odšla iz štaba ZKO v spremstvu voda VDV proti Ziljski dolini. Pod vrhovi Kepe v Karavankah smo v gosti megli počasi nadaljevali pot. Ko se je megla za trenutek dvignila, smo se debelo spogledali z nemško patrolo. Prišlo je do obojestranskega streljanja, toda me-

Vrbsko jezero

govilovec, kjer naj bi bil Trinkler. Približali so se gostišču. Trinkler je sedel pri oknu v kuhinji. Tu so bili še gospodinja Marija Nastran, gospodinska pomočnica Ivanka Arniš in žagarski delovodja Leopold Supin iz Luč. Ker vosovci niso vedeli, kako je Trinkler oborožen, so se odločili, da ga ustrelijo skozi okno. Dve krogli sta ga zadeli. Zvrnil se je, v hipu so vosovci skočili v kuhinjo in ga odnesli do garaže, ga posadili v njegov avto ter ga pri mostu porinili v strugo Savinje.

Pri Rogovilovcu je bila poleg Trinklerja tudi njegova administratorka, toda partizani so jo spustili. Bila je noseča in obljubila jim je, da bo v prihodnje delala zanje.

gla se je spet zgostila in nam zastrla pogled.

Previdno smo nadaljevali pot in prispeli v Rožno dolino. Pozneje smo ugotovili, da so se Nemci po boju umaknili. Vod VDV je nadaljeval svojo pot proti Kranjski gori, mi trije pa smo prišli v Ziljsko dolino. Utaborili smo se nedaleč od kurirske postaje K 14 v Molosčah. Od tam smo pošiljali šifrirna poročila obveščevalcev štabu ZKO, dokler prvega decembra ni šrišlo do izdaje in s tem do uničenja kurirske postaje. Takrat sem deset dni iskal ponovno radijsko zvezo, vendar brez uspeha. Podali smo se proti Rožni dolini. S pomočjo kurirja, ki nas je

vodil po visokem snegu, smo dosegli vrh Golice. Na drugi strani pod Golico smo prenočili in sami nadaljevali pot do štaba ZKO v Kortah. Štabu smo se javili 24. decembra 1944.

Na Rebrci

Obveščevalni oficir Lovro Prek-Fric v Koroškem odredu in Boris iz Maribora sta 11. ali 12. maja 1945 dobila nalogo, da obvestita enoto KO na Rebrci takoj, ko bodo Nemci, ustaši in četniki ter ostali prispeli čez vrh proti Železni Kapli. Fric in Boris sta se napotila prav v Železno Kaplo in se spotoma ustavila pri znancih. Medtem pa so ustaši in četniki že odšli mimo in nadaljevali pot proti Rebrci.

»Kaj sedaj?« sta se vprašala, ker naloge nista pravočasno opravila, pa tudi sama sta bila v nevarnosti. Ker sta nosila nemško uniformo, sta se odločila, da bosta s kolesi prehitela sovražno kolono.

Sonce je že močno pripekalo, zato sta si zavihala rokave, kot so to delali Nemci, titovke zataknila za pas, brzostrelke pa obesila čez ramena in odkolesarila proti Rebrci. Pod Železno Kaplo se je Fricu zgodila nesreča - zračnica se je predrla. Ustavila sta se in medtem ju je dohitela motorizirana nemška predhodnica. Nihče ni opazil, da sta partizana, zato so jima celo posodili lepilo. Sreči sta jima močno utripala, ko sta ob cesti popravljala kolo. Nič čudnega, saj je mimo njiju korakala do zob oborožena sovražna vojska. Pohitela sta in spet s kolesom nadaljevala pot med kolono ustašev in četnikov. Na križišču pred Rebrco sta presekala kolono in jo mahnila po stranski poti. Še pravočasno sta prispela v štab in obvestila, da se bliža nevarnost.

Na čelu kolone je jezdil oficir na belem konju, poleg njega pa dve zastavo-

Pošiljka orožja

Poleti 1944 je v štab odreda prišel nekdo iz angleške misije in nekdo z radio postajo.

Ves popoldan so se skrivali za krinko, proti večeru pa so izvedeli, da

dobijo ponoči avionsko pošiljko iz Barija. Bilo je nad Kortami med Jezerskim vrhom in Košuto. Zakurili so tri kresove. Ko so zaslišali brnenje aviona, so se razveselili. Za Frica je bilo to prvo doživetje, da so jim drugi prinesli orožje. Najprej jih je preletel zavezniški lovec, ki je spremljal tovrni avion. Le-ta se je spustil nekoliko niže, zakrožil nad njimi ter se nekoliko oddaljil. Medtem mu je zavezniški oficir zvezo že posredoval dogovorjene šifre. Ko se je zopet vrnil, je odvrnil tovor s padali. Drugi tovor je padel prenizko proti Železni Kapli, tako, da so ga dobili Nemci. V njem je bil sanitetni material in radio - same potrebne stvari. V prvi pošiljki pa je bilo orožje, obleka in municija. V kontejnerju, ki je obvisel na drevesu, je našel Fric pošiljko za Angleža. V njem je bila čokolada, cigarete in še nekaj drugih stvari.

Pohiteli so z zbiranjem raztrošene pošiljke. Nekaj municije, ki so jo odvrgli brez padal v vrečah in zabojih, se je zarilo globoko v zemljo in se zmečkalo, da ni bila več uporabna. Pobrli so, kar je bilo možno, potem pa odšli na nove položaje.

Anglež se je vrnil v svojo enoto.

Akcija za tobak

Bila je noč 25. septembra 1943, ko so Ivanka in Jože Herle, Alojz Prek-Aljoša in Lovro Prek-Fric prišli do kmetije Ramšak v Podolševi čez Vreskov most na Savinji v Solčavo. Tiho so se splazili mimo Paludnikov do Kavtmanove, kjer sta bili gostilna in trafika. Vsi, razen Aljoša, so bili domačini. Poznali so vsako ped zemlje in tudi prostore gostilne in trafike.

Že prej je skupina dobila podatke o zalogi in o stanju nemške posadke, ki je bila od trafike oddaljena kakih 50 do 60 metrov. Potrkali so na zadnja vrata. Oglasil se je Vlado Rihtaršič, ki je bil takrat pri Kavtmanu. Sprva ni hotel odpreti. Šele na grožnjo, da je policija, so se vrata odprla in začudeno nas je pogledal, saj o policistih ni bilo niti sledu. Dva sta ostala na straži. Trafika je bila pregrajena z leseno mrežasto steno, ni nas motilo, da je bila zaklenjena, saj ni segala do stropa. Aljoša je splezal čeznjo in odprl predale s tobakom. Z njim je napolnil nahrbtnike ter jih oddal Fricu in Jožetu. Pred odhodom so Vladu zabičali, da pred jutrom ne sme nikomur sporočiti, da so partizani odnesli tobak.

Odšli so po cesti proti Rogovilovcu v Vrh v Robanov kot. Tam so pregledali zalogo, nato pa odnesli polne nahrbtnike v Koroški bataljon. Pri akciji za tobak je Aljoša odnesel tudi sliko Marice Poličnik, po domače Kavtmanove.

Anton Ikovic

(iz še neobjavljenega romana)

Ivan Jenko:

Spet sem bil sam

Sestnajsti november leta tisočdevetstotriinšedemdesetega. Za marsikoga je bil ta dan še posebno pomemben. Pozna jesen je bila, dnevi so bili kratki in noči dolge. Posebno so bili dolgi večeri. Ura je bila komaj nekaj več kot štiri popoldne. Skozi okno sem opazoval, kako so sončni žarki tonili v nastopajoči mrak. Zunaj je bilo hladno, ljudje so bili toplo oblečeni in so beže zapuščali ulice. Snega še ni bilo...

Sedel sem v fotelju tople sobe v stanovanju svojega prijatelja Dušana, v desetem nadstropju neke ljubljanske stolpnice. Prostor ni bil velik, je bil pa okusno opremljen. Štiriozgleda pravokotna miza s tremi fotelji in kanapejem je bila potisnjena k steni ob vhodnih vratih. Pri oknu na nasprotni strani je bila pisalna miza, na njej pa so bile razložene nekatere tuje in domače revije in slovenski časopisi. Na stenah je viselo nekaj umetniških slik slovenskih impresionistov in dva portreta družinskih članov, na knjižnih policah so se vrstili hrsti knjig, Tolstoj, Conquest, Churchill Ocvirk, de Gaulle.

Okoli mize so sedeli poleg naju z Dušanom še Tilen, Ivko in David. Sami partizanski tovariši. Beseda je stekla o partizanski beletristiki in o narodnoosvobodilni vojni, partizanih in njihovem življenju. Cigaretni dim je hitro napolnjeval sobo in besede so postajale vedno gostejše. Dušan nas je kmalu zapredel v enega tistih pogovorov, do katerega pogosto prihaja med dobrimi prijatelji. O čudni brezobzirnosti in neujemljivosti življenja, naj bo v vojni ali miru. Tilen je nekaj časa molčal, potem pa se je oglasil: »O mojih partizanskih letih sem vam nekaj malega že pripovedoval. Zadnje mesece pa so me tisti dogodki tako zagrabilili...«

»Si jih že napisal?« mu je vskočil v besedo David.

»To še ne. Toda saj veste, takih dogodkov človek ne pozabi nikoli. Ta večer bi jih rad povedal tudi vam.«

Takoj smo bili vsi za to, saj je bil v njih gotovo tudi delček našega življenja. Ivko se je hitro dvignil iz naslonjača in se obrnil k Dušanu: »Ali imaš kaj več cigaret? Veš, verjetno mi jih bo zmanjkalo!«

»Bodi brez skrbi,« mu je zagotovil Dušan.

Oavid je še predlagal, da bi zgodbo posneli na magnetofonski trak in Dušan je takoj stopil k omari in pripravil magnetofon. Tilen je začel pripovedovati.

Višinski, tihi, temačni in prostrani gozdovi na razbitem svetu Jelovice so že poleti leta 1941 sprejeli prve slovenske partizane in jim ostali zavetje vsa štiri leta vojne. Sem so prihajale počivati ob bojev utrujene partizanske enote, od tod so odhajale spet v nove bitke in druge akcije na Gorenjsko in v zahodni del Primorske. Za marsikaterega partizana in tudi prenekaterega sovražnika pa je Jelovica postala tudi poslednje prebivališče... Toda nemški nacisti je niso nikoli popolnoma osvojili. Ni bila okupirana niti se ni podredila sovražniku. Nasprotno. Jelovica je ves čas narodnoosvobodilne vojne živela svoje trdo, svobodno bojno življenje. Vsak trenutek je bila pripravljena stopiti v boj. Domačini, kmetje s strmih pobočij od juga do severovzhoda so bili nosilci boja, vsak v svoji hiši, vsi skupaj v vasi in ves čas tesno povezani s partizani. Zato se s hvaležnostjo spominjajo Jelovice partizani Prve grupe odredov, partizani Druge grupe odredov, ki so šli v juliju leta 1942 z Dolenjske prek Jelovice na Štajersko, pa borci Prešernove, Vojkove, Gradnikove brigade, Gorenjskega, Škofjeloškega, Jeseniškega, Kokrškega odreda in drugih partizanskih enot in organizacij Gorenjske in Primorske.

Jelovica je planota partizanskega junaštva, hrabrosti in groze, utrujenosti in počitka, porazov in zmag, veselja in žalosti, navdihov in skrivnosti. Molčeča planota trdovratno hrani v sebi svoje skrivnosti. Redkokdaj kaj pove. Raje si jih ljubosumno prerašča z gostim, temnim rastlinjem...

V noči med 31. julijem in 1. avgustom leta 1944 je skupina partizanov Gorenjskega odreda, bilo nas je okrog dvajset, prišla iz Martinj vrha prek Jelovice v Kropo. Skupino sta vodila namestnik komandirja čete in politikomisar čete, jaz sem bil vodnik voda. Bili smo gibljiva, vitalna in disciplinirana skupina, navezana sama nase. Vestno smo opravljali razne akcije. Oboroženi nismo bili slabo. Imeli smo mitraljez, italijansko lahko bredo, šest angleških brzostrelk, puške različnega izvora (jugoslovanske, nemške, italijanske), ročne bombe (kragujevačke, italijanske »paradajzarce« in »sifonarce«). Nihče ni bil brez orožja. Bili smo mladi, krepki in živahni fantje, po večini stari okrog 20 let, le nekaj je bilo štiridesetletnikov. Zbrani smo bili z raznih koncev Slovenije.

V zelo zgodnjih jutranjih urah prvega avgusta leta tisočdevetstoštiriinštiridesetega smo zapustili Vodiško planino na Jelovici. Spustili smo se po kozji, zelo strmi, skalnati in vijugasti stezi do Zgornjega konca Kroke. Pot je bila izjemno utrudljiva. Noč je bila brez mesečine, temo pa je še povečeval zaraščeni gozd. Hodili smo zelo hitro in kamenje se je kotalilo pod nogami. Toda počutili smo se varne. Sovražnika ni bilo, vsaj v neposredni bližini ne. Ura je bila nekaj več kot tri zjutraj, ko smo prišli na cilj. Noči jutro še ni načelo. Utrujeni smo bili od prehojene poti. Zato smo se odločili, da do jutra prespimo v senikih na strmih senožitih tega predela Kroke. Do senikov so nas vodili domačini iz naše skupine. Zaspali smo, ne da bi se bali sovražnika. Nismo pa bili lahkomišelnji, saj je lahkomišelnost človeku vedno slaba svetovalka. Zato smo postavili stražo na kraj poti, ki vodi v samo Kropo. Stražo smo menjavali vsako uro, za kar je bil odgovoren mlajši dežurni skupine. Prepričani smo bili, da bi sovražnik lahko prišel le iz smeri Kroke.

Jutro je bilo čisto, sveže, brez oblakov, sonce je vse bolj gredo. Vstajali smo naspani, čeprav smo spali le nekaj ur. Napravljati se nam ni bilo treba, ker smo spali oblečeni in z orožjem ob sebi. Pripravljali smo se, da odidemo na zborni mesto. Zanj smo se dogovorili, predno smo odšli spat. Zborni mesto je bilo ob sedmi uri na žagi v Zgornjem koncu, v kotlu. V neurejeni vrsti, vsak po svoje, smo zapustili senike in odšli proti žagi.

Ogledoval sem si svet na zbornem mestu. Žaga je stala v Kotlu, na kraju, ki je resnično vredno tega imena. Ob žagi drvi močan potok Kroparice in buči tako hrupno, da se v njegovi bližini sploh ni mogoče normalno pogovarjati. Desno ob potoku je betonsko korito, po katerem teče del Kroparice, ki poganja mlinsko kolo na žagi. Približno dvajset metrov od tega korita, desno od Kroparice, je ob kolovozu stala potisnjena v breg zapuščena lesena baraka. Čemu je služila, ni bilo razvidno. Levi breg Kroparice se vzpenja strmo navzgor, po njem so razložene senožeti, med njimi pa se preriva košato grmovje. Tudi desni breg je strm, poraščen po večini z listnatimi drevesi. Na južni strani se oba bregova združita v kot, ki v spodnjem delu preide v strmo drčo. Nekaj metrov desno od žage, proti Jamniku, stoji zapuščena stara fužina, slovenska peč na volka iz 14. stoletja. Ob žagi je tudi stikališče poti; kozja steza, ki se strmo spusti iz Vodiške planine na Jelovici, se poveže z makadamsko potjo, ki pelje iz Kroke proti Jamniku. Prostor je tako še najbolj podoben enakokrakemu trikotniku, razpetemu v strmino. V dnu razbitega piskra je svet skalnato razgiban in po velikosti ne presega tisoč kvadratnih metrov površine. Dolina se odpre le proti severu, od žage navzdol proti središču Kroke. V kotlu je torej človek zaprt, utesen in sama strma pobočja in stene.

(Se nadaljuje)

Borci in rekreacija

Pred in po infarktu...

Človek sedanosti čedalje bolj boleha za »bolezni civilizacije«, ker je današnje moderno življenje, še posebno v mestih in industrijskih naseljih, motorizirano. V zadnjih letih, z množično uporabo traktorjev in druge mehanizacije, ta bolezen načinja že tudi kmečki živelj v naših vaseh. Ljudje se mnogo manj gibljejo, so živčni in prenapeti, dobro jedo in se ob tem redijo. Če dodamo še prekomerno uživanje alkohola, nikotina, kofeina, v industrijskih naseljih pa še onesnaženje zraka, potem nam je bolj razumljivo, da je mnogo več obolenj srčno-žilnega, dihalnega in živčnega sistema ter gibalnega aparata kot nekdaj.

Prvi simptomi, posebno pri starejših so: glavobol, utrujenost, slabša prebava, slab apetit, nespečnost, razdražljivost, težave pri dihanju, razbijanje srca, skratka izguba iniciative, koncentracije, ambicij in življenjskih radosti.

Bolezni srca in ožilja so po statistikah v razvitih deželah na prvem mestu. V Ameriki pozna te bolezni več kot 14 milijonov ljudi, milijon jih letno umre, kar znaša več kot 55 odstotkov vseh umrlih. V Zagrebu kot enem najbolj industrijskih mest v Jugoslaviji je bila smrtnost zaradi bolezni srca in ožilja leta 1950 - 21,3 odstotna leta 1975 pa je narasla na 43,4 odstotka!!

Pred dnevi je bil v Novem Sadu simpozij svetovno znanih kardiologov iz mnogih držav. V referatih naših strokovnjakov je bilo objavljeno, da se je v preteklem 1978. letu po zadnjih statistikah tudi pri nas v Jugoslaviji odstotek umrljivosti srčnih bolnikov v poprečju dvignil na blizu 50 odstotkov. To so zastrašujoče številke!!

Strokovnjaki so si edini, da so bolezni srca in ožilja eden najtežjih medicinskih problemov na svetu, vzroki pa tičijo v ljudeh samih in njihovih navadah: v nesmotrni prehrani, delovni vnemi, kajenju, alkoholu in ob tem popolni telesni neaktivnosti!!

Torej, človek, ki ima prve simptome srčnih obolenj lahko sam bolezen zajezi, obrzda ali celo prepreči.

Kajenje, visok krvni pritisk, krčne žile

Novosadski posvet kardiologov je odločno obsodil kajenje kot veliko, nepotrebno zlo. Na Švedskem so kajenju napovedali vojno. Na vsakem zavojčku cigaret morajo biti natisnjena gesla proti kajenju, proti njemu se borijo že v poročnišnicah ob rojstvu, med šolsko mladino in v podjetjih, pripravljajo pa nov zakon, ko bo kajenje dovoljeno samo zasebno, na vseh javnih mestih pa prepovedano (kako bi pri nas na konferencah, sestankih, množičnih zborih bili nekadilci tega veseli!!).

V zaprtih prostorih so namreč poleg kadilcev ogroženi tudi nekadilci, ki so prisiljeni k pasivnemu kajenju. Po izračunu strokovnjakov strasten kadilec v 20 letih inhalira več kot 6 kg prahu! Maščoba se kadilcu nalaga na stenah krvnih žil in v tkivu, zato prihaja do prezgodnje ga poapnenja žil (arterioskleroza), ki povzroča resna obolenja srca.

Dr. P. Gut, znani športni zdravnik, ugotavlja:

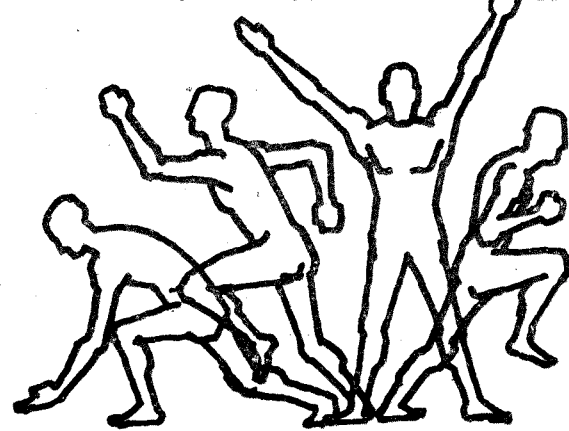
»Dvajset cigaret na dan bolj škoduje, kot če popijemo pol litra vina ali tri čaše piva. Nikotin je namreč škodljiv za živčni sistem, za srce in ožilje kasneje v dobi staranja, kar je mnogo bolj boleče!!«

Kajenje pospešuje poapnenje žil, ima negativne posledice na pljuča in dihalne organe in po zdravniških statistikah ima 70 odstotkov strasnih kadilcev vsaj eno od kroničnih obolenj, srčni napadi pri njih pa so trikrat česči kot pri nekadilcih!!

Klasična oblika srčnih bolnikov je: to so ljudje, ki mnogo jedo, veliko kadijo, so zaskrbljeni in so telesno negibljivi. Šoferji avtobusov so dvakrat bolj podvrženi srčnim boleznim od aktivnih konduktorjev, enako je pri poštnih uslužbencih, ki sedijo v uradih, in poštarjih, ki cele dneve hodijo. Tudi med kmeti je manj srčnih obolenj kot pri ljudeh, ki cele dneve presedijo po pisarnah.

Piše: MILOŠ RUTAR

10

Če hočemo sami spremljati svoje zdravstveno stanje, moramo vedeti vsaj nekatere osnovne značilnosti: srčni utrip si merimo v zapestju ali na vratu, sami. Srce se skrči v mirovanju 70-80 krat v eni minuti in skozi srce ob tem teče skoraj vsa tekočina krvi, pet in več litrov.

Pri zdravi, telesno sposobni osebi se pulz pri delu seveda zviša do 120 utripov, samo se tudi hitro vrne v normalno stanje.

Normalen krvni pritisk, ki vam ga izmeri zdravnik, je pri starejših osebah približno 150/90, zelo je važno, da se redno tehtamo, ker sta debelost in pretirano majhna teža vsakemu signal, da z zdravjem nekaj ni v redu.

Debelost, katero spremlja povišani krvni pritisk, in ker je ožilje ob starosti manj elastično, vse to povzroča nervozo s povečanim utripom srca, zato čimprej k zdravniku.

Se ena bolezen je zelo pogosta - razširjenje krčnih žil. Srce pošilja kri po celem telesu, od glave do členkov nog. Če pa so vene krhke, neelastične, poapnane, ne vračajo vse krvi iz nog nazaj v srce. Zato se še posebno pri ljudeh, ki mnogo hodijo ali stojijo (poštarji, natakari, frizerji, itd.) vene širijo in pri starejših so plavkaste in nabrekne, ter je večkrat potreben celo kirurški poseg. Ljudje, ki imajo bolne krčne žile, so debeli in manj aktivni, zato je potrebna primerna, lahka hoja po gozdnih poteh, livadah, travnikih, ki jača mišice, žile in kapilare, in zmanjšuje čas, ko se kri zadržuje v členkih nog.

Zdravje je v rokah vsakega posameznika

Pri debelušnih ljudeh, ki zaradi obsežnosti dela, stiske in nerove za »umirjenje« veliko kadijo in dnevno pijejo žgane pijače, ob tem pa so zaradi »pomanjkanja časa«? telesno popolnoma pasivni, se bolezni srca in ožilja neopazno razvija, naenkrat pa izbruhne. Ko bolnik začuti manjše bolečine okoli srca, mu zdravnik pojasni, da je to angina pectoris, ko pa se žila zamaši oziroma v trenutku zapre, in ker srčna mišica ne dobiva dovolj krvi, nastanejo v predelu srca hude bolečine, tkivo začne odmirati, je to miokardni infarkt, ki je mnogokrat smrtonosen.

Zdravniki pravijo, da je po toči zvoniti prepozno, zato pozivajo k sodelovanju. Kljub velikim dosežkom v moderni medicini so zdravniki pri iskanju vzrokov bolezni srca in ožilja ter rakastih obolenj, ki so človeško zlo, še vedno brez moči. Zato pozivajo k sodelovanju vse, in od zdravnikov in zdravil ne pričakujemo čudežev - življenje in zdravje sta v rokah vsakega posameznika!!!

Zdravnik - strokovnjak svetuje

Kaj naj delajo tisti, ki so preboleli infarkt? Seveda, sprva morajo mirovati, kaj pa potem? No, o tem naj spregovorijo izkušeni strokovnjaki:

Dr. Kennet Cooper, svetovno znani ameriški strokovnjak, v svojem zadnjem delu »Novi aerobik« svetuje, da se zmerni sprehodi (seveda z vednostjo kardiologa) tri mesece po infarktu lahko vsem priporočajo, ker se človek mora vsaj malo gibati. Večji napori pa so strogo prepovedani vsem, ki občutijo bolečino v prsnem košu (angina pectoris), če imajo povišan krvni pritisk, povišano temperaturo, neenakomerno bitje in nervozo srca (aritmija), sladkorno bolezen, in če imajo razne nalezljive bolezni. Na vprašanje bolnika, ki je prebolel težji in še lažji infarkt, če se lahko giblje, dr. Cooper odgovarja:

»Samo zdravnik-kardiolog lahko srčnemu bolniku predpiše program telesnih vaj!! Približne norme so, da se srčni bolnik ob rehabilitaciji lahko sprehodi 1,5 kilometra v 15 minutah, nato čez mesec, dva prehodi do 5 kilometrov dnevno ali dvakrat po 2,5 kilometra dopoldne in popoldne po petkrat v tednu. Bodite strpni, ne hitite, ne počnite ničesar brez predhodnega posveta in dovoljenja vašega zdravnika!!!«

Prihodnjič:
Invalidi in rekreacija

DAMJAN OŽBOLT
iz Loške doline

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG

»Nikoli nisem
hlatal za
vrsticami!«

Jure Kraševac

Nekoliko razmršeni lasje, dogorevajoča cigareta med zadnjim in predzadnjim prstom desne roke, kazalec leve roke se naglo sprehaja po tipkah pisalnega stroja, oblak cigaretne dima visi nad zamišljenim človekom v pisarni celjskega Novega tednika, nadstropje nad Radiom Celje. Na vratih lahko preberemo, da je v cigaretno oblačnost zavita osebnost Jure Kraševac, novinar, ki je v dolgih letih časnikarstva spravil na papir ničkoliko skrbno pretehtanih zapisov, prijetnega branja, na moč različnega po vsebini in obliki, hudomušnega, jedkega, a ne hudobnega, vedrega in razgibanega, nikoli pa banalnega, nemalokrat komentarsko ostrega in bistvo stvari segajočega.

Človek bi se moral odvaditi kaditi, modruje. To je tudi poskušal. Ni mu uspelo. Sedenje na sejah, in tega je vse več in več, sili cigareto v usta, jekleno modri dim zasvaja. Od borčevskih let naprej, ko je bil kot mladenič rosnih let v Šerčerjevi brigadi in mu je partizanstvo pomenilo veliko šolo življenja, ki je iz preprostega fantiča nekako nevidno, zložno, počasi gradila poeta enostavnih, a občutenih besed, opisujočih tiste burne dni revolucije pa povojne graditve, ki je izsilila iz črnih okornih piscev Laščana prglšče črtic in novel, od tistih let naprej se pero Jurčku ni in ni moglo ustaviti.

Zaverovanost v ideale, za katere je koračil po hostah družno z mnogo starejšimi soborci, mu je začrtala zelo natančno pot, ki se ji ni bilo moč upreti, skreniti z nje, to pa je pomenilo delo, delo in še več dela. Na Jurčkov garaški hrbet, pleča, navajena vsega hudega, so mu v domači, laški občini, mimogrede naprtili še lepo število funkcij, od katerih tiste v zvezi s kulturo, ki ji je lahomski vedro preprosti možak vdan, odkar se spopada z vsem, kar ga obkroža, niti niso na zadnjem mestu. Navsezadnje je kar prav tako.

»Delovanje v družbenopolitičnih organizacijah je za novinarja čudovit vpogled v izvajanje prakse, v vse tisto, kar politično delo spremlja. Novinar mora biti neke vrste

politični delavec, čeprav s peresom. Če hoče enakopravno delovati v tem našem sistemu, pač ne moreš pisati iz nekega obrobka družbenega dogajanja, pač pa iz njegove sredine. Javno mnenje je treba občutiti, zaslutiti in šele potem v imenu tega mnenja tudi deliti sodbe, opredeljevati se in navsezadnje dodati še svoje mišljenje, ki je le tako lahko zelo natančno zgrajeno in tvoren prispevek pri vsesplošnem prizadevanju spraviti ta naš samoupravni voz kar najgladkeje in brez napak naprej in še naprej.«

Sredi premnogih bitk, ki jih je bilo treba izbojevati, tudi s peresom, sredi nemalokrat tudi njemu dobro znanega nerazumevanja, ko je bilo treba skrbno pretehtati stvari in se odločevati za jasne in smeje poglede, mož, ki je brez plačila delil svoje izkušnje, nabrane med ljudmi, po pisarnah, v življenju, ki ni prizanašalo, mladim, ki jim je bil pri celjskem časopisu vsekoli mentor, pa če so ga poslušali ali ne, razborite novinarske glave, nikoli ni hlatal za vrsticami. Pisati poglobljeno, prijetno za oko in radovednost bralca, čeprav dočakati zaradi vsega tega nenaden izbruh jeze in neukanosti kvantitete željnega urednika.

»Za svoje delo odgovarjam bralcem sam in ne urednik. Moja dela govorijo zame. Bralec mora biti prvo in zadnje merilo piščega!«

Svoje čase smo se gnetli okoli njega, ki je bil vedno pri volji iztresti iz rokava kakšno dogodivščino, bodisi partizansko bodisi z njegovih povojnih poti. Če je kje »zaštekalo«, manjkala vrstica in več, kakšna ideja, rešitev, ki je zahtevala naglo ukrepanje, je bil pri roki kdo drugi kot Jurček, ki je zrasel in trdi povojni novinarski šoli.

Zamere, običajen spremljevalec časnikarskega poklica, so se Jurčku kar preračile obešale na škrice suknje.

»Do nesporazumov, do zaostrenih situacij je prišlo, je novinar preostro razmišljal o kakšnih stvarih in ni vsestransko osvetlil stvari ali pa, kadar novinar ni bil sprejet kot soustvarjalec neke politike pa tudi takrat,

kadar je s svojim peresom zadel ljudi, ki so politično delo jemali kot kario in jim je s pisanjem seveda škodilo. Čeri je bilo ničkoliko in nemalokrat je bilo marsikaj odvisno od novinarjeve intuicije, ki pa seveda ni vsemožna.«

Jur rad razglablja, v razmišljanja priteguje še druge, lušči rešitve iz problemov, jih pretehtava... Ni mu prav, da nekateri premalo bero časopise, da jih smatrajo kot nekaj, kar pač mora biti in ne kot del neke politike, osveščevanja. Borčevska ostalina v njem ne miruje. Razjezi se, če kdo, še posebej nekdanji partizan, kritizira mladino.

»Rekli smo: borimo se za našo mladino, za njen boljši jutri. Zdaj, ko jim gre dobro, spet nismo zadovoljni, kritiziramo vse preveč na pamet, največkrat brez ustreznih argumentov.«

Dolgoletno delo mu je ponudilo bogat vpogled v vsakdanja družbena dogajanja, še posebej v borčevska. Revnejše in bogatejše občine, tu nekaj ne »štima«, govori. Skladi za borce naj bi bili po njegovem v vsej republiki in državi kar se da enotni. Možnosti za socialno varstvo borcev se ne bi smele zaradi tega, kar je neka občina revnejša, omejevati, pa se vendarle. Če kje, razmišlja, potem bi se tu moralo bolj poznati prelivanje sredstev. Tudi v kulturi je isti problem. Kultura je slovenska, ljubljanska in mariborska ali celjska pa ni.

Prebrodiva vodovje misli. Modri dim sili v oči, Jurčkove roke zdaj tja, zdaj sem, v lase, med papirje, razmetane po mizi v nadvse ljubkem neredu, iz katerega se menda z uspehom izvleče le sam. Ko borci včasih negodujejo, upravičeno, pa čisto tudi ne, pleteniči in razgrinja svojo misel, včasih zna z njo udariti, da se človek le stežka pobere, pozabljajo, da je marsikaj odvisno od njihove lastne iznajdljivosti, revolucionarnosti, da je včasih treba narediti red najprej pri sebi in šele nato pogledati čez prag. Tudi pernice ugodja lahko človeka zapeljejo... Čedalje več cigaret izginja v zrak.

Milenko Strašek

Metanje dolarjev
na smetišče

Medtem ko dajemo na eni strani stotine deviznih milijonov za uvoz nujnih, tako imenovanih sekundarnih surovin – odpadkov, hkrati ne vemo, kaj bi z našimi odpadki: s starim papirjem, z železom, s steklenicami. Enostavno jih mečemo na smetišče.

Gre za odpadke, ki jih imajo v razvitih deželah za surovine! Na svetu se, na primer, za proizvodnjo surovega jekla uporabi 27 odstotkov starega železa (pri nas komaj 12 odstotkov), in zato le-tega redno in sistematično zbirajo, kar pri nas ne delamo. Tako poleg obilice koristnih odpadkov uvažamo veliko starega papirja, stekla in starega železa. Zakaj?

Zato je še kako primerno stališče izvršnega Sveta Srbije, da mora zbiranje odpadkov v prihodnje postati dejavnost posebnega pomena, kar nameravajo urediti s posebnim zakonom.

DUGA – 1. oktobra 1979

Nihče jih ne
vpraša

Mi, poljedelci iz vasi Vinče pri Topoli, smo združeni samo na papirju, ker nas, praktično, v vseh teh treh letih, kar smo se združili pri temeljni organizaciji združenega dela »Navin« iz Topole, niti enkrat niso poklicali na neki sestanek ali dogovor o odkupnih cenah sadja oziroma grozdja, od katerega proizvodnje je odvisen naš obstoj.

Cene nam določajo od zgoraj – ne glede na to, kako bo z nami. To je pripeljalo do hitrega opuščanja vinogradov in sadovnjakov. Sredstva za zaščito so za nas predraga, v zadnjih treh letih kar za dvakrat, trikrat, cena grozdja pa je ostala skoraj enaka. Da o tem, koliko se je podražila delovna sila, niti ne govorimo.

Tudi cene vina so se v tem času precej dvignile, a mi, proizvajalci, od tega nimamo nobene koristi. Mi nismo krivi, da ima »Navin« sto in več ljudi v administraciji, od katerih so mnogi odveč.

Če velja samoupravljanje tudi za nas, združene kmete, predlagamo, da je odkupna, to se pravi akontna cena grozdja za vino letos sedem dinarjev za kilogram. Po predelavi grozdja v vino in prodaji vina je treba napraviti obračun in razdeliti dohodek. Nesprejemljivo je, da dobijo več tisti, ki trgujejo z vinom, kot mi, ki vlagamo v vzgajanje vinogradov veliko denarja in vse leto gledamo v nebo, če bo padal dež, jih zalivamo z znojem in pri tem trošimo svojo moč.

(Živorad Živković, Vinča pri Topoli)

VEČERNJE NOVOSTI – 8. oktobra 1979

Nesreča ni
naključje

Primer smo našli na cesti, izbrali smo ga med mnogimi. Gre za hudo trčenje avtobusa, polnega potnikov, in kamiona, v katerem je izgubilo življenje nekaj ljudi. Nesreča se je zgodila na avtomobilski cesti Zagreb-Beograd. Ne gre za dogodek (ta beseda je premila), marveč za pravo grozo na cesti.

Poleg ponesrečenih ljudi so hiteli avtomobili. Hiteli so in ni jim bilo mar, da v njihovi bližini umirajo ljudje, ki bi rabili pomoč.

»Zaustavljali smo avtomobile,« je rekel častnikarju eden od potnikov iz razbitega avtobusa, »da bi ranjeni čim prej prišli do zdravnika, a le malo njih se je, na žalost, ustavilo.«

Življenje je okrutno, kajne, kaj moremo!

– Kaj moremo – so rekli tudi sprevodniki avtobusa, ki so jemali šokirane in lažje ranjene potnike. Rekli in jim zaračunali prevoz. Tistih potnikov, ki

niso imeli denarja ali jim je denar ostal v razbitem avtomobilu, niso hoteli vzeti s seboj. Nekateri od njih, tako so poročali časniki, so šli v Beograd oziroma v Zagreb z avtostopom, čeprav so bili med njimi tudi ranjeni.

Kaj, torej, povezuje dva tako različna pojma, kot sta kultura in avtomobilska nesreča? Predvsem – nekultura.

VJESNIK – 25. septembra 1979

Napačna slika

Rade Galeb, član predsedstva sveta Zveze sindikatov Jugoslavije:

– V javnosti se, kar gre za zaposlenost in zaposlovanje, čestokrat predstavljajo enostranski podatki. Imamo, na primer, 700.000 ljudi brez dela, pa ne povemo, da imamo 820.000 praznih delovnih mest, ne govorimo o tem, kaj prinaša zaposlenost, kakšna je njena struktura, če le-ta vpliva ali ne na dvig družbenega proizvoda in kako.

Nikjer na svetu se za nezaposlenega ne smatra tisti, ki želi zapustiti deželo in gospodarstvo ali tisti, ki mu delo ne odgovarja, pa ga želi zamenjati. Poudarjamo, koliko je nezaposlenih, ne povemo, da imamo okoli milijon hektarjev neobdelane zemlje.

SVIJET – 5. oktobra 1979

Računamo na
nas ali šest
vprašanj mladim

V času, ki ni naklonjen romantičnim izlivom, samo dva od naših 228 vprašancev na tem svetu nista našla ničesar, za kar bi bilo vredno postaviti življenje na kocko, a peterica od vsake

šesterice bi ga tvegala za svobodo. Verujejo v mir, cenijo delo, ne pričakujejo malo od življenja in dobro vedo, kaj je jamstvo neodvisnosti.

NIN – 16. septembra 1979

Tata, kupi mi –
jahto!

Kdo bi si mislil, da oblikovanje, proizvodnja in prodaja otroških igračk tako zelo vplivajo na odločitev otrok o smeri njihovega izobraževanja, pa celo na ustvarjanje možnosti za zaposlovanje, kvalitetnejšo proizvodnjo in produktivnejše delo. Ko je Predrag Jovanović na zadnji seji predsedstva sveta Zveze sindikatov Jugoslavije spregovoril o zaposlovanju, je takole povzel:

– Ne smemo pozabiti na dejstvo, da v zapletenem procesu vzgoje mlade generacije ni dovolj usklajeno, da v naših šolah ni organiziranega poklicnega usmerjanja. Še bolj si moramo prizadevati, da bi med mlado generacijo – od predšolske dobe dalje – razvijali kult dela tudi s pomočjo igrač. Igrače mora zato izbirati pedagog in ne komercialist! Prav bi bilo, ko bi imeli več igrač – traktorjev, vrtnih strojev, bagerjev, ne pa jaht, po skoraj 6000 novih dinarjev, ki jih, denimo, prodajajo v največji trgovini z igračami v Beogradu. Takšna jahta stane, natančneje povedano 5880 dinarjev.

Gre sicer za izjemo, vendar za slabo. Torej, tata, kupi mi jahto! Ni pomembno to, da je igračka tako zelo draga; če jo trgovina ponuja, jo pač nekateri tudi kupujejo. Trgovci se ne motijo, poznajo svoj posel. Kaj pa drugi?

KOMUNIST – 11. oktobra 1979

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG